

V Ljubljani, dné 1. prosenca 1893.

DOMIN SVET
ILUSTROVAN LIST
za
LEPOSLOVJE in ZNANSTVO

Leto
VI.

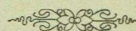
Štev.
I.

UREJUJE
Dr. Francišek Lampe.
Tiska
KATOL. TISKARNA.

EGUNTER

Vsebina I. zvezka.

	Stran
1. Rafael Santi. <i>Spisal dr. Frančišek Lampe</i>	1
2. Venec. Posvečen blagi gospé Tereziji Samcevi. — <i>Zl. A. Medved</i>	10
3. Iz nove dôbe. <i>Spisal Ivan Sovrán</i>	12
4. Kako se je ženil Kobaležev Matija? Vesela povest. — <i>Spisal Podgoričan</i>	18
5. Voditelja kmetov. Črtica iz časa kmetovskih uporov. — <i>Spisal M. Š.</i>	22
6. Ljubezen domovinska. <i>Zložil A. Medved</i>	26
7. Umetnikoma bratoma Janezu in Juriju Šubicu. <i>Zložil A. C. Slavin</i>	27
8. Saharski prvoborilci. <i>Spisal dr. Ign. Kotnik</i>	27
9. Imena rodbine in svaščine. <i>Sestavil Fr. S. Lekše</i>	32
10. Iz Novega Mesta v Bosno. <i>Piše dr. J. Marinko</i>	33
11. Na jutrovem. Potopisne in narodopisne črtice. — <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	38
12. Slovstvo.	43
A. Slovensko slovstvo. „Knjige družbe sv. Mohorja“: Šmarnice naše ljube Gospé presvetega Srca. <i>Spisal Janez Volčič</i> . — Slovenska čitanka. <i>Sestavil in izdal dr. Jakob Sket</i> . — Pedagogiški letnik. <i>Uredil Fran Gabršek</i> . — Letno izvestje c. kr. obrtne strokovne šole za lesno industrijo. <i>Na svetlo dal c. kr. direktor Ivan Šubic</i> . — Letno izvestje c. kr. obrtne strokovne šole za umetno vezenje čipek v Ljubljani. — Kateri bo? <i>Po Bogosl. Rogačkem predelal J. pl. K.</i> — Iskrice. <i>Spisal Janko Leban</i> . — Drobtinice. <i>Uredil dr. France Lampe</i> . — Kopališče Kneippovo v Kamniku. — Zgodbe sv. pisma. <i>Poslovenil Iv. Skuhala</i> . — Matica Slovenska. — B. Šrbsko slovstvo. Matica Srbska. — C. Rusko slovstvo. Prvi tatarsko-ruski list. — Knjigarstvo na Ruskem l. 1891.	
13. Razne stvari	47
<i>Naše slike</i> . — <i>Umetnost pri Slovencih leta 1892</i> : Glasbena Matica. Slovenska dramatika. Slovensko slikarstvo in kiparstvo. — <i>Iz znanstvenega slovstva v Avstriji</i> : „Argo.“ „Svetovna zgodovina“ Weissova. — <i>Družba sv. Cirila in Metoda</i> : Vestnik. — <i>Trije popravki</i> .	

Slike.

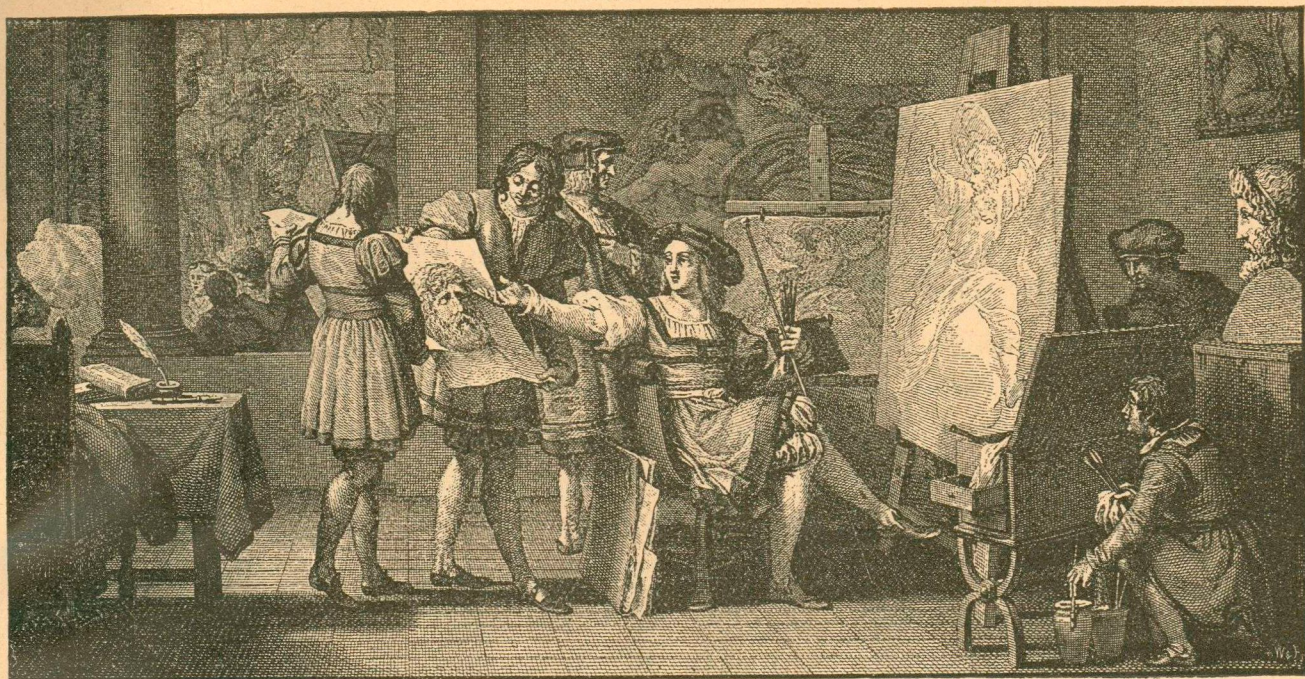
1. Rafael slika Boga v „Prikazni Ecehjelovi“	1
2. Angelj z obrazom mladega Rafaela. (Slikal Jan. Santi)	3
3. Podoba mladeničeva. (Mladostna slika Rafaelova)	9
4. Božično kajenje pri Slovencih. (Narisal Jurij Šubic)	25
5. Kardinal Lavigeriein „beli očetje“ (Narisal Jos. Germ)	29
6. Deželno gledišče v Ljubljani. (Po fotografiji)	41

Današnja številka ima umetnostno prilogo: „Umirajoči Rafael“. (Karton Jan. Šubica.)

Pri upravnistvu se še dobé: Letnik II. za 2 gld., letnik IV. in V. po 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vez. II. letnik 3 gld. 20 kr., IV. in V. letnik po 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za Ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

Rafael slika Boga v «Prikazni Ecehijelovi».

Rafael Santi.

(Spisal dr. Frančišek Lampe.)

Kdor ima um in srce, čudi se božji mogočnosti in lepoti, ki se razodeva v véliki naravi. Še bolj se čudi, če spoznava človeka po duši in po telesu: kolika modrost stvarnikova se kaže v človekovi postavi in sestavi njegovih delov! Najbolj pa se čudimo onim ljudem, ki imajo velikanskega duha in narejajo velikanske stvari, kakor bi jim bil Stvarnik podelil posebno moč in jim dal posebno naročilo. Če dela takih môž tudi umevamo, ne občudujemo jih manj, ampak še bolj ja cenimo in se veselimo, da kaj takega zvršuje človek. Te vrste ljudi imenujemo veleume ali ženije. Ko gledamo dela takih môž, zrcali se nam nekako popolnost božja, in mirno vzdihnemo, rekoč: Srečen človek, ki je prejel te darove od Boga! Tudi sami sebe smo veseli, ker odlika naših bratov je tudi naša odlika, naša čast, naša sreča.

Med največje veleume štejemo moža, katerega naznanja naslov tega spisa. Na-

vadno ga imenujemo samo Rafaela. Ko sliši zvedenec to ime, spominja se nenavadnih, čudovito veličastnih njegovih del. Ta dela niso slavne zmage nad sovražniki, niso nove strelne iznajdbe, veliki stroji, strašna orodja, ampak lepe slike, slike lepih človeških postav in plemenitih, blagih človeških značajev.

Odkar sem videl lepo število izvirnih njegovih del na Laškem, zanimal sem se za tega velikana tem bolj, čim bolj sem pozneje umeval slikarsko umetnost.

Kar je dovršil Rafael, to je zares velikansko. Zdi se, kakor bi bilo treba tisočletja, da rodi moža, Rafaelu jednakega. Mnogi so imeli vzvišene misli in lepe ideje, pa jih niso mogli prav pokazati: Rafaelu sta bila pokorna čopič in barva, njegov duh je vdihoval v tvarino življenje. Mnogi drugi so bili spretni v vseh slikarskih delih, — a v njih delih pogrešamo vzorov in tehtnih mislij: Rafael si je izbiral najvišje in

najčistejše vzore, te je spoznaval — gledal bistro in resnično; kakor bi klical svoje podobe iz neba ali onega sveta, tako jih je stavil pred oči strmečim ogledovalcem. In vendar so na vseh njegovih podobah tako istiniti, tako pristni ljudje, iz našega mesa in krvi, da jih takoj priznavamo za svoje. V Rafaelu se je vse vjemalo, vse strinjalo: spoznavanje, volja in moč, vse je hitelo do popolnosti. Ne smemo si misliti, da mu je bilo delovanje le igrača in lahkota zato, ker je bil veleum: z nadčloveško silo je delal, rasle so mu moči, kakor mu je raslo število dovršenih del. Pa ne opažamo nikjer v teh delih nič prisiljenega, zakaj to je prava duševna moč, da se kar nič ne kaže na čudne, nenavadne načine, ampak hodi preprosto po trdnih in zanesljivih potih. Žal! Ko je bila dušna krepkost na najvišji stopinji, omahnilo je slabo telo in véliki Rafael je umrl v najlepši dôbi.

Domovina Rafaelova je v Umbriji na Laškem. Ta pokrajina sredi Italije, blizu Jadranskega morja, ni tako znana svetu, kakor lepa Toskana in druge pokrajine na zahodu laškega polotoka. Umbrija je dokaj samotna, hribovita, zato so ljudje tam preprosti ter živé po starih navadah. Vendar so krepke narave in močnega značaja. Več slavnih môž je bilo iz Umbrije. Tu je prišla v 15. veku rodbina Montefeltrov do najvišje oblasti. Vojvoda Federigo (1444 — 1482) se je odlikoval prav tako v vojski s hrabrostjo, kakor doma z umnostjo. Podpiral in gojil je vede in umetnosti; zlasti je dal svojo palačo v Urbinu okrasiti s slikami in je zbral v knjižnici mnoga slovstvena dela. Tako je ta knez vzbudil veselje za umetnost. Stari oče Rafaelov — Sante — si je pomagal iz uboštva toliko, da je imel pozneje svojo hišo. Njegov sin je bil Janez, bistra glava,

ki se je pečal z raznimi opravili. Lotil se je tudi slikarstva in si pridobil v njem mnogo spretnosti. Posnemal je več mojstrov svojega časa. Tudi s pesništvom se je pečal in opeval imenitne može svoje dôbe. Vidi se torej, da je bil nekak samouk, ki je imel velike zmožnosti. Oženil se je v poznejši dôbi življenja: žena mu je bila Magia. Dné 28. sušca leta 1483. na véliki petek sta dobila sina, ki sta ga imenovala Rafaela; bil je ta naš umetnik.

Iz otroške dôbe Rafaelove ne vemo skoro ničesar. Le žalostno dogodbo pové zgodovina, da je namreč osem let star izgubil mater. Oče se je potem oženil drugič, in Rafael je imel mačeho, ne vemo, ali dobro ali hudo. Dve leti potem pa je umrl še oče, Rafael je bil sirota. A imel je variha duhovnika, ki se je zanj trudil in mu ohranil dedno imetje.

Rafael se je torej učil slikarstva najprej pri očetu, seveda ne dolgo — samo do 11. leta; mnogo se ni mogel naučiti. Po očetovi smrti je ostal še v domačem mestu do leta 1500. in se je učil slikarstva skoro gotovo pri kakem učencu očetovem.

A domači kraj mu ni ponujal dovolj prilike za umetniško izobraževanje. Poiskal si je učitelja, mojstra, ki bi ga nadalje učil in vodil. Šel je tedaj k slavnemu Petru Vannucciju, ki je dolgo živel (1446 — 1524) in mnogo slikal. Imenuje se navadno Pietro Perugino, ker je slikal največ v Perugii (r. Perúdzji). Tako je ostal mladi umetnik blizu domovja in na domačih tleh; učil se je torej naravno in hodil po pravih stopinjah. Perugino je jako cenil mladega umetnika. Mnogo ostankov kakor tudi poskusov kaže, da sta marsikaj skupaj izdelala — petdesetletni mojster in dvajsetletni učenec.

Angelj z obrazom mladega Rafaela.

Slikarska umetnost je takrat cvetla po Laškem najlepše in se delila v razne šole. Spomnimo se, da je bil takrat na vrhuncu slavni Leonardo da Vinci, (rojen leta 1452., umrl 1519), in orjaški Michelangelo je razprostrl peruti svojega velikega duha. Bila je tedaj res dôba umetnosti. Lahki so se sicer radi bojevali, in skoro nikdar ni bilo mirú po njih malih deželah in kneževinah, a prav tako so ljubili umetnost in umetnike.

Učenje pri Peruginu je bilo za Rafaela jako važno. Umbrijsko slikarstvo je izviralo iz dobrega duha Umbrijcev. Zato je pa tudi ta umetnost navdihnjena s pravo in čisto pobožnostjo in hkrati s preprostostjo. Narava se kaže v teh delih neskajljena in nepokvarjena. Perugino je slikal Madonno (Mater Božjo — Našo Gospo) ljubeznivo in na razne načine. Najrajši jo je slikal táko, da moli dete svoje in je skupaj z angelji. Rafael se je navzel tega duha in ostal na tej poti.

Kajpada je Rafaelov sicer mirni, a močni genij kmalu došel in prehitel

mojstra. Pa tudi zunanje razmere so ju ločile, če tudi se ni od njega popolnoma odtrgal. Perugino je šel namreč v Florencijo kake dve leti potem, ko je Rafael vstopil v njegovo delalnico. V Umbrijo in posebej Perugia so se bili naselili boji in vznemirjali njegovo delo. Tudi je bil tedaj ugoden čas v Florenciji zanj, ker je imel že veliko slavo in ga je tam čakalo mnogo dela. Rafael ni šel takoj z njim, ampak je ostal v Umbriji. Slikal je za cerkve v mestu Città di Castello. V teh njegovih delih se kaže, pri katerem mojstru se je učil, toda hkrati se vidi, kako se dviga mladi umetnik do višje popolnosti.

Iz njegove mladosti, še predno je bil pri Peruginu, izvira slika, katero vidijo čitatelji v posnetku natisnjeno na 9. str. Nekateri trdé, da je Rafael naslikal samega sebe, drugi pa, da to ni prava njegova slika. Vendar jo smemo brez skrbi prisojati Rafaelu: je-li pa res Rafael sam ta lepi mladenič, ali ni, tega nam ni treba preiskovati. Omenjati pa treba drugo slavno in znano Rafaelovo delo iz prve dôbe: Zaroka Marijina, katero je dovršil l. 1504., torej v 21. letu, kakor pravi podpis, ne pa l. 1516., kakor se čita tu pa tam.

V Florenciji, glavnem toskanskem mestu, je bilo od nekdanj živahno duševno gibanje. Tukaj se je rodil in razvil Dante, največji laški pesnik, tukaj je cvetla zgodaj tudi slikarska umetnost. Ko je bil Rafael v Umbriji, občudovali so v Florenciji Leonardija in Michelangela, in bili ponosni na dela florenške šole od Massaccia dalje. Ni torej čuda, da je vleklo Rafaela v Florencijo, kjer je želel učiti se in delovati. Prišel je tje proti koncu l. 1504. in je dobil tudi dosti dela. Tu si je ogledoval mojsterske umotvore Leonardove,

od katerega se je naučil rabiti barve v mičnih razlikah in v čudovitem sijaju; opazoval je Michelangelove bojne kartone, zlasti pa je bil rad pri blagem Fra Bartolommeu, znanem angeljskem slikarju v meniški obleki.

Fra Bartolommeo se je imenoval pred samostanskim življenjem Baccio della Porta. Bil je slikar že na glasu, ko ga nenavadni dogodki napotijo (1498) v samostan. Tu je hotel iz pobožnosti popolnoma opustiti slikarstvo, a njegovi predniki mu tega niso dovolili, ampak mu prigovarjali, naj nadaljuje svojo krasno umetnost. In zares je ustvaril kot samostanski brat iz svetega navdušenja in resnične pobožnosti taka dela, katerim se čudimo še dandanes in katera se smejo staviti v prvo vrsto med najboljša dela vseh časov. Komu ni znana slika s križa snetega Zveličarja, ki ga ima njegova mati v naročju; pod pazduho ga podpira sv. Janez, pri nogah pa objema mrtvo truplo Magdalena! To sliko posnemajo brezštevilkokrat. K temu slikarju je zahajal pogostoma Rafael, in lahko si mislimo, da sta bili v najtesnejšem prijateljstvu združeni dve jednaki duši. Fra Bartolommeo je bil v onem času slikar na vrhuncu slave in umetniške moči, Rafael pa se je učil, podoben vosku, ki se dá spraviti v obliko, v katero hočeš. Od ponižnega meniha se je naučil Rafael poleg lepih barv zlasti načina, kako je treba posamezne dele, posamezne osebe sestavljati v lepo skupino in družbo, ki ugaja. Zakaj na tem je jako veliko, kakšna je celota; v sliki se mora kazati jednota, skupnost; pa tudi vsaka oseba mora imeti posebno mesto sama zase. Kakor je poslopje tedaj lepo, kadar se deli vjemajo med seboj, tako tudi slika. To se imenuje arhitektonika ali sestava slike.

Tako je Rafael v Florenciji napredoval vsestransko. Učil se je iz slovečih del vseh onih slikarjev, ki so pred njim tukaj delovali, in pri svojih vrstnikih je dobil marsikaj, kar je povzdignilo njegovega duha in njegovo spretnost.

Nikar pa ne misli, da je Rafael tukaj samo posnemal. Ni bil mož, ki bi stopical za svojim vodnikom, ki bi samo prekladal in prenašal na svojo stran, kar je dobival pri drugih, ampak bil je vedno samostojen in vsako stvar obdelal z umnostjo. Imel je mehak značaj, kakor ženska, da je hitro sprejel, kar je posebnega videl in našel; a imel je moško trdnost in krepkost, da je stal vedno na svojih nogah. Vse posebnosti raznih šol je znal porabiti in se tako povzdigniti do čudovite popolnosti.

Rafael je res kot nekak angelj čim dalje širje razpenjal peroti, razvijal vedno krepkeje duševne moči. Dasi je bil star šele 24 let, užival je veliko časti na vseh stranéh in glas o njegovi umetnosti se je razširjal; skoro gotovo je došel tudi v Rim k papežu samemu.

Takrat je vladal sv. cerkev Julij II., vnet za vede in umetnosti, kakor tudi za umno in mogočno vlado. Bil je trdnega značaja, močne volje in se je trudil, da bi vsestransko povzdignil čast rimske stolice. Namerjal je prezidati cerkev sv. Petra ali vatikansko cerkev in imel pri sebi stavbarskega mojstra Bramanta; pa olepšati je hotel tudi vatikansko palačo ali svojo prestolnico in zato dal nekaterim slikarjem nalogo, naj poslikajo več dvoran in soban. Michelangelo n. pr. je leta 1508. začel slikati strop velike Sikstinske kapele in tam ustvaril ono vrsto slik, katere še dandanes občuduje ves omikani svet, a Rafael, katerega je menda Bramante še posebno priporočil papežu, dobil je

nalogo, da poslika tako imenovane vati-kanske «stance» (le stanze), t. j. sobe. Dasitudi ni prav natančno znano, kakó je prišel Rafael v Rim, vendar smemo reči, da so ga poklicali ali povabili, zakaj, ko bi se bil sam ponujal, težko bi mu bili izročili tako važno delo. Meseca septembra leta 1508. je bil že v Rimu in bil obložen z delom. Tako se je začela zanj najslavnejša dôba, v kateri je došel do vrhunca umetnosti.

Popotnik ali romar, ki ima priliko, da si ogleda zanimivosti v Vatikanu, pride v drugo nadstropje starejšega poslopja in vstopi zaporedoma v tri srednje-velike, obokane sobane; zraven teh je večja dvorana. Vse se imenujejo vati-kanske »stance« in so dandanes preime-nitne zaradi Rafaelovih slik na presno, katere je tukaj naslikal. Tukaj je vpo-dobil svoje misli o najvišjih predmetih, povzete iz naše sv. vere, iz bogoslovja in modroslovja. Ti predmeti so tako veličastni, tako lepi in tako globoko-umni, da jih ne moremo opisovati tukaj med slikarjevim življenjepisom. Vidi se v teh delih, da je bil Rafael prekoračil mladeniško dôbo in je deloval kot mož z dozorelimi nazori. Kdor je imel srečo in priliko, da si je ogledal te »Rafaelove stance«, temu ne gredó več iz spomina. Te postave, te osebe, ki se vidijo na teh slikah, narejene so — rekel bi — za večnost, ker to so resnični ljudje, a povzdignjeni iz navadnega življenja. Ker je bilo delo v posameznih sobah obširno, slikal jih je precèj dolgo. Najprej (1508 — 1512) je poslikal srednjo sobo, kjer so papeži po navadi podpisavali odloke in ki se zato imenuje soba «della segnatura». Nato je slikal (1512 — 1514) drugo sobo, imenovano Helijodorovo, ker je tukaj glavna slika Helijodor iz druge knjige Makabejcev. Tretjo sobo, ki se po glavni sliki ime-

nuje «stanza dell' incendio», naslikal je v letih 1515 — 1517. Požar v rim-skem predmestju Borgonuovo je tukaj naslikan tako živo, resnično in lepo, da štejejo to sliko med najboljša Ra-faelova dela.

A v tem času ni slikal samo na presno ali na stene, ampak tudi na platno nekatere podobe Matere Božje. Imenitne so: «Madonna di Loreto», «Madonna Alba» (t. j. Madonna vojvoda Albe), «Madonna di Foligno». Zlasti poslednja slika je mojsterska, da jo občudujejo vsi prijatelji umetnosti.

Papež Julij II. je bil sicer prijatelj umetnosti, toda ž njo je hotel najprej poslaviti papeško čast in veljavo. Bil je natančen in oster proti sebi in drugim. Tudi je bil varčen; življenje v Vatikanu je bilo skromno. Rafael je delal pridno, imel je pa za delo le majhno plačo. Leta 1513. je umrl Julij II. in njegov naslednik je bil Leon X. Ta papež je bil iz rodbine Medicejcev iz Florencije in jako velik prijatelj umetnostim. Medicejci so v Florenciji podpirali umet-nike in jim pripravili nekako zlato dôbo. Papež je ljubil in cenil umetnost že samo na sebi, in tako je postal Vatikan pravo središče učenjakov in umetnikov. Rafael je bil med njimi svetla zvezda, čislán in ljubljén; zlasti ga je cenil papež sam. Zato umevamo, da so našemu umetniku zasijali jasni dnevi sreče in zadovoljnosti. Iz nekega pisma z dné 1. julija leta 1514. povzemamo, kako je bil tedaj zadovoljen in vesel. Hvali se, da ima dobro letno plačo, vrh tega še posestva in svojo hišo, kar je vredno kakih 3000 zlatov; dalje pravi, da pričakuje še mnogo dela in zaslužka, zakaj papež sam mu je prijazen. Tako se pri Rafaelu ni uresničilo, da bi bil vsak umetnik nesrečen in ubog. Kako so ga tedaj čislali in občudovali, kažejo

tudi tedanja pisma raznih imenitnih množ iz Vatikana. Lahko umevamo tudi, kako je taka sreča navduševala in priganjala našega umetnika, da je delal še krepkeje, z večjo silo in marljivostjo.

V tej dôbi je ustvaril največja, najpopolnejša slikarska dela. Ko je dovršil slike v «stancah», dobil je naročilo, naj slika hodišče, ki vodi v drugem nadstropju Vatikana od stopnic do «dvorane Konstantinove». Hodišče ima 13 manjših oddelkov, podobnih kupolam; v vsakem so po štiri štirivoglate slike, skupaj 52. Te so preslavne slike v «Rafaelovih ložah» (loggie). Slike so povzete večinoma (48) iz starega, le štiri so iz novega zakona; delali so z Rafaelom tudi njegovi učenci. Že poprej mu je bil naročil Leon X., naj slika 10 kartonov (slik na papirju) z vodenimi barvami, da naredé po njih na Nizozemskem krasne tapete ali preproge za Sikstinsko kapelo. Izdelal jih je v letih 1513. in 1514. in naslikal na njih dogodke iz zgodovine apostolov. Doživel je še pred smrtjo veselje, da je videl krasne preproge narejene. «Še nikoli ni noben mojster globlje prodril v skrivnosti človeškega srca in življenja, nikdar ni pokazal večje npravne resnobe in živahnosti, kakor Rafael v teh delih. To je najvišja stopinja v čisto zgodovinskih slikah. Do poslednje malenkosti je vse dovršeno.» (Passavant.)

V istem času je slikal tudi z oljnatiimi barvami na platno več slik, največ Madón, katere se vidijo pogostoma v posnetkih, manjših in večjih. Posebej omenjamo samo «Sv. Cecilijo» iz leta 1516., «Zveličarja, ki nosi križ» iz leta 1517. (slika je sedaj v Madridu), «Madonna della sedia» (M. B., ki sedi), «Madonna della tenda» in pa najlepšo izmed slik M. B.: «Madonna di S. Sisto». Jednako je slikal večkrat sveto družino;

Jezušček je narejen tako ljubko in preprosto, da se takoj spozna Rafaelovo delo. Jako lepa slika, sv. družina — če tudi je ni slikal Rafael sam — je tista, ki je v Madridskem muzeju in se imenuje »biser«. Ko jo je namreč videl kralj Karol IV., zaklical je: «To je moj biser.»

Rafael ni slikal v onem času samo v Vatikanu, ampak tudi — kakor mislijo — v svoji hiši ali vili in pa v «villi Farnesini». Predmeti so iz grškega bajeslovja. Pokazal je tukaj isto spretnost, kakor v drugih slikah; vse podobe so navdihnjene s čvrstim, cvetočim življenjem; kajpada nimajo iste npravne cene, kakor verske slike. Njegova slika: «Il trionfo della Galatea» se vidi mnogokrat v posnetkih.

Leta 1514. je umrl slavni stavbar Donato Bramante, kateremu je bil papež Julij II. izročil zidanje nove cerkve sv. Petra. Po njegovi smrti je vodil stavbo Rafael, kar mu je prizadevalo veliko truda in zahtevalo mnogo časa. Dela je bilo čimdalje več, umetnik je napejal vse moči, da bi mu bil kos. A prav to mu je trlo duha, postal je otožen. Neko pismo iz leta 1519. pravi o njem: «Tako veliki možje, kakor je Rafael, so vedno otožni. In Rafael je prav sedaj tem otožnejši, ker so mu naložili po smrti Bramantovi vse zidanje na ramo.» Hotel je dovršiti nekaj slik na presno v Vatikanu. V veliki dvorani zraven prej omenjenih «stanc» naj bi se bila naslikala zmaga krščanstva nad poganstvom pod cesarjem Konstantinom. Na platno je hotel naslikati Kristusovo vstajenje in njega izpremenjenje na gori Taboru. Kdor je izkusil, ta vé, kako je mučno tako stanje. Mnogo dela, malo časa, zapreke, zamude, naglica, napake in zmote — vse to se vrsti, razburja dušo, vznemirja živce, in

človek je skoro sit takega življenja. Želi si mirú, a ni ga. Tako je bilo pri Rafaelu. V njegovih poznejših delih se pozna — tako pravijo — neka razburjenost, če tudi le malo. Saj ni moglo biti drugače. Ne samo, da je skrbel za pretežavno stavbo cerkve sv. Petra, kjer je hotel vse sam videti in sam storiti, tudi vse slikanje, nabiranje starin, — s kratka: vse umetnostno delovanje v Rimu je nadziral on, vedno pripravljen za vsako delo. Tako in toliko delo je moralo končati moža, če bi bil tudi iz železa.

Kakor drugi umetniki, tako se je oziral tudi Rafael jako rad na umetnine iz starega veka. Predkrščanska dôba ni poznala prave resnice, pa tudi ni imela tako veličastnih vzorov, kakor jih ima krščanski umetnik. Toda v obliki so se povzpeli stari umetniki čudovito visoko. V stavbarstvu nismo starih stavbarjev niti dandanes prekosili. Tudi druge umetnosti, posebej še kiparstvo, so krasno cvetle pri starih Grkih in Rimljanih. Ker niso imeli vzvišenih mislij ali idej, zato so tembolj gledali na lepo obliko. Prav te oblike se uči od njih vsak izobražen umetnik. V Rafaelovih slikah se kaže tu pa tam, posebno v rimskih njegovih delih, da je poznal in v svoj prid obračal starodavne umotvore. Nikakor pa ni posnehal slepo, ampak je po svoje predeloval lepe oblike in jih prestavljal na krščanska tla.

Ker je tako cenil stare umotvore, zato se ne čudimo, da je imel posebno skrb za izkopavanje in ohranjanje starih spomenikov. Okrog Rima namreč in še bolj v Rimu samem je bilo ob njegovem času še jako mnogo spomenikov iz rimskih časov. V poprejšnjih dôbah res niso vedno pazili, da bi se ti spomeniki ohranili. Med drugimi papeži

je pa zlasti Leon X. mnogo storil, da se je spravilo na dan in čisto ohranilo, kar se je našlo iz nekdanjega Rima. V posebnem pismu je izročil vneti papež vso skrb za starinarstvo Rafaelu. Ta se je poprijel dela jako goreče. Ne samo kipe, ampak tudi stare stavbe je odkrival, ogledaval, meril in sestavljal tako natančno, da so v obče rekli o njem: Rafael je odkril in zopet sestavil ves stari Rim. A prav to mu je dajalo v poslednji dôbi življenja preveliko opravila. Česar se je namreč lotil, to je hotel dognati in zvršiti popolnoma. Kajpada ni popustil pri takem delu svojega najljubšega opravila — slikanja.

Delal je tako priljubljeno delo: Gospodovo izpremenjenje. Dovrševal je je polagoma. Skoro gotovo mu je pomagal njegov učenec Giulio Romano. Njegov duh je bil upehan, rekli bi, potlačen. Tudi njegovo telo je omagalo. Pomladi leta 1520. ga je zgrabila huda mrzlica; osem dnij ga je mučila, kakor hoče močna sapa upihiniti svečo. Dobil je menda bolezen, ko je izkopaval v nekih razvalinah stare spomenike. Dne 6. aprila, veliki petek, ga je mrzlica premogla, na spominski dan smrti Kristusove je izdihnil dušo, star še le 37 let. Poznejše poročilo pravi, da ni dovršil «izpremenjenja», smrt ga je odtrgala od njegovega poslednjega, pa tudi največjega, najveličastnejšega dela. Smrt ga je privêdla do pravega «izpremenjenja».

Neizmerna žalost je legla na Rim ob tej novici. Tuga je zavládala povsodi, in zdelo se je, da ni mogoče prav umeti, tem manj prenašati grozno nesrečo. «Ko je umrl ta umetnik, tedaj je skoro umrlo tudi slikarstvo; ko je on zatisnil oči, tedaj je oslepelo tudi slikarstvo.» Tako je vzkliknil Vasari o njegovi smrti. Njegovo truplo počiva v Panteonu v

Rimu; na njegovem grobu stoji kip Madonne.

Hudo je žaloval za svojim ljubljencem sam sveti oče. Pač se je težko ločil od njega, ki se je bliščal blizu njega kot največji slikar ves čas njegovega papeževanja in je prav njegove načrte zvrševal z udanostjo, ljubeznijo, s požrtvovalnostjo do smrti. Poročilo pravi, da so se naredile na Vatikanu ob Rafaelovi smrti nekatere razpoke, kakor bi bilo velikansko poslopje občutilo hudo izgubo.

Katere prednosti ima Rafael, to smo že omenili. Sedaj, stoječi ob njegovem grobu in občudujoči njegovo neumrljivo slavo, ozrimo se na njegovo življenje in se vprašajmo: «Kaj je dalo Rafaelu tako nenavadno duševno moč, kaj ga je napolnilo s takó vzvišenimi vzori?» To je bila njegova živa katoliška vera. O Rafaelu lahko rečemo, da je — ako izvzamemo nekatere stvari — v najlepši čutni obliki pokazal katoliške vzore. In če jih je tako čudovito lepo pokazal in izrazil, kako krepko so pač ti vzori živeli v umetniku samem! «On ima navdušenost in svoje čudovite misli kot darove od zgoraj. V ljubezni in pobožnosti se je tako tesno sklenil s podobami svojega notranjega sveta, v teh podobah je tako živela njegova duša, da je slikal nekako samega sebe, ko je kazal na vidni način svoje vzore. V njegovih delih je izražen umetnik sam; zato so Rafaelova dela tako mila, polna življenja, veličastna, poveljučana; srce je zlivalo vanja vso svojo ljubezen. Rafael je čista, popolna lepota, dovršena jednota vseh namenov umbrijske in florenške šole. S tem je pa povedano vse.» (Dr. Sorg.)

Kako jasno nam kaže Rafaelovo življenje in delovanje, od kodi zajema umet-

nik, od kodi zajema človek pravega navdušenja, prave sreče in neumrljivega življenja! Jedino le iz prave vere. Neki protestantovski pisatelj primerja Rafaela z Lutrom, ker sta bila oba rojena istega leta. Dasta se primerjati, toda ne po enakostih, ampak neenakostih. Luter, duhovnik in menih, padal je iz duševne višine in iz katoliške vere v napuh, čutnost, mesenost in krivovero: Rafael, neduhovnik, dvigal se je z vero, ljubeznijo in ponižnostjo iz nizkega stanú vedno više, da je tako s čudovito duševno močjo gledal najboljše vzore in jih predočil človeštvu. Zato je Rafael velik mož v zgodovini človeštva. Kar je v človeštvu pristnega, pravega in večnega, namreč resnica in lepota, to je pokazal vsemu človeštvu s svojim čopičem.

Čas bode polagoma oglodal in zatemnil izvirne slike Rafaelove. Toda, dokler bode živelo človeštvo, živele bodo njegove slike, saj se zdi, da osebe, ki jih je on postavil na platno in na steno, ne morejo umreti. Dandanes se je jako razvila pomnoževalna umetnost. Z raznimi pomočki znamo slike in risbe natančno posnemati v raznih oblikah. Tako potujejo dandanes Rafaelove slike, zlasti s fotografijo natančno posnete, po vsem svetu. Njegova Sikstinska Madonna z angeljčkoma je najbolj znana slika.

Tudi mi bodemo objavili polagoma to in ono Rafaelovo sliko in ob tisti priliki tudi o njej izpregovorili. V tem življenjepisu smo omenili samo nekatera dela; upamo, da bodemo polagoma dopolnili z besedo in sliko ta življenjepis. Bog daj, da bi te iskrice iz krepkega ognja padle pri mnogih Slovencih na dobra tla in bi mnoge vnele za neutešno hrepenenje po večnih vzorih naše nebeške vere.

Podoba mladeničeva. (Mladostna slika Rafaelova.)

VENEC.

Posvečen blagi gospé Tereziji Samcevi.

Spomin mi drag je dobe zlate,
 Ko med otroki sam otrók
 Pod vrbe hodil sem košate
 Ob svétlo-srébrni potók.
 Mladí smo sredi mladoletja
 Dehtečega nabrali cvetja,
 Pojoč in venčanih smo lás
 Vrnili se v domačo vas.
 Ta čas blaženstva ob studencu
 Na travnikih in v senci vrb,
 Ko bila mi je tuja skrb,
 Ko cveli so mi doli, griči,
 Sijalo solnce, peli ptiči,
 Ta čas v življenja trpkem vencu
 Ostane mi najlepši cvet,
 Le žal, da cvel je malo let.

Begoči čas me je dozoril,
 Detinske vence mi zamoril.
 V življenja stopil sem vihar,
 V veselje videl sem in togo
 Spletenih v svetu vencev mnogo,
 Srečnejših, lepših le nikdar.

Vojnikov vrsto bojni grom
 Izročil je sovražnim tlòm,
 Da tam bi častno spanje spali,
 Kjer hrabrost s smrtjo so plačali.
 Junaki le so boja žrtve.
 Mračnó strmí na sine mrtve
 Vodník junakom, sam junak,
 Poji ga tudi čut sladak,
 Saj prosto domovino gleda,
 Živi in zmage se zaveda.
 Iz prsij kliki vrô takrat
 Po širni domovini: zmaga!
 S solzami mu čestita brat,
 Da srečno zmogel je sovraga.
 Slovesno krog zaslužnih séneč
 Ovije rod zmagalni venec.
 Spomin mu več en naj živi,
 Kot lovor vedno zelení.

Iz vrste stopi mlad vojak;
 K mladenki nese ga korak.
 Radosti solza lice moči.
 ‚Bog sprimi te, nevesta moja.
 Povrnil sem se zdrav iz boja,
 Zdaj smrt jedina naju loči.‘

Visoko z line zvon odmeva,
 Znaneč vaščanom radost dneva.
 S poročnim vencem sredi lás
 Nevesta stopa skozi vas.
 Pogledi njé so v njéga vpri,
 S katerim združi se do smrti.
 Kaj pač pod vencem duh ji sluti?
 Kaj pač srcé pod vencem čuti?
 Da ljubi ga, to čuti, vé,
 Naj tudi v hipih téh srcé
 Drhtí od tajnega strahú
 In blaženega nemirú.
 Ko venec zopet z glave sname,
 Soproga svojega objame,
 Da posveti se mu na vek,
 Krvi se jej poleže tek.

Nje roka pridna, duh je trezen,
 Ljubezen vedno še gori,
 Kjer v hiši vlada pa ljubezen,
 Na dela blagoslov rosi.
 Vesela trudov zrè sadove:
 Cvetoč mladenič njé je sin.
 Ni duše varal svet njegové,
 Srcé mu dviga blagi čin.
 Korak ne vodi ga nikoder,
 Kjer srcu nudi se le slast;
 Vesel in resen, zdrav in moder
 Rojakom, starišem je v čast.
 Sveta omamam mlad uide,
 Med ozke se zaklene zide,
 Kjer duši veje blažen mir.
 Uči se, moli, misli mnogo,
 Spozna življenja tam nalogo
 In v duhu si začrta tir.
 Iz mesta vrne sin se miljen,
 Solzán pod rodni stopi krov.
 Kot svečenik deli maziljen
 Družini svoji blagoslov.
 Zapoje v jutru zvon slovesno,
 Odičen v cerkvi je oltar.
 Duhovnik mladi pride resno
 Obhajati prvi sveti dar.
 Mladike-opletenke venec
 Iz lepih spléle so cvetic,
 Visi nad glavo, kot lesténeč,
 Kažoč mu vzvišeni poklic.
 Radosti mnogo njega čaka.
 Tolažbo nosil bo okrog,

Kjer mrè bolnik, sirota plaka,
 Kjer v srcih je pozabljen Bog.
 Plačilo bode mu zavest,
 Da lajšal bratom je bolešt.
 A trnja ga spominja tudi
 Ta venec, ki nad njim visi,
 Noči brezspalne, pota, trudi
 Odpirajo se pred očmi.
 Besed njegovih mnogih zrnje
 Na skale pade in med trnje.
 Pri zlobnih bode žel ljudeh
 Za vse dobrote črt, posmeh.
 Zato plačilo za napore
 Jedino Bog mu dati more.

Govornik je, sodnik, učitelj;
 Z besedo živo hrani rod,
 A pesnik tudi, src voditelj;
 Ta glas njegov zveni povsod.
 Temè življenja ne razgrinja,
 On čara nas na boljši svet,
 Kjer sreča vlada in blaginja,
 Kjer duh je vsak ljubezni vnet.
 Zemljan težav in tog pozabi,
 Ki tlačijo teló, duhá,
 Zamaknjen zrè, ko pesnik vabi
 Do svètljih vzorov ga nebá.
 Naj svet po temnih potih blodi,
 V nenravnosti zakôpan grez
 Zemljane blage dviga, vodi
 Srcá in vzorov lepa vez.
 Prikrivaj večna nam zavesa,
 Kar skruni, žali srčni hrám!
 Dasi ne zrè oko telesa,
 Kar pevec v slikah kaže nam,
 Iz prsij vendar vrè mu vneto
 Vsekdar resnice čiste jek,
 Saj kar je dobro, lepo, sveto,
 Resnično tudi je na vek.
 Nebá poslanec, on zasluži,
 Da se vesoljni narod združi
 In v znamenje najlepše dike
 Dá venec mu iz lovorike.

A venca mu ne more zviti,
 Dokler njegovih del ne zrè.
 Nekoga vendar venec kiti,
 Ko delati še le začnè.
 Tak venec kiti kralju glavo.
 Najvišji rodu je gospod.
 Da branil bi mu sveto pravo,
 Na prèstol ga je volil rod.
 Visoka spremlja venec čast,
 Visoko čast pa odgovornost.
 Čim višjo kdo ima oblast,

Tem preje žali ga upornost.
 Ne diči mu ta venec čéla,
 Da bil bi srečen sam vladar,
 Od njega upa vsa dežéla,
 Da jej zasije sreče žar.
 Rojé mu v glavi težke misli,
 Objemajo iztòk, zapád,
 Vsak rod jednako mu je v čisli,
 Osrečil vsakega bi rad.
 Gorjé pa, če se moč mu laska,
 Rodi mu ljuto samovlast,
 Za narod vlada je brez haska,
 Zatira le kraljestvu rast.
 Gorjé, če kralj lovi se v zanjke
 Možém sebičnega srcá,
 Jasnè svetovne mu uganjke
 Z razumom svojim — brez Bogá.
 Kraljestva mora dom razpasti,
 Kjer v srcih nima glas močij:
 Pokóri svètni se oblasti,
 Bogá se boj bolj, ko ljudij!
 Le venec kraljem spléte rod,
 Oblast jim dá nebes Gospod.
 Nestalna srčna so čutila,
 Duha nevaren često vzlet,
 Zato najbolj sta kralju mila
 Rodú zvestoba — moder svèt.
 Življenja doba hitro mine;
 Vladar, ki dela ga slavé,
 Ustvari v knjigi zgodovine
 V tej dobi večno si imé.

Življenja našega so leta
 Podobna vencu, ki ga spleta
 Usoda trda iz cvetic,
 Še bolj iz trnjevih bodic.
 Iz cveta pije človek duh
 Ob času solnca, hladne rose.
 Izgine vonj, ko cvet je suh,
 Zatrt od zime ali kose.
 Kadar se zbode zemski sin,
 Na trnje rana je spomin,
 In ko bolešt že mine rane,
 Obrastek kot spomin ostane.
 A kaj ostane od vonjave,
 Ko zvene lepi cvet narave?
 Takó minljiva je radost,
 Tekočemu podobna valu.
 Bridkost pa je bodeča ost,
 Ki je srcé ne zabi kmalu.

Nekoč spoji se venec let,
 Viharni zapustimo svet,
 Da lepša zarja nam zasije,
 Teló od trudov odpočije.

Na črnem odru spí mladenka,
 Na zêmlji sanja zadnji sèn;
 Ni zgodnja smrt dekletu grenka,
 Nje duh je čist in prerojen.
 Igra krog usten blažen smeh,
 Počiva venec na laseh.
 Iz venca klije rožmarin,
 Devištva nje predrag spomin.

Vrsté se deklice k pogrebu,
 Razpetih lâs in belih kril.
 „Na srečno svidenje na nebu!“
 Odmeva glas jim tožno-mil.
 Vsem solza trepetá na lici,
 Ko venec grobu izročé,
 Na traku črke se bliščé:
 Nezabni, miljeni družici!
 Naj bode tudi cvet zvenljiv,
 Spomin na té ostane živ.
 Ta venec danes sam dehtí,
 A skoro pride žalna dôba,
 Ko nad rumeno travo groba
 Življenje šumno se vzbudi.
 V zvoniku tožno zvon zapoje,
 Ljudem znanêč mrličev dan.
 Vsakdó obišče grôbe svoje,
 Za rajnike molêč solzán.
 Ta zvonov glas odmev je zvezen:
 Zemljane zbira na grobeh,
 Rodi hvaležnost in ljubezen,
 Nešteto bridkih solz v očeh.

Stoji pred grobom dete nežno,
 Kjer medlo borna luč gori,
 Da mrtvi materi hvaležno
 Ob luči venec položi.
 Z otroki žena v sôlzah plava,
 Kaj čuti v srcu, vé le Bog,
 Pod velo rušnjo davno spava
 Otrokom oče, nji soprog.
 Na vencu kaplje se bliščé,
 A z néba niso porošene,
 Te svétle kaplje so solzé,
 Prelíte od otrók in žene.
 Kar čas jesenski vencev dá,
 Vsi danes tu so položeni,
 In kar spominov kdo imá,
 Mrličem vsi so posvečeni.
 Ležé po travi križev sence,
 Ko širni plašč razgrne noč.
 Prešteva luna rôsne vence,
 Visoko z néba nanje zroč.
 Ni vencev na grobišču malo;
 Iz vseh ji veje žalost tiha,
 Saj toliko je src jokalo,
 Kar vencev po grobeh usiha.
 Polagal jih zemljan je vsak
 Pokojnikom v različen znak.
 Različen vencem je pomen,
 Ki dičijo v življenju glave,
 Vse vence združi venec en,
 Ta venec je nebeške slave.

Anton Medved.

Iz nove dôbe.

(Spisal Ivan Sovrán.)

I.

Pred nekaj leti sem bival stalno v cesarskem mestu ob Dunavu. Ondi sem se bil seznanil z domačim duhovnikom Rudolfove bolnišnice. Nekega dné mi ta pové, da je med bolniki tudi neki moj rojak - Slovenec; pohvali mi njegovo udanost v božjo voljo, njegovo izobraženost; s kratka opiše mi ga tako, da sem želel poznati tega bolnega rojaka. Ta želja se mi je tudi izpolnila.

Bolnik me je bil sila vesel; dejal je, da se mu zdi, kakor bi bil doma sredi svojih dragih, ko sliši ljubi domači jezik, in da sedaj mnogo lože pričakuje smrti. Do dobra sva se sprijaznila. Bolezen njegova — želodčni rak — je bila sicer neozdravljiva, vendar se je vlekla skoraj dva meseca dnij, predno ga je spravila v grob. Med tem časom sem često prihajal k njemu tolažit ga

in pogovarjat se ž njim. Iz njegovih pogovorov, iz nekaterih pisem, beležkov in raznih pozvedovanj sem povzel to-le povest, katero tukaj, seveda v primerni obliki, podajem slovenskim bralcem.

* * *

Če prideš na Dunaj ali v kakoršno koli drugo veliko mesto, zdi se ti izprva veličastno in očarljivo. Ko po širokih ulicah stopajoč med krasnimi palačami pogledaš v velikega življenja šum in hrum, med to nepregledno, dejal bi, brezkončno množico, ki drvi sem in tje, nehoté se ti prikupi mesto; in ko se ti izmed streh zablešče kupole božjih hramov, ko uzreš skoraj za vsako stopinjo znanstvu in umetnosti namenjene stavbe, brez dvojbe se ti vzrodí misel: tukaj je pač prijetno. — Šele, ko se ti poležejo prvi vtiski, ko si si raznovrstne pojave nekoliko uredil in se jih navadil, šele tedaj začneš premišljati, je-li je to lice velikega mesta popolno? In staviš si vprašanje: kje pa prebivajo reveži; kje je prostor za ubožca med tem živim, glasnim vretjem in gibanjem? Ali ni tukaj žalostnih in zapuščenih ljudij? — Za malo časa ti izkušnja donese svoj resni odgovor. Prvi pogled te je varal, do cela varal. Sijajno lice, katero ti je kazalo mesto prvi hip, zameni se s tožnimi, odurnimi, groznimi slikami, katerih vidiš po skritih, mračnih ulicah nebroj, posebno če te poklic ali slučaj pripelje tudi v stanovanja bornega ljudstva. Po več družin prebiva v jedni kleti brez zdravega zraka, brez svetlobe, brez gorkote po zimi; v tleh ali pa visoko gori pod streho, tam prepuščajo bohotna mesta revežu prostor, menda zato, da ne moti gospode in ne kali veličastva, katero se zanje razvija; v ozkih, neprijaznih ulicah, zamazanih hišah se tudi skriva

preprosta sprijenost in hudobija, katera sme po glavnih trgih in pozlačenih palačah nastopati le v krasni in oglajeni obliki.

Tudi Dunaj ima svoje oddelke za revno ljudstvo. V jednom teh oddelkov — v Ottakringu — se pričinja naša povest. Bilo je lepega poletnega dné v nedeljo popoldne. Solnce je sijalo tako prijazno skozi okna in vabilo pod milo nebo, da se je bilo težko ustavljati njegovi moči.

«Pusti, Kosem, tiste neumne časopise in tisto branje, ki nikamor ne vêde!» opominjal je v ozki podstrešni sobi mlad delavec svojega tovariša, sedečega pri oknu in zamišljenega v kup časopisov. «Dej, pripravi se še ti, pojdeva v Prater!»

Kosem mu ni odgovarjal; bral je dalje. Vocel, tovariš njegov, se je pa lepo mirno umival in likal, da bi se spodobno pripravil za veselje pratersko. Treba je bilo popolnem sleči delavnega človeka in se nakititi, kar se dá; vestno je opravljal to nalogo, begal sem ter tje po sobici, sedaj išoč kakega gumba, sedaj ščeti, sedaj glavnika, in za vsakim važnejšim dejanjem se je nekaj trenutkov ogledoval v malem zrcalu. Vse to je delal z nekim notranjim veseljem, z neko navdušenostjo, ki se nahaja le pri preprostih, krotkih ljudeh. Uprav te lastnosti je kazalo tudi Vocelovo pristno češko lice. Široki obraz, precej velika usta in drobne, prijazne oči so razodevale, kakšen da je mož. Ko se je ves napravljen še zravnaval po koncu in si pogladil brčice, priznal bi mu, da je dober za vsako pratersko plesišče. Menda je to tudi sam čutil, ko je nekako samozavestno položil roko na Kosmovo ramo in mu dejal:

«Z menoj pojdi, če hočeš imeti kaj veselja; jaz pregovorim zate, in plesalk

boš imel na izbiro. Tako ni nikamor s teboj. Ne piješ, ne plešeš, dekleta nimaš, samo tisto prazno slamo mlatiš z branjem.»

Kosem mu pogleda v obraz in se mu zasmeje, rekoč:

«Počakajva do jutri, da se pomeniva. Brke ti ne bodo več tako vkusno gledale v svet; lasje tudi ne bodo več tako zravnani; o očeh še govoriti ne maram; težka glava pa lahni žep — to bo pa najhujše.»

«Ti si ves zmešan; saj veš, da vsaka stvar stane; meniš-li, da veselje bodi zastonj? Kaj bi pa imel na svetu, če bi ne bilo Liduške moje in pa nedelje popoldne! Pa saj je brezuspešno tebi govoriti o tem. Zdrav!»

Žvižgajoč odide nato Vocel; urnih korakov stopa, da bi tem hitreje došel v svoj zaželeni Prater, po svojih mislih — v življenje.

Sam je ostal Kosem, mrmljajoč polglasno: «Čemu so taki ljudje na svetu? Kakor živina tavajo okrog; ne mislijo ne náse ne na druge; zadovoljni so, če si včasih v šumu omotijo glavo.» Tudi on je bil še mlad, več nego 30 let bi mu težko prisodili. Lep človek je bil: črnih očij, črnih las, visoke, krepke postave. Dobrih deset let je bilo, kar je prišel iz svoje domovine, s Kranjskega, na Dunaj. Mati mu je umrla še otroku, očeta ni poznal; vzrastel je pri teti, dokler mu ni preskrbela mesta pri nekem Loškem mizarju. V Loki se je izučil, delal nekoliko tudi v Ljubljani, a ni ga trpelo doma. Želel je videti svet, naučiti se še novih stvari, izuriti se še bolje v svoji stroki; to ga je gnalo na Dunaj. Dobra sreča mu je pokazala katoliško družbo rokodelskih pomočnikov. Vstopil je vanjo. Izobrazil si je um in si pridobil moško značajnost; družba ga je varovala nered-

nega in nenravnega življenja. Večkrat je pozneje sam poudarjal, da je društvu najbolj hvaležen za to, kar zna. Bral je že od nekdaj rad, in dober spomin mu je pri tem izredno pomagal. Veljal je zaradi tega med tovariši kot resen, izobražen mož, in vsi so ga spoštovali. — To mu je vzbujalo ponos, ki je morda že posezal v ošabnost. Zadnji čas je jel tudi prebirati s slastjo delavske časopise, ki pa niso bili dobrega duha. To ga je tudi odvrčevalo, da ni več tako pogosto zahajal v društvo; zakaj dobival je tovarišije drugodi.

Po odhodu Vocelovem posedi Peter še nekaj časa pri oknu, potem pa spravi razmetane liste, katere je poprej bral, in jih dene v skrinjo. Skrinjo mu je bila dala teta, predno je odšel; ona mu je tudi vse uredila vanjo; ta skrinja ga je spominjala dôma. V predalčku je bil molitvenik in rožni venec, brez katerega ne pusti slovenska žena svojca iz doma. Precěj poezije se drži naših preprostih skrinj; mnogih željâ in skrbnih svetov skromni so spomin. O dragi trenotki, ko je ljuba roka za na pot pripravljala skrinjo, in ko so trpke solze bližnje ločitve in gorke solze neznanega strahú kapale vanjo! Čutečemu srcu govoré tudi taki neznatni spomini; naš Peter Kosem je umeval ta glas in kadarkoli je odpiral starodavno stvar, pohitel mu je duh vsaj za trenutje tje doli proti jugu, kjer je preživel mlade dni. —

Tudi danes se ni mogel otresti takih mislij. Teta njegova ga sicer ni dolgo vzdrževala, saj sama ni imela denarja; vendar pa mu je ljubeče srce njeno namestovalo materino srcé. Ljubila ga je, učila ga je in molila je brez dvojbe zanj, pač še bolj goreče sedaj, ko je bil na tujem. Pisal jej ni že dolgo časa, a tudi pozabil je ni in često se je v

samotnih urah v domišljiji pogovarjal s staro ženico, ki mu je bila prva učiteljica.

«Blažena doba, ko si me ti, draga teta, imela v svojem varstvu, blažen jaz tedaj», dejal je sam pri sebi, ko je zapiral skrinjo in se napravljal za ven.

Pred nekoliko časom ga je vsako nedeljo popoldne vêdla pot vedno le v društvo; nekaj nedelj sem pa je imel drugo smér; tudi danes jo je krenil drugam.

V zakajenih prostorih Švarceve kavarne je bilo precèj gostov, katerim krasni dan ni mogel streti stare navade. Velika mesta imajo mnogo takih prebivalcev, ki bi za vse na svetu ne izpustili nekaj časa v dnevu, da ne bi šli v kavarno. To nagnjenje postane strast in skoraj lože izpreobrneš pijanca, nego-li starega obiskovalca kavaren. Kaj je tako vabljivega v kavarnah, bilo bi težko reči; gotovo je, da ne samo časopisi, vsaj v prvi vrsti ne. Družba in igra sta skoraj gotovo glavna vzroka, in morebiti tudi to, da se pri kozarcu vode lahko presedi celo popoldne. V Švarcevo kavarno je vodila Petrova pot. Premierivši prvo sobo — motreč gosta za gostom, šel je v drugo. Bila je malone prazna. K mizi v kotu pri vratih se je obrnil Peter in vesel podal roko ondu sedečemu možu.

«Da si mi zdrav, Julče!» pozdravi ga.

«Menil sem že, da so te zopet popje zadržnili in ti povezali duha. V imenu slobode te pozdravljam.»

Julij Pinkeles je govoril te besede hitro in z neprikritim židovskim naglasom. Suha postava, rdečkasta brada, kriv nos, zapognjeno čelo in velike kosti nad licem so kazale pravega žida; obleka ni bila sicer vsa v redu, a iz tega se pri židu ne dá še ničesar sklepati. Žid se nosi, kakor mu nese; obleče se ti

tudi milijonar v beraške cunje, če mu dovolj koristi. Julij Pinkeles je bil nekaj tednov sèm znanec našemu Petru. Seznanila sta se bila v tvornici, kjer sta oba imela delo. Že to je bilo čudno, da je žid vstopil v delavnico; ko ga je Kosem spoznal, zanimal se je takoj zanj. Še bolj pa ga je vlekle k židu, ko je videl, kako se briga Pinkeles za svoje tovariše, kako jih poučuje, kako obiskuje bolnike ali ponesrečence in jim daje često znatne podpore. Iz zanimanja se je izcimilo neko prijateljstvo: večkrat sta presedela popoldne skupaj v kavarni.

Poznalo se jima je takoj, da sta že stara znanca; videlo se je tudi, da ima Pinkeles že precèj moči do Kosma.

«Izstopi, pravim! Onim ljudem hrbet, to je pravo», reče odločno Pinkeles.

«Hvaležnost mi ne pripušča», odgovori Kosem.

«E, kaj hvaležnost? Kaj so ti storili dobrega? In če so ti storili, ali niso delali zato, da so te vklenili v svoje mrzle verige in tvojemu duhu obrezali peruti, da še sedaj tava po tleh, kakor slepo pišče? Ali ne zato, da so ti vzeli čut stanovske časti? Glej, ti še ne veš, ali nečeš vedeti, da si zastopnik najimenitnejšega stanú na svetu — stanú delavskega?»

«Vezij, o katerih govoriš, pač nisem čutil; ti ne poznaš razmer.»

«Jaz — ne poznam razmer? Celo svoje življenje samo to preiskujem, kje je vzrok delavčevi neznosni bedi, — in jaz ne bi poznal razmer? Kaj je krivo toliko solzâ in vzdihljejev, kaj je krivo, da od gladú umira človeškemu rodu cvet njegov? Kaj ovira srečo zatiranemu delavcu? To je duhovstvo, ali — rečem rajši — popovstvo. To sem izkusil, in ti praviš, da ne poznam razmer?»

«Julče, ti sodiš vendar-le prenaglo; menda poznaš samo svoje rabince, ali k večjemu kakega protestantovskega pastorja: naših duhovnikov pa ne poznaš. Jaz bi dejal narobe: jedino dober duhovnik se najrajši usmili ubožca in se potegne za stiskanega reveža. Dokazov za to imam iz svojega življenja toliko, da jih do večera ne končam.»

«Sedaj, moj ljubi Kosem, sedaj si se pa urezal. Mene je sram, da ti, ki si toliko bral, ki veljaš med nami za izobraženega moža, ne misliš globlje. Tako plitvih stavkov si še malo izrekel, kar te poznam; no, upam, da si tudi tega izustil nepremišljeno.»

Kosem osupne in zardí, potem pa odvrne:

«Sedaj bi pa že prosil dokazov, gospod Pinkeles, in zdi se mi, da ta odgovor vaše učenosti ni bil niti preveč vljuden, niti preveč bistroumen.»

«Ali ga vidiš, kako je vzrastel! No, gospod Kosem, le nikar se preveč ne razgrejte; utegnili bi vam škodovati, in če se vam vnamejo možgani, bode z vašo glavo brez dvojbe še slabše, nego je sedaj. Toda s šalo na stran! Dokazov hočeš zato, da si neumno govoril? Le poslušaj jih! Kdo zatira delavca in kdo mu ne dopušča, da bi dosegel svoje pravice, kdo je vzrok, da živi slabše nego konji topih plemičev, nego psi tolstih bogatinov? — Hej, odgovori! — Ali ne vsi tisti, ki nečejo pripoznati delavcu pravice? Koliko jih je, ki zahtevajo v imenu nekake gnile in usmrane zgodovinske pravice ali brezumnega pravoslovja, naj se varujejo ukradeni zakladi tatu, roparju njegov plen? Povej, ali ni ravno to, kar imenujejo last in lastninsko pravico, krivo vsega zla, vse nesreče in reve delavčeve? Ti se rodiš kot gostač v slamnati koči, in drugi se rodi kot grofič v marmorni

palači. Ti rasteš v revščini, z gladom se boriš, zaničevanje hodi za teboj in ti je spremstvo; delaš kot črna živina, v bodočnosti pa se ti kaže kot plačilo — palica beraška. Grofič se kmalu zavé, kaj je, in z odurno ošabnostjo kaže na grajščino, češ, to je moje, in na nepregledno posestvo, rekoč: To je moje, in na tisoč zabav in tisoč slastij: To je moje. Neumni svet pa mu zatrjuje: To je tvoje. In potem si še beli glavo, od kodi ta razlika med ljudmi. Ali nimaš ti ravno toliko, ali še več pravice do vsega, kar imenuje zabíti plemič svoje? Priroda je last vseh ljudij; kar priroda sama daje, tudi nima nobene cene; to je vsem zastonj. Šele delo človekovo daje stvarjem iz prirode ceno. Toliko in samo toliko je vredna vsaka stvar, kolikor je dela v njej.»

»Julče, nekam na stran jo voziš. Temu se dá prav mnogo ugovarjati. Toda o tem se nisva menila. Rad bi, da mi dokažeš, kaj ima s tem opraviti duhovščina.»

«Oprosti, Peter, danes nisi prinesel obilo duhovitosti s seboj. Torej poslušaj dalje! Tako zvana lastninska pravica je največja krivica, zakaj kriva je, da se delo ne ceni toliko, kolikor bi se imelo. Lastninsko pravico pa zagovarjajo — popje; če bi teh ne bilo, takoj bi vzešla delavcem zlata zarija, takoj bi odpadle verige in zatiralcem bi se ponižale ohole glave. Pa popje ne spletajo samo lastninske pravice kot najostrejši bič revnemu ljudstvu, marveč tudi v vseh drugih rečeh mu jemljó prostost, pamet njegovo pa mu mêdejo in varajo. Tako n. pr. trdijo: Zakon bôdi nerazrušljiv. Brezumje! Kakó se more vezati človek za celo življenje z drugim človekom? Ali ni to nasilstvo? Kadar hočeta dva, naj se vzameta; kadar nočeta biti več skupaj, ali ne mara drug

za drugega, gresta naj narazen. Bodi pokoren oblasti! pravijo. Ali ni to načelo najdebelejša veriga, ki uničuje vse vzvišene, vse blage misli in želje? Oblasti — drugemu človeku — bodi kralj stvarstva pokoren? Ali se ne ponižuje s tem človeški duh, če ne more delati in gibati se po svoje, kakor sam hoče? Glej, takih primerov je na stotine. Vse to pa učé in usiljujejo drugim popje v tistem svojem nepojmljivem sestavu, ki ga imenujejo verstvo. In sedaj čuj, kar je najhujše in najžalostnejše» — žid je govoril s povzdignjenim glasom — «popa poslušaj le še zatiranec, le še tlačeni revež. Gospôda, za katero se poteguje, pokazala mu je že izdavna hrbet; le sužno ljudstvo je tako nespametno, da mu hodi na limanice. Temu neumnemu ljudstvu pa dopoveduje pop, naj trpi, naj čaka, naj upa. S tem mu ubija ves pogum, tlači mu srčnost in tako mu kuje verige, kakor bi ne bilo dovolj telesnih.»

«Vera mora biti, in vero nam označajo duhovniki. Če bi ne bilo vere, svet ne bi mogel obstati, in le želeti je, da bi se tudi v višje vrste povrnili verski duh, da bi tudi oni spoznali, kakšne dolžnosti imajo.» Počasi in z nekako negotovostjo je izgovarjal Peter te besede.

«Vidi se ti, da si še vedno hlapec onih ljudij. Ostani, kar ti je drago, le to mi dovoli, da se čudim, kako se moreš brez sramú pokazati na ulico. Kdo mara sedaj za popa? Vsak učenec ima toliko poguma, da mu na cesti katero gorško pové; če se prikaže v družbo, vsi se spogledajo in z lepa ali pa tudi z grda ga spravijo ven; če

pride v kavarno ali gostilno, vse ga zaničljivo pogleduje in se obrača od prostora, kjer sedi. Take gospodarje imaš tedaj ti. Dobro srečo! Izvrsten vkus kažeš pri izbéri.»

Popisovanje židovo je bilo po večjem resnično. Pred kakimi dvajsetimi leti, ko se vrši naša povest, bil je duhovnik v resnici javni družbi le prečesto v zasmeh. Zato je nekako potrto odgovoril Kosem: «Suženj nečem biti nikomur, niti duhovnikom, niti komu drugemu. Svoji pameti in svoji moči zaupam; jaz sem sam svoj gospod. Jaz, Peter Kosem, si ukazujem, in česar nečem, tega ne storim; da si razumel!»

Posmešljivo zategnivši ustne dene žid na to: «In vendar si še vpisan v tisto družbo in si onim ljudem hlapec, celó zagovarjaš jih!»

Odkar sta se seznanila, ponavljal je žid vedno ta poziv, naj namreč izstopi iz kat. društva rokodelskih pomočnikov. Začetkom se mu je Peter dobro ustavljal, a polagoma je opešal in večkrat je že omahoval, ali naj naznani svoj izstop, ali naj še ostane.

Molčala sta nekaj časa, potem pa povzame Pinkeles:

«Če hočeš, da ti pokažem, katera je prava vera za nas in kakó se živi brez popov, pojdi z menoj k naši božji službi. Tam je vse pristno človeško in primerjeno vsem potrebam, prava, čista umska vera svetega in vse stvarjajočega človekoljubja.»

«Kam?»

«Bodeš že sam videl. Pojdi!»

Malo se je še obotavljal Peter; potem pa je odšel s svojim zgovornim tovarišem.

(Dalje.)

Kako se je ženil Kobaležev Matija?

(Vesela povest. — Spisal Podgoričan.)

Zagorica je dolga vas v Suhi Krá-jini. Dobre četrť ure se hodi od kraja do kraja, in hiše se vrsté druga za drugo ob obeh stranéh pota. Nekatere so čedne, zidane in lepo pobeljene, nekatere že odrte ali še nič ometane, veliko jih je pa tudi lesenih, zlasti tam okoli tiste imenitne počene luže in v spodnjem koncu pod goro. Sevé, te so že stare. Drevja in vode nimajo odveč, preostaja jim pa trnja in kamenja. V tej vasi živi okoli pet sto Zagoričanov in Zagoričank, ki so moji najbližji sosede.

Zagoričani so pošteni ljudje, dobrega srca in bistre glave. Kar svet pomni, ni bil še nobeden tam obešen, nobeden ni še umrl od lakote, in zadnji čas je že izšlo nekaj učenih glav izmed Zagoričanov, ki bodo še bolj povzdignili sloves svojih ljubih rojakov. Grešijo včasih res kaj malega, a v resnici jih diči mnogo lepih lastnostij. Smejajo se radi, pojó in pijó radi. Saj pravi o njih pesem:

Veselejših ni ljudij,
Kot so Zagoričani.

Molijo radi, klepetajo tudi radi, pa — — pa — — pa ženijo se radi. Saj se vsak oženi, da le more hoditi ali če ni še posebno kaj kaznovan, in iz Zagorice je na leto več porok, kakor iz petih drugih vasij na okoli. Ako bi hotel opisati življenje vsake zakonske dvojice pred in po poroki, imel bi pisati do svoje smrti dovolj, in napisala bi se debela, debela knjiga. Pa tudi zanimiva, saj pravijo, da je čas ženitve najprijetnejši v življenju. Še marsikaj pride na vrsto: v sledečih vrsticah vam opišem, kako sta se dva Zagoričana jemala in napo-

sled zares vzela. Pazno čitajte in vse verjemite, ker godilo se je vse v resnici takó-le.

I.

Sredi vasi, sredi vasi
Lesena bajtica stoji.

Neznan pesnik.

Torej v Zagorici, nad tisto lužo, stoji nizka, lesena kočá. Na Kobaleževini se pravi, in prebivalci njeni se pišejo za Kobaleže in se bodo še takó pisali, ako Bog dá. Ime prihaja najbrž od tega, ker stoji kočá nekoliko na višku, ker tako nekam kobali skalnat greben. Gospodarskega poslopja ni, hlev in kočá sta pod jedno streho, in majhen svinjaček je na koncu hleva, kateri glasno priča, da je v boljših in cenejših časih krulil ščetinar na Kobaleževini. Dobrih pet korakov pred vežo rase hruška drobnica, katero je vsadil kak ded, da se še dandanes valjajo trudni Kobaleži v njeni senci. Nekaj zanikarnih, trnastih in trdih češpelj rase za kočó, katere pa samo cvetó, a nikdar nič ne obrodé.

V tistem času je gospodaril in gospodinjl na Kobaleževini Matija Kobalež v 53. letu svojega življenja. Izmed peterih bratov je bil on najstarejši sin svojih starišev in je zato podedoval za njimi vse malo imetje. Bil je dolge rasti, suhoten, zagorelega in upadlega obraza, kljukastega nosú in rtaste brade, katero je vsake kvatre dvakrat z jako topo britvijo ostrgal in pogladil. Hodil je včasih bos ali pa v velikih, težkih škornjih, v oguljenih jirhastih hlačah, v hodnični srajci; po zimi in ob nedeljah je oblačil telovnik, narejen iz domačega kozjega blaga. Pozimi se je pokrival s polhovko, poleti pa s

klobukom širokih okrajcev. Služil je od mladih nog. Izprva je bil za kozjega pastirja, potem je bil vedno večji hlapec, in napósled — čujte! — ko je služil pri Vidovih na Lopati, takrat je celó oral. Umeva se, da ni služil vedno pri jedni in isti hiši, ampak je često menjaval službe, toda ne vé se prav natančno, ali zgolj iz svoje volje, ali po neizprosni volji gospodarjev. Samo to se natančno vé, da ni pri nobenem gospodarju služil dvakrat, za kar so morali biti posebni vzroki. Ko je imel petdeset let za seboj in mu je umrla ravno takrat mati, pustil je službo, češ, star sem že in slab. Prišel je domov na Kobaleževino, ki je bila prazna.

Matija je dobro vedel, da brez dela ni jela; zato je tudi vedel, da ne smé samo doma pod hruško ležati in pasti dveh cib, kateri je bila pustila rajna mati. Tista njiva tam v kamenju za vasjo ga ni mogla rediti, ker je premajhna in takó malo rodovitna, da si ni upal ž njenim pridelkom preživiti se niti do pusta. Premišlja in premišlja, kako bi se živil. Kravo bi kupil, a denarja ni dosti, niti klaje za zimo, in še poleti bi se ji dobro ne godilo, ker v rebri je kaj slaba paša. Nekaj goldinarčkov je še imel in zató je sklenil kupiti kozo na prihodnjem semnju pri Svetem Antonu. Med tem časom je bila pa koklja izvalila in izgodila piščeta, in ko so bila osem tednov stara, prodal jih je Zlatorepki, ki je táko živad vozila v Trst. Štirinajst dnij po tem je bil semenj pri Svetem Antonu na Rebri, gori nad Zdenško vasjo. Matevž obuje zjutraj škornje, umije se, obleče telovnik, prešteje svoj denar, vzame palico in jo prasne v semenj.

«Kam pa ti, Matija?»

«V semenj, po koze», odgovarja radovednežem.

«Tudi ti, Matija, tudi?» ogovarjali so ga znanci.

«Tudi; kdo bo tičal vedno doma!»

V semenj prišedši je šel najprej v cerkev k sveti maši in tam je molil za dobro kupčijo. Ko je prišel nadležni cerkovnik s tisto pušico do njega, spustil je celó krajcar vanjo za boljši uspeh.

Po maši se je preril iz cerkve in niti ozrši se na trgovske šotore in mize, kjer se prodaja tista potrebna in nepotrebna drobnjav, krene tje na kozji semenj, ki je bil že takrat poleg živinskega v tistem kamenju in brinju, samo da so bili takrat kozji semnji veliko večji, kakor so dandanes, saj pri nas kmalu koze več poznali ne bodo. Kozarje je Matija poznal dobro, saj je poznal vso Krájino. Pri tistem imenitnem kozarju Andražu s Korinja se ustavi.

«Matija, kupuješ ali káli?» vpraša ga Andraž, udari s palico po kozah, da se mu umaknejo, in stopi k njemu.

«Kupujem še ne, pa kupim, ako kaj prodaš.»

«Vse, če hočeš. Za koga pa nabiraš?»

«Lej ga, kako si čuden! Zase kupujem, pa ne vseh, samo dve, ali razumeš, Andraž?»

«Razumem. Kje si pa sedaj?»

«Kaj še ne veš? Doma, na Kobaleževini, v Zagorici.»

«A, a, a!» začudi se kozár.

«Kaj zijaš? Prodaš ali ne prodaš? Ako ne, grem naprej.»

«Ne bodi tako nagel! Ná! Izberi! Kozačka, su, su, su», vpil je dedec, in koze so se gnetle okoli njega.

«Ná! pa izberi!»

Matija gleda nekaj časa z zvedenim očesom živo kozjo čredo, potem pa pravi:

«Tisto le rogato, ki ima belo liso na hrbtu, in pa ono-le rjavo muzo mi prodaj!»

Kozar z vajeno roko zagrabi rogačko za roge, muzo pa za ušesa; druge koze preplašene odskočijo in zamekečejo.

«Ná, drži!»

In Matija zagrabi rogato za roge.

Gledal jima je na zobe, da se je kozar poredno smejal, tipal vímeni, ali sta dovolj mlečni, in rebra jima preštel, da bi doznal, ali sta dovolj debeli.

Ugajali sta mu.

Ker je Andraž rad prodal, skleneta s pomočjo drugih kozarjev in mešetarja Kravajca kupčijo za osem goldinarjev, sedemnajst grošev in dva krajcarja brez pijače. Matija odšteje previdno denar, Andraž mu dá kozi.

Vesel je bil Matija in zadovoljen, Zagoričani pa so se čudili in smejali, ko je gnal koze po vasi.

II.

Sam je bil, sam
Leto in dan.

Zabavljica.

Na Kobaleževini je bilo odslej živahneje, zakaj v hlevu sta meketali kozi, okoli koč so brskale tri stare kokoši in tri jarčice, pa še kaka druga golazen se je našla; vse to je bilo Matijevo, kateri je imel sedaj mnogo dela. Zarana je vstajal in pozno legal, kar je v kmečkem stanu pač navadno. Ker je bil podedoval za materjo tudi tisto posodo, lončeno in leseno, kupil ni nič takega. Zjutraj je najprej pomolzel, skuhal si in zajutrkoval, izpustil z grede kokoši, vzel palico, zatvoril koč, izpustil kozački iz hleva ter ji gnal na pašo v reber. Ob najstih ji je prignal domov in skuhal južino, za tem je šel na njivo gledat, kako rase, populit slak in plevel, in kar je bilo drugega potrebnega. Predno je šel popoldne past, pobral je jajca iz gnezda in shranil, da ja proda Zlatorepki. Pred Marijinim zvo-

njenjem je prignal s popoldanske paše in potem je pomolzel kozi, skuhal večerjo, povečerjal in legel spat. Tako je živel dan za dnevom prav jednolično in preprosto. No, včasih se je vendar zgodila kaka izpremema, saj itak ni skoraj nobene reči pod milim Bogom brez izjeme. In kake izjeme so bile to?

Včasih je prišel domov na Kobaleževino kateri služočih bratov, ker je bil zbolel, ali pa šel pred časom iz službe. Matija ga je prav po bratovsko vsprejel, to se pravi, oštel ga je prav pošteno, zakaj pohajkuje in potem — sevé — ga je redil najbolje, kolikor je mogel. Ko pa je odhajal, okregal ga je še jedenkrat, češ, naj ne pride več lenarit domov. Tudi oni se je poslovil po bratovsko, tako namreč, da je domačina za plačilo prav lepo ozmerjal. Potem je bila izjema, kadar sta kozi storili; takrat je imel pač dela čez glavo, da se je kar potil in po noči niti spati ni mogel, niti smel. Največja in najsitnejša izjema v njegovem življenju pa je bila takrat, kadar je obolel, kar se je zgodilo večkrat. Takrat je bilo na Kobaleževini strašno puščobno in žalostno. Kozi sta v hlevu meketali in se zaletavali v vrata, kokoši so kokodakale okoli hiše; v koči, na tisti starodavni postelji, na kateri sta umrla oče in mati, ležal je in ječal bolni Matija brez postrežbe. Niti požirka hladne vode mu ni imel kdo ponuditi ali pa skuhati gorke jedi, katera se bolnemu telesu tako dobro prileže. Vselej je dokaj časa minulo, predno je prišel kak vaščan mimo in videl, da je treba pomoči, ali se je pa oglasila Zlatorepka, pobirajoč jajca. Hudobni jeziki trdijo, da je zvita in za kupčijo vneta Zlatorepka ne baš bistroumnega Matijo ob takih prilikah strahovito opeharila. A Matija se zaradi tega ni jezil nikdar.

V boleznih je Kobaležev Matija bridko pogrešal blagodejne ženske roke, katera bi mu bila stregla in pomagala nositi bridkosti in težave, ki navdajajo bolnega človeka. In ravno v boleznih je često vzdihoval:

«Oh, zakaj mi je umrla rajna mati? Zakaj mi ni dal ljubi Bog nobene sestre?»

Čudno je odmevalo vzdihovanje od črvivih sten. In zamislil se je, kako krasno bi mu bilo potem biti bolnemu, ako bi imel še mater ali pa sestro za postrežbo. Kake druge ženske si ni želel nikdar v kočo, na ženitev pa celo mislil ni.

Naposled vendar-le.

Bilo je na Vidovo nedeljo, ne vemo več, katerega leta, ko je bil v Kompoljah pri Svetem Vidu shod. Ker takrat ni doma pri fari opravila, prižene Matija koze — imel je z mladiči že štiri — malo prej domov in se odpravi k maši v Kompolje. Prej tisti dan je bil prodal nekaj jajec, zato je tudi tisti drobiž poiskal in ga vzel seboj, ker nihče ne vé, kaj se pripeti.

«Sveti Vid je črešenj sit,» pravi star krájinški pregovor. O resničnosti tega pregovora se je tisto Vidovo nedeljo prepričal tudi Kobaležev Matija.

Okoli prijazne Kompoljske cerkvice je bilo vse polno rdečih črešenj; jerbas je stal poleg jerbasa, in tisti rjavi Krájinčanje in Krájinčanke tam od gorâ so vpili na vsa usta:

«Čájšnje, čájšnje!»

In ljudje so kupovali in zobali črešnje.

Ko je prišel Kobaležev Matija pred cerkev, ni se mogel ustavljati preprijaznemu vabilu prodajalcev in pa črešnjam; stopi k nekemu krajinskemu znancu in vpraša:

«Po čem daješ?»

»Mero po dva krajcarja. Koliko namerim?»

»Daš tri mere za jeden groš?»

«Ná, pa naj bode, zato ker si ti!»

Matija sname klobuk in nastavi, Krájinčan mu pa vsuje vanj tri zvrhane mere rdečih črešenj in spravi groš.

«Bode kaj kmalu pozvonilo?»

»Ne še tako hitro, lahko še sneš«, odgovori Krájinčan.

Matija sede na oklepni zid, dene klobuk s črešnjami pred-se na kolena in pozoblje vse črešnje s koščicami vred. Pravijo, da ni vedel, ali imajo črešnje kosti. Prilegle so se mu. Med tem se je bilo nateklo ljudij iz dveh farâ, ki so napolnili ves prostor okoli cerkve. Nato je zazvonilo k maši. Matija vstane in se prerije v cerkev, ker se je ravnal po dobrem nauku, da ni pri maši, kdor ni v cerkvi. Gneča je bila strašanska, da se skoro ni mogel ganiti. Molil je, toda nič kaj zbrano. Krájinčanove črešnje so mu vedno rojile po glavi.

Po maši stopi Matija pred cerkev in potrpežljivo gleda črešnje, katere so ljudje kupovali.

»E, pa še jaz kupim, bodo pa za južino odlegle, da kuhati ne bode treba«, reče sam v sebi, izvleče iz žepa nekaj drobiža in stopi h Krájinčanu.

«Naméri, naméri še štirikrat ali petkrat, da vzamem seboj», reče Krájinčanu, potegne iz žepa nekaj robec in ga razprostrè, Krájinčan mu pa nasuje črešenj.

Zadovoljen je korakal za ljudmi, ki so bili že po večjem odšli, ali pa ostali v Kompoljah pri sorodnikih. V robec je segal in gredé zobal črešnje; skozi log gredoč je sedel v senco in se gostil s črešnjami. Niti polovico kupljenih ni prinesel domov.

Doma izpije posodo kozjega mleka zaradi vročine in pojé še one ostale

črešnje; potem se pa vleže pod hruško. Toda nič mu ni bilo kaj dobro. Prihajale so mu čudne slabosti in težilo ga je v želodcu, kakor da bi bil s svincem napolnjen. Pa trpel je, češ, bode že prešlo. Ležal je in čakal, da bi mu bilo bolje. Pa vrag si ga vedi, bolezen ni kar nič ponehala, ampak vsak hip se hujšala; ko je bilo čas gnati koze, videl je, da jih ne more.

«Bodem pa jutri dalje pasel», potolaži svojo pastirsko vest in se vleže v kočo na posteljo.

Nečem na drobno popisovati, kako mu je bilo. Samo to povem, hudo mu je bilo, da se je zvijal na postelji od bolečin in žejalo ga je, a niti kaplje vode ni imel, da bi nekoliko potolažil silno žejo. Mislil je, da je pred zadnjo uro, in pri tej grozni misli mu je utripalo srce in vznemirjala se je kri, da je bil radi smrtnega strahu ves moker.

«Oh, da bi imel vsaj jednega človeka pri hiši, da bi ne bil tako sam, da bi

mi kaj postregel, in bi se pomenil ž njim», vzdihoval je in mislil, koga bi imel pri sebi.

In kar hipoma, kakor bi se bila utrnila zvezda na jasnem nebu in se spustila na zemljo, zasveti se mu nekaj v glavi, neka čudna, nova, nenavadna misel, katere se je skoro ustrašil. Ta misel je bila — čujte! — ženitev. In iz te nove misli so se porodile v njegovih možganih še druge, vabljive misli. Mislil je, da bi mu potem nikdar več ne bilo tako dolgčas, kakor nocoj, in še druge ugodnosti in olajšave so mu prihajale na um. Kuhati bi ne bilo treba, prati tudi ne, in še marsikaj drugega ne, in sam bi se takrat oddahnil in odpočil. Tako je mislil in mislil.

D drugega dne ga je pustila tista strašna, smrtna bolezen, toda pustila ga ni misel na ženitev.

Sklene ženiti se, čim najprej se bode mogel.

(Dalje prih.)

Voditelja kmetov.

(Črtica iz časa kmetovskih uporov. — Spisal M. Š.)

I.

Začetkom 16. stoletja so bili za našo domovino žalostni časi. Mogočna gospôda, ki je imela takrat vso oblast čez podložnike, mučila je uboge tlačane dostikrat le preveč. Ni se čuditi, da je zbok tega sicer mirni kmet popustil oralo ter zagrabil za vile, motiko in drugo tako orodje, da je rabi zoper gospôdo. Najbolj se je širil upor l. 1516. po Dolenjskem in sosednem Štajerskem ter tam popustil marsikak spomin na

opustošenem polju in propalih kmetijah. Konec vsem takim uporom je bil običajno za kmete jarem, še hujši od prejšnjega, jarem, ki je upornike globoko ponižal in pokazal, da si sami ne smejo delati pravice.

V teh burnih in negotovih časih je stalo za Savo, ne daleč od tam, kjer priteka vanjo zelena Mirna, veliko kmetijsko poslopje Vrtnikovo. Njega gospodar Matevž je bil po vsej soseski znan za

najboljega gospodarja in vzornega kmeta. A kar je posebno važno: Vrtnik je bil v vsej okolici jedini samostojni kmet. Oženil se je in s hlapci obdeloval zemljo, katera je bila prav blizu doma. Imel je sina-jedinca, ki pa je bil še mlad. Živeli so mirno in zadovoljno. Ko se je pa tedaj začelo gibanje zatiranih kmetov na sosednem Štajerskem, bil je tudi Vrtnik kmalu na strani upornikov, če tudi mu gospôda ni delala krivice. V tistih časih je veljal značaj pravega moža dosti več nego-li dandanes. Ni se čuditi, da je bil naš Vrtnik kmalu v zvezi z onimi, ki so se na tistem okoli Brežic posvetovali in zbirali, da udarijo na gospôdo. Videl je, kako neusmiljeno je dostikrat gospôda ravnala s tlačani, in hotel se je za nje postaviti v bran. Ko je bil čul, da se ima pri Brežicah vršiti kmetovsko posvetovanje, hitel je tje, da vse natanko pozvé. K takemu koraku pa Vrtnika vendar ni vodila le zgolj ljubezen do bližnjega, ampak tudi ponos; nezavisni kmetje so bili imoviti pa ponosni, ker so bili redki.

Bilo je mrzlo jesensko jutro. Gosta megla je ležala nad Savo, da bi jo človek skoro rezal. Od Vrtnikovega doma zdrdra voz, v kateri sta bila vprežena dva lepa konja. Na vozu sedi Vrtnik sam. Hotel je, da bi nihče ne zvedel, kam ga danes vodi pot in s čim se peča, dokler se ne dokonča delo. Med potjo je mnogo premišljal, in konja sta zložno korakala, dokler ju ni vspodbo del z bičem.

Ni še bilo dosti dneva, ko se je ustavil Vrtnik v Krškem. Kmalu se dobila s starim znancem Ilovarjem, Krškim meščanom stare korenine. Pogovarjala sta se nekaj na tistem, kakor bi se bila že davno preje o stvari menila.

«Torej ti greš naravnost v Brežice?»

«Da.»

«In jaz grem s teboj. Samo počakaj me toliko, da se napravim in da kaj použijem. Predno bode pol ure, pa sva že onkraj Save.»

«Dobro», pravi Vrtnik, «samo glej, da se ne zamudiš preveč; stvar je nujna, in oprezna morava biti.»

Kmalu potem sta zopet stekla konja po beli cesti iz Krškega proti Brežicam, kamor se je danes mudilo našima popotnikoma.

Na mestu, katero je bilo že preje dogovorjeno, našla sta isti dan mnogo kmetov-velikašev iz vseh bližnjih krajev Dolenjske in Štajerske. Vse je navdajala jedna misel: «Rajši umremo, nego delamo tlako gospôdi!» Pozdravljali so se tu iz raznih krajev kmetje, posestniki in tlačani, in sklenili udariti jo na gospode ter poiskati si pravic. «Kdor ne dela, naj ne jé», tako so se oglašali nekateri; «gospôda ne dela nič, vendar živi, in kakó živi! Vsak dan dobiva vsega v obilici; karkoli si izmisli, to ima. Mi pa, ki delamo, nimamo dostikrat niti ob praznikih zabele. Stvar se mora predrugačiti, in če pademo mi, bode se pa boljše godilo vsaj našim otrokom», govorili so zopet drugi. Slednjič pridejo do sklepa. V Konjice, kjer se je vršilo jednako posvetovanje, odpošlje se takoj poslanec z glasom, da je vse pripravljeno. Med tem časom naj se preskrbi orožje in naznani oddaljenim ljudem, da se gotovo udeležé velikega naskoka na Brežice, glavni tabor gospôde.

Vrtnik je obljubil, da vse preskrbi po svoji okolici; tako so obljubili tudi drugi. Ko se še dogovoré, da nihče ne izdá gospôdi teh nakan, razgubili so se kmetje na vse strani. Le nekaj se jih je še dalje posvetovalo, in med temi sta bila Vrtnik in Ilovar. Dogovorili so se, da se popelje Vrtnik takoj v

Konjice naznanit ondi izid zborovanja pri Brežicah, in da med potjo pozvé, kako je z gospôdo, osobito v Celju. Vrtnik obljubi, da nalogo dobro zvrši. Naposled še Ilovarju naročé, da po Krškem mestu in okolici vsodbuja ljudi za upor in čez tri dni sporoči Vrtniku, od njega pa zvé poročila iz Konjic in Celja.

Zvečer se je peljal Vrtnik zopet sam za Savo proti domu, ter premišljal dogodke tistega dné. Vse je bilo tiho, le šumenje savskih valov mu je prihajalo na uho.

II.

Odprto srce in odprte roke
Imej za trpečega brata.

Gregorčič.

Po cesti od Krškega proti severu jezdi samotni potnik. Osedlal je konja, ko se je jelo mračiti in je nad reko legla megla, zajahal in urno ostavil starodavno Krško mesto. Ko pride nekoliko iz mesta, pusti konju vajeti in mirno na njem sedeč jaše v temno noč naprej. Duša pa mu je bila napolnjena s srdom in sovraštvom do gospôde. Kadar zagleda na levi ali desni strani savskega brega grajščino in v njej svetlo luč, zbôde ga pogled v srce, pa jame govoriti: «Pač ne bodete dolgo več živele mirno, kakor ste doslej. Nevihta se vam zbira nad glavami, in treski bodo švigali v kratkem iz nje. One žuljave roke, ki ste jih sklepali v sužnost, oprostite se bodo v kratkem, tedaj pa gorjé ti, gospôda! Saj usmiljenja nisi poznala z nami, povsodi je veljala le kruta oblast: ali tvoja oblast se ti bode odzela za vselej in dala nam, meščanom in kmetom; od nas pa ne pričakuj milosti! Dedje naši so orali zemljo, preobračali so rjavo prst na vse strani, da so dobili obilnega pridelka: ali komu? Jediní gospôdi, katera pa jim ni privoščila nikakega poboljška. Sedaj ležé naši dedje

v zemlji, katero jedino jim je privoščila gospôda. Grob, jedini grob ostaja tlačanu po trudapolnem delu. Ha, gospôda, stvar se skoro predrugači!»

Vspodbode konja. Naš jezdec je Ilovar, Krški meščan, ki gré k Vrtniku, da pozvé, kakó je opravil v Konjicah in kaj je čul v Celju.

Ko pride do Vrtnikovega doma, zavije naravnost na dvorišče, oddá ondi konja hlapcu, potem odide v hišo. Ko je bil domači hlapec čul, da je nekdo prijezdil, skoči urno na dvorišče in pozdravi prišleca, gospodarjevega znanca.

«Ta je pa pozno prišel», misli si hlapec sam pri sebi. «Pač ima tehtne opravke; sicer pa je tudi naš gospodar postal nekako sam zase. Gre, pa ne pové nikomur, kam, niti kdaj se vrne. Jaz ne vem, kako se more človek tako hitro izpremeniti.»

Tako je modroval hlapec; prišlec Ilovar pa je bil med tem že v hiši pri prijatelju, ter se ž njim pogovarjal o znanih nam rečeh.

«Torej si vse dobro opravil?» vpraša Ilovar prijatelja.

«Dobro», odgovori Vrtnik, «a sitnostij bode obilo. Zdi se mi, da se gospôdi nekaj domneva, vsaj od daleč.»

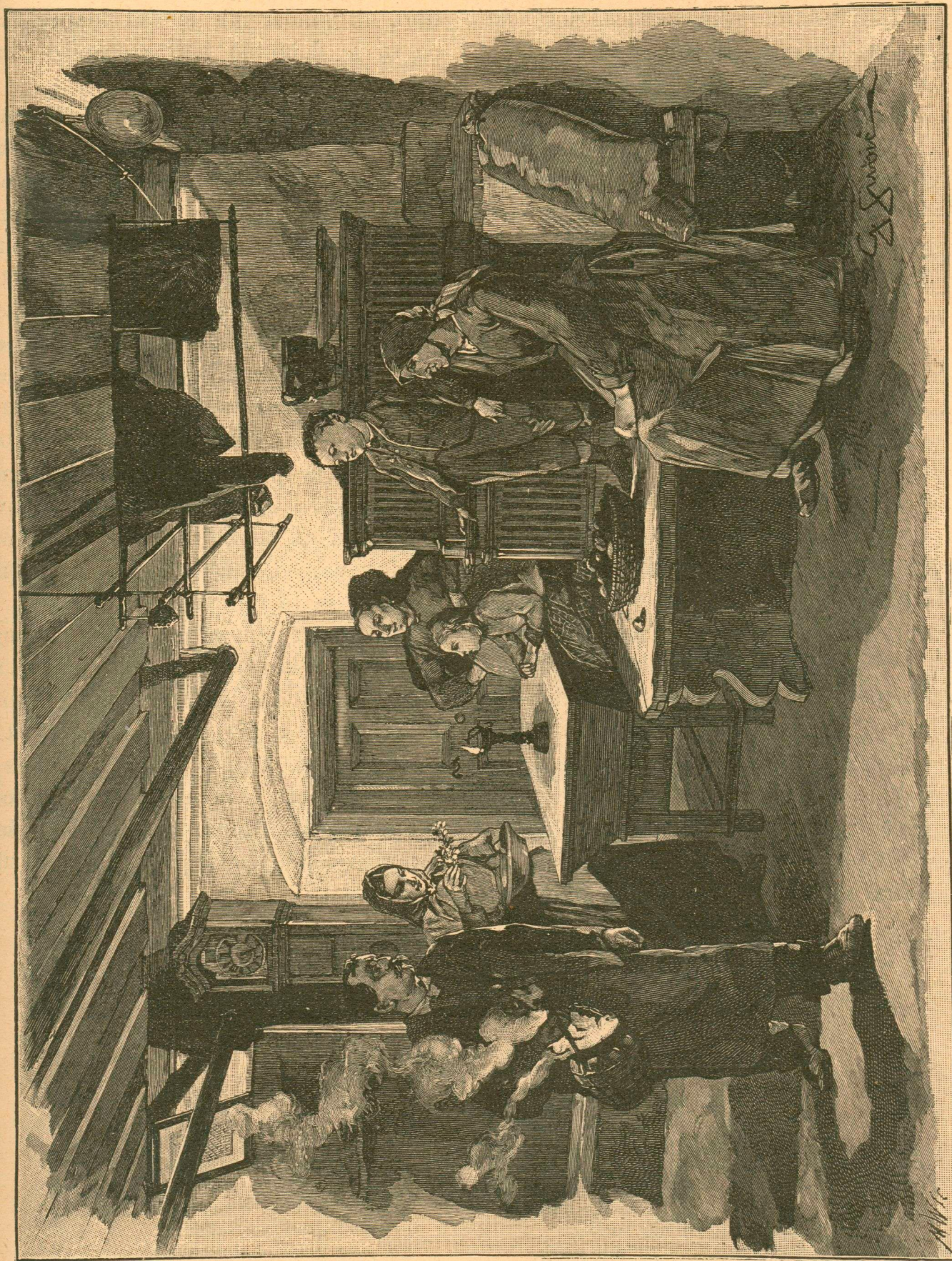
«Kako misliš?»

«Zvedeli so že od nekodi naše nakane in oborožujejo se proti nam.»

«Ne verujem, saj gospôda vendar ne ve prav za prav, kaj namerjamo. Tudi smo se zadnjič posvetovali dovolj na skrivnem.»

«Res je», veli Vrtnik, «in jaz ne strašim rad, a rečem ti, da nam je treba obilo opreznosti, ker sicer je vsa stvar brez uspeha. Takih mislij so tudi v Konjicah in rekli so, da moramo paziti na vsako najmanjše gibanje gospôde, in ako bi kaj opazili, nemudoma naznaniti tje kaj.»

«Gotovo je, velim ti, oprezni moramo biti, pa tudi bati se ne smemo ničesar, dragi Vrtnik, zakaj, ako se količkaj zbojimo, po nas je, in vse naše delo se

Božično kajenje pri Slovencih. (Narisał Jurij Šubic.)

poruši na nas. Gospôda se bode sicer misli, da se nam ne posreči naš poskus! branila na vse moči, ej, pa nikar ne Jaz pa somišljeniki moji v Krškem smo

vsi za geslo: Rajši umremo, nego delamo tlako gospôdi! Dovolj so nam že škodili, sedaj naj se pokoré pod trdimi našimi pestmi. Ako sedaj ne dosežemo svoje stvari, izgubljeni smo za vselej. A ne bodi nam žal, saj delamo za dobro stvar, za pravico.»

Tako sta se pogovarjala Vrtnik in Ilovar pozno v noč. Svetilka, ki jima je razsvetljevala temoto, jela je že skoro pojemati, kar opomni Ilovarja, da mu treba zopet oditi.

Hlapec pa je med tem večkrat prišel na dvorišče pogledat, ali še gori luč v sobi ali ne, in ugibal je, kaj bi pač mogla ta dva skupaj imeti, da se pogovarjata tako dolgo v noč. Ravno je stal sredi dvorišča, ko se luč v sobi premakne, in zdi se mu, da odhaja tujec. Urno skoči v hlev ter se vleže naravnost v posteljo in se dela, kakor bi spal. Prijatelja prideta v hlev in se pogovarjata o svoji stvari.

«Pst, môlči», pravi sedaj Vrtnik polglasno prijatelju, «hlapec utegne čuti, in veš, grajščinski hlapec je bil nekdej.»

Vrtnik dregne hlapca, in ta se oglasi, kakor da bi se bil ravnokar vzbudil, skoči pokoncu ter hiti odvezat konja.

«Torej zdrav!» veli Vrtnik, «do Krškega ni ravno prav daleč, kmalu bo-

deš doma; stori vse, kar sva se dogovorila.»

Zadnje besede je izgovoril Vrtnik bolj tiho, ali vendar jih je čul hlapec, ki pa se je delal še bolj zaspanega ter šel v hlev nazaj.

Ilovar je jezdil zopet proti Krškemu v gosti megli, ki se je prostirala nad Savo. Premišljal je vso stvar in bil precej navdušen, ker sta bila z Vrtnikom večkrat pogledala v kupico in pila na zdravje kmetov in njihovega upora proti gospôdi. Sam ni vedel, zakaj je tako hitro prišel v mesto. Njegov konj je pri prvi hiši vzbudil petelina, da je zamahal s perutnicami in zapel svojo navadno pesem, oznanjujoč novo jutro.

Vrtnik je po odhodu prijateljevem odšel v sobo in kmalu zaspal. Njegov hlapec pa ne tako. Čul je besede gospodarjeve: «Grajščinski hlapec je bil nekdej», in te mu niso šle iz glave.

«Kaj vraga pomeni to», dejal je sam pri sebi, «nisem-li bil vedno zvest? Sem-li zato kaj slabši, ako sem pošteno služil v grajščini? Ej, Vrtnik, morda se še kdaj pokesaš, da si izustil take besede in nisi zaupal poštemu hlapcu. Morda bi ti bil kdaj še dober tvoj hlapec, ki je nekdej služil v grajščini.»

(Konec prih.)

Ljubezen domovinska.

Potuje v daljno naj tujino,
Pred sabo zrè naj rostni kraj,
Ljubiti svojo domovino
Vsakdó dolžan je vekomaj.

Zlató naj devlje, svilo náse,
Obleke prosi naj solzán,
Ljubiti pesmij rôdnih glase
Vsakdó je vekomaj dolžán.

Lasé mu venec slave kiti,
Živi naj zábljen od svetá,
Svoj jezik je dolžan ljubiti,
Kdor ni brez srca, brez duhá.

Saj čut ljubezni domovinske
Prinesel sabo je vsakdó,
Ko prve glase materinske
V zibelki čulo je uhó.

A. M.

UMETNIKOMA

bratoma Janezu in Juriju Šubicu.

I.

Še z rêbrij sorskih jarne slavske glase
Raznašajo po dolu zračni piši,
Razmevajo se v daljo vedno tiši,
Razmevajo v goré se temnopase.

A vaju ni. Še oleander rase
In vije trta se o vaši hiši,
Zvonjenje tiho iz vasi se sliši —
Vse kot kedaj, sprelépe prêšle čase.

A vaju ni. Domača tu je sôba,
Sè stén podobe gledajo prijazne
Nanj, ki prihaja in slovó ki jemlje —

A vaju ni. Zastira jih žalôba:
Suhí so čôpiči, palete prazne —
Nikoli vaju ni iz tuje zêmlje!

III.

V temi, ko daleč še je dnevna zarja,
Oveseli se trudni pótnik luči,
V dolino z rêbri priti k njej se muči —
Zablódi siromák v mužavo barja.

V luč takšno sreča zlá se nam pretvarja —
Izkušnja bridka dolgih let nas úči! —
Da čut izgube srcu je tem kruči,
Kot vešča omamljiva nam zažarja.

Nebròj izvabi nádej njé svetlôba,
Da more v prvem jih zatreti maju,
V mrakove hladne pokopati grôba. — —

Oj mnogo smo še upali od vaju,
Najlepša sinila je vama dôba —
Zla sreča vaju vzame v tujem kraju . . .

¹⁾ Lazno = Musse. (Janežič.)

II.

Svetó umetniku je njega zvanje,
Svetó biló je vama, brata mila,
Kar njega v duši moč se je vzbudila,
Srcé in duh goréla sta le zanje!

Živeti — niso bile vama sanje,
Ni lazno ¹⁾ vama dôba mlada bila:
Umetnosti nebeske tvorna sila
Podžigala je vaju na dejanje.

Ostavila domače sta poljane,
K bregovom Dunava nje moč je čista
In gnala vaju je na južne strane:

V kraljestvo Ticijanovega kista
In tjà, kjer Rafael opisal stane
Presvetlemu namestniku je Krista.

IV.

Pljuskaje mórje o pečevje bije,
Vihár po morju ladjo premetava,
Krog njé pení brez mérna se puščava,
Pred njo za brêznom brêzno mračno zije.

V dežêle zlatopéske Hesperije
Iz luke gnala bajna jo je slava —
Ostavi zgódaj sreča jo majava,
In žar ji Dioskurov več ne sije.

To ní na burnem morju temna ladja,
To naša je umetnost zapuščena,
Ki v mrak njé tek božanski se izgublja.

Kje duša naj pomóci nam se nádja?
Vidva sta bila svetla naša zublja —
A vaju nam ne vrne moč nobena!

A. C. Slavin.

Saharski prvoborilci.

(Spisal dr. Ign. Kotnik.)

Zanimanje za afriške razmere je danes splošno. Tudi Slovencem je znana črna ali zamorska dežela že od tistih časov, ko je slavni naš rojak dr. Ignacij Knoblehar užigal ogenj svete vere na bregovih zgornjega Nila in prodiral z nekaterimi slovenskimi misijonarji v

kraje, kamor pred njim še niso stopile noge Evropecev.

Velikodušno delo — žal — se ni posrečilo največ zaradi neugodnih zdravstvenih razmer. Ko je načelnik, apostolski vikar dr. Ignacij Knoblehar, dné 13. aprila l. 1858. v Neapolju prezgodaj

izdihnil svojo blago dušo, bilo je ž njim skoro pokopano tudi prizadevanje njegovo za dolgo vrsto let.

Toda junaška smrt ni bila brezuspešna. Nesebično prizadevanje blage duše je obrodilo sad, vzgled je mikal in vlekel nove može, da so žrtvovali sebe in imetje za vzvišeni zmoter. Naš junaški rojak je dobil naslednikov zlasti v novejšem času, in med njimi se je z obširnimi nameni, velikimi načrti, s pogumom in stanovitnostjo najbolj odlikoval sedaj v Gospodu počivajoči kardinal Lavigerie.

Kdo ne pozna moža, ki je z gorečo svojo zgovornostjo obračal oči Evrope, da, celega omikanega sveta na ubogi sužni črni rod? Bil je kardinal Lavigerie, nadškof kartagenski, primas Afrike, naslednik svetega Avguština, kateremu je bil podoben po gorečnosti in zgovornosti. Ni dolgo, odkar ni več med živimi, umrl je dne 26. novembra preteklega leta.

Slavni kardinal se je prizadeval za isti namen, kakor naš slavni rojak, da reši ubogi Kamov rod nesrečnega stanja in ga pridobi za sv. vero. Toda različni sta bili njiju poti. — Knoblehar je označeval naravnost med divjaki sveto vero, kardinal Lavigerie pa se je prizadeval, da pripelje, rekli bi, bolj po ovinkih črni rod k naši krščanski omiki in slobodi.

Bodočnost bode pokazala, ali je ta pot, kakor daljša, tako tudi varnejša in zanesljivejša. Bog daj, da bi bili uspehi trajnejši, kakor samo zunanje prejemanje krščanske vere.

Slavni kardinal je deloval v severozapadni strani Afrike, v Algiru. Kot goreč francoski domoljub se je tu ob enem trudil za sveto vero in cerkev in je razširjal kulturni krog svojega naroda v proslavo svoje francoske domovine.

Čujmo, kaj je pisal neki sodelavec in spremljevalec kardinalov, ki je bil ž njim na vseh njegovih potih in zato pač zmožen, da nam je popisal velikega moža po resnici.

«Ni si mogoče misliti lepšega sprehoda, nego je pot v Tjugurt (Tuggourt) pri izhodu iz mesta Biskre. — Ta veličastna solčna pot reže zelenico po dolgem, po njej se premikajo neprestano cele vrste karavan, noseč z juga tovore dateljev na sejem v Biskro, po njej se podé cele tolpe majhnih poni-glavcev, oblečenih v najbolj šaraste cape, ki pojoč, igrajoč in tekoč živé skoro samo ob miloščini mnogoštevilnih popotnikov. Posebno pa jih je lepo videti, kadar pride mgr. Lavigerie.

Vsak dan hodi kardinal v samostan, ki se dozidava, da bode vase sprejel ,saharske prvoborilce, pionirje'. Tedaj se prične splošno suvanje med temi majhnimi zamorčki.

Kakor hitro se prikaže voz Nj. Eminencije, nastane veselo kričanje in prične se tekmovanje med majhnimi potepini, da bi ujeli v teku kak belič, ki jim ga meče ,monsignore'. — ,Sourdi, sourdi barca monsieur le marabout': ,Samo jeden belič — sous, jeden belič!' glasi se okoli voza. Ubogi majhni zamorci! ali si mislijo, kaj dela v tem trenutku za nje in za njihovo pleme ,marabut kebir, veliki marabut', kakor ga zovejo.»

Kaj je namerjal za zamorce slavni kardinal, to povzemamo najbolje iz pisma, ki ga je pisal meseca sušca 1888. leta svetemu očetu Leonu XIII., in ki se glasi:

«M'sallah (hiša molitve), to je napis na pročelju poslopja, zidanega nekoliko v florenškem zlogu, ki se s svojo beloto tako mično dviga iz ozadja palmovega drevja ob robu ceste. Komaj leto je tega, kar se je povzdignilo iz tal, in

vse prebivalstvo, nam tako sovražno, sedaj že ve, da se bode tukaj skrbelo za najrevnejše, najskromnejše, najbolj zanemarjene ljudi. Treba je videti, kako so iznenajeni ti siromaki, ki v obče ne pričakujejo drugega od naše omike, kakor — palico. — Kaj še le bode, ako se prav kmalo dvignejo podobna pribežališča tu doli, daleč na jug v ‚el Golea‘ potem v Amgvidu in še dalje, povsodi, kjer se nahajajo nesrečneži, mučeniki!

Pred kratkim še smo mislili, da sta sužnost in trgovina z robovi odpravljene že dolgo vrsto let. Žal, da ni tako; misijonarji potrjujejo, da še vladajo te grozne šege.

Divji klateži obkolijo hipoma po noči mirne vasi zamorcev. — Skoraj nikdar se ti ne postavijo v bran; tiste pa, ki se ustavijo, pomoré na mah močno oboroženi možje. Nesrečneži pobegnejo v temno noč, a vse, kar ujemó, ženske in moške, denejo v okove in odpeljejo

Kardinal Lavigerie in „beli očetje“. (Narisal Jos. Germ.)

na daljne sejme (trge). Tje jih gonijo iz krajev, ležečih 60 in tudi 80 dnij hoda od trgov. Na to se začne za uboge jetnike dolga vrsta groznih muk. Vsi sužnji hodijo peš, najmočnejšim moškim, ki bi se utegnili upreti, zvežejo roke in včasih tudi noge na tak način, da jim je hoja prava muka, na zatilnike jim položé drog na več razpredelov, da jih zvežejo po več skupaj.

Hoja traja celi dan po pesku ali pekoči zemlji. Samo kruti sprevodniki so na konjih ali pa velblodih. — Zvečer, ko se ubogi jetniki ustavijo, da se odpočijejo, razdelé med nje par pestij surovega sorgha (neka vrsta prosa), ki je vsa njihova hrana. Drugo jutro treba zopet naprej.

Toda od prvih dnij oslabi od muk, bolečin in pičle hrane veliko število jetnikov. Ženske in starčki se ustavljajo

prvi. Na to se približajo sprevodniki, da bi pripravili v strah nesrečno krdelo; udrihajo po njih z lesenim drogom, da si prihranijo smodnik. Uboge žrtve se zaradi grozних udarcev na zatilnik z glasnim krikom zgrudijo na tla in vijoč se končajo svoje nesrečno življenje.

Prestrašeno krdelo gre z nova na pot. Strah je podelil moči tudi najslabjšim. Kadar se kdo ustavi, ponovi se isti grozovitni prizor.

Na tak način hodijo siromaki včasih po cele mesece. Karavana se manjša vsak dan. Zaradi skrajnih muk, katere morajo pretrpeti, poskušajo nekateri upreti se ali pa uiti. Toda njihovi grozni preganjalci jim prerežejo za maščevanje s sabljo ali nožem kite na nogah in rokah ter jih pusté tako ob cestah, zvezane na drogu, da umró od obupnosti in gládú. Zato se sme resnično trditi: Ko bi kdo zgrešil pot, ki vodi iz južne Afrike proti mestom, kjer se prodajajo sužnji, lahko bi jo našel po kosteh zamorcev, ki bledé ob cestah.

Računa se, da je vsako leto kakih 400.000 zamorcev žrtva te nadloge.

Naposled pride karavana na trg. Izmed zamorcev dospé tretjina, četrtnina, ali še toliko ne, od vseh, kar jih je bilo ujetih pred odhodom.»

Tako se glasi poročilo slavnega kardinala. Človeku se ježe lasje in usiljuje se misel, kako se more goditi kaj takega v našem veku prosvetljenosti in omike.

Trebalo je neutrudljive gorečnosti in udanosti kardinala Lavigerieja, da se je dobilo sredstvo proti tem zločinom. Trebalo je njegovega mogočnega glasú, da je vzdramil vesoljni svet in mu povedal, kaj se godi v Afriki.

Za to sredstvo si kardinal ni izbral misijonarjev, ampak oborožene vojake, katere on sam odgaja in odpošilja v najplemenitejšo vojsko. Iz te misli je

nastal nov red, verska družba, ki nas spominja Maltezo.

Zadruga oboroženih bratov prvoborilcev ali pijonirjev Saharskih, «l'association des frères armés ou pionniers du Sahara» — tako jih je imenoval sam kardinal — sestavljena je iz prostovoljcev z najboljšim novim orožjem oboroženih. Namenjeni so, da bodo sredi divjih saharskih ljudstev ustanavljali selišča, trebili zemljo, kopali vodnjake in uporabljali vse moči v tolažbo in pomoč zamorcem.

Pa ne samo človekoljubno je to delo, temveč tudi jako koristno za Evropo. Kupčija se bode dvignila, naselbine se bodo utrdile, nečloveškega ravnanja z zamorci bode konec.

Zakaj se ni oprl kardinal najprej na misijonarje, to je povedal sam v nekem pismu: «. . . Splošna izkušnja misijonov kaže, da s krščansko vero nič ne opraviš med mohamedanci, oznanjuj evangelij, kakor koli hočeš. Mogoče je preobrniti ga le po dolgi poti. Za to je treba dobrih del, miloščine in skrbi za bolnike. Privrženci islama pridejo tako polagoma, ne da bi sami čutili, v tok krščanskega sveta.

Tako smo začeli mi, naročajoč svojim misijonarjem, da pomagajo siromakom, skrbé za bolnike in da razširjajo krog sebe dobra dela mirú in reda: poljedelstvo, obrt in sploh vse, kar ponuja dobrega krščanska omika.

S takimi nameni so odpotovali prvi misijonarji. A hitro smo videli, da ni zadosti, opravljati dobra dela, zdraviti bolnike in žrtvovati celó svoje življenje; spoznali smo, da nespravljivo sovraštvo divjakov ni bilo premagano po takih junaških delih. Treba jih je bilo najprej — kakor delajo pri blaznih ljudeh — obvarovati, da se ne poškodujejo in pogubé sami sebe.»

Da se pa taka vojna pripravi za svoj poklic, treba jo je prav urediti in uriti.

Vsaka četa (kompanija) Saharskih pijonirjev¹ šteje 50 môž in je razdeljena v štiri ali pet skupin nejednakega števila. Te skupine so: 1. skupina strežajev, kateri skrbé za bolnike in snažnost; 2. skupina rokodelcev, ki stavijo in ohranjajo poslopja in zavetišča; 3. skupina poljedelcev, ki se pečajo s poljedelstvom, skrbé za vodo in navadno hrano; 4. skupina pekov, kuharjev in različnih strežajev; naposled 5. skupina lovcev, ki skrbé v Sahari za lov divjačine, in tako tudi za živež.

Te različne skupine so pod poveljstvom jednega poveljnika in dveh namestnikov; seržanti in korporal so na čelu manjšim oddelkom. Izbira in imenuje jih apostolski vikar Saharski, pod katerega oblast je postavljen ves red.

Različne skupine imajo voditelje ali načelnike, ki so sposobni za posamezna opravila.

Noben prostovoljec ne sme imeti nad 35 let. — Da se privadijo težavnemu življenju, prebijejo jedno leto v novicijatu. Tedaj se učé tudi arabskega jezika, utrjujejo telo in živé ob pičli Saharski hrani. Po novicijatu se zavežejo z obljubo za pet let, ako so bili sprejeti po večini glasov v tajnem glasanju vseh členov zadruge. Vsakih pet let se ponavlja obljuba.

Saharski bratje imajo trojno obleko (uniformo). Slavnostna in vojna obleka je čisto bela; ta je iz dolge bele sukne, ki je ob ledjih prepasana ter ima na prsih rdeč križ, dalje iz hlač, iz širokega belega burnusa (arabskega plašča) in iz pokrivala — bele čelade, z belim perjem in križem.

Druga obleka je narejena po noši Arabcev: dolga, lahka halja z rdečim križem na prsih, pa burnus sta nje

glavna dela. Za pokrivalo je visok slamnik s širokimi okraji čez pleča. To je klobuk Tuaregov, kakor ga nosijo v puščavi. Bratje se bodo tako nosili samo na potovanju, jahajoč na kamelah.

Tretja obleka je najbolj prosta ter je za delo. Sestavljena je samo iz srajce, opasane čez ledja, in iz bele čepice za pokrivalo.

Tak je novi red, ki je tako zanimiv, tako nenavaden, pa vendar vreden, da jih mnogo privabi v sveto vojsko.

Premišljevanje se zdi mnogim težavno. Človek našega veka se hoče gibati in delati zunaj med svetom, mikajo ga véliki nameni.

Namen Saharskih bratov je lep, veličasten, plemenit; ta red je kakor nalašč za sedanji vek.

Morebiti se bode zanimal tudi kak Slovenec za ta red, morebiti ga bode mikalo iti v vojsko za slobodo in rešenje Kamovih potomcev.

Najkrajša pot od nas je po južni železnici čez Gorico, Padovo, Verono v Milan, kamor se dospè v 16 urah. Iz Milana se prepelje v treh urah čez Apenin v Genovo in od todi se dospè po neprestani krasni vožnji na obrežju Sredozemnega morja čez Nizzo in Toulon v 14 urah v Marseille, glavno pristanišče sredozemnega morja in prvo trgovinsko mesto francoske dežele. Iz Marseilla vozijo štiri pomorske družbe skoro vsak dan do pristanišč v Algiru, kamor se prijadra v kakih 36 urah. Iz Algirskega mesta Philippeville vozi 300 km dolga železna cesta čez Constantine proti jugu naravnost v Biskro na meji Sahare, kjer se nahaja glavni stan kardinal Lavigerie-jeve armade «Saharskih pijonirjev».¹⁾

¹⁾ Nedavno smo čitali, da se menda mora ta armada raziti. Ne vemo še, ali je to trdno in resnično, ali ne.

Imena rodbine in svaščine.

(Sestavil Fr. S. Lekše.)

Velike preglavice delajo mnogim našim pisateljem in dopisnikom nazivi za razna kolena sorodstva in svaštva. To umevamo prav lahko. Zakaj neka imena rodbine in svaštva so v nekaterih krajih deloma ali skoro popolnoma že izginila, v drugih krajih pa se različno rabijo, kar ne odgovarja vselej resnici. To ni čudno. Kmalu potem, ko smo stopili na zgodovinsko pozorišče, izgubili smo Slovenci svojo samostalnost in potemtakem ostali ločeni od drugih Slovanov. Sicer je bilo družinsko življenje, kolikor nam je znano, pri Slovanih najboljše razvito, in obto je tudi največ nazivov za razne ude ali člene rodbine in svaščine najti ravno pri tem plemenu ljudskega roda. Sosebno se še v tem, s katerim koli narodom, kosa dandanes srbsko-hrvaški narod, kateri je imel svoje zadrage do najnovejšega časa. Slovenci smo o tem doslej le paberkovali pri drugih, pa nismo vselej najboljšega zadeli. Kajpada imamo tudi Slovenci za ude rodbine in svaštva nazive, toda raztresene po besednjakih, po katerih pa človek ne more vselej seči, kadar bi kaj potreboval. Tudi pisalo se je že o tem.¹⁾ To in ono, posebno pa čitanje naših knjig in časopisov, v katerih se ne prav, da ne rečem napačno, rabijo razni nazivi, kakor tudi to, da sem semtertje med ljudstvom naletel še na marsikatero ime, napotilo me je, da to tukaj priobčujem. Za nekatere ne bode to nič novega, vendar oblika, v kateri podajem imena, bode jim nova in menim, slednjemu ugodna. Pri tem pa nikakor nečem stvari trdno določiti, marveč naj vsakdo to dobro prečita, in kar misli, da ni prav, popravi. Le tako pridemo do pravega rodovnika, ki nam ga je treba kakor ribi vode. Zajemal sem pa vse to iz besednjakov, narodove (ljudske) govorce in

Dalmatinovega sv. pisma; česar nisem tu dobil, izposodil sem si od bratov, kar vselej tudi povem. Nadejam se, da se bode vse to še popolnilo in dovršilo, tudi marsikateremu čitalcu pero v roko potisnilo, da zapiše in pripošlje slavnemu uredništvu, ako najde v svojem kraju kako boljše ime za sorodstvo in svaštvo. Ob jednom pa bi — mislimo — tudi dobro bilo, da bi se jezičarji o tem pogovorili ter ustanovili stalen imenik členov ali udov rodbine in svaščine ter ga pridejali z rodovinskim drevesom novemu besednjaku, kateri se sedaj tiska. Mnogim bi s tem prihranili dela in časa, gotovo pa slednjemu ustregli.

I. Rodbina.

Da se umemo! Rodbina¹⁾ mi je vez posameznikov iste krvi, kateri imajo po krvi istega začetnika ali začetnico. Najprej bodem začel 1. od zgoraj doli imenovati imena rodbine, primerjajoč očeta s sinom in vnukom itd. (linea descendens) in nato 2. od sina itd. do očeta (linea ascendens), oziraje se tudi na pobočne (linea lateralis). Takisto tudi pri svaščini.²⁾ Vse pač najboljše pojasni tukaj sem postavljeno rodovinsko drevo:

I. Niz dol.

	I.	II.	III.	IV.
$A <$	<i>sin</i>	<i>vnuk</i>	<i>pravnuk</i>	<i>prapravnuk</i>
	<i>hči</i>	<i>vnuka</i>	<i>pravnuka</i>	<i>prapravnuka</i>

II. Navzgor.

	IV.	III.	II.	I.	
	<i>prapradedek</i>	<i>pradedek</i>	<i>dedek</i>	<i>oče</i>	$> A$
	<i>praprababica</i>	<i>prababica</i>	<i>babica</i>	<i>mati</i>	

I.

Nizdolna rodbinska vrsta ravna.

1. Roditelja.

a) Oče;³⁾ očim,⁴⁾ očuh (poslednje bi se lahko tudi rabilo za grozovitega

¹⁾ Glej: «Vodnikov spomenik» na svitlo dal Etbin Henrik Costa. V Ljubljani. MDCCCLIX (1859). Str. 254: Janez Zalokar: Slovenski Rodovnik. Str. 258: Rodovnik po Isterski gospoda Jakopa Volčiča. 1855.

¹⁾ «Rodbina», to ime sem vzel za latinsko «consanguinitas», ker je v narodu tudi v navadi.

²⁾ Svaščina, svaštvo pa je «affinitas».

³⁾ Vater.

⁴⁾ Stiefvater.

pravega očeta) t. j. mož vdove njenim otrokom, ki so od prvega moža; poočim¹⁾, t. j. on, kateri posini ali «za hčer vzame» otroke: tem otrokom je poočim.

b) Mati;²⁾ mačeha,³⁾ tudi «pisana mati» imenovana, t. j. žena vdovca njegovim otrokom, kateri so od prve žene; pomati⁴⁾ je po ženski strani to, kar je po moški strani poočim.

2. Otroci.

a) Sin;⁵⁾ pastorek, pasterek⁶⁾ je sin možev od prve žene drugi ženi, ali pa sin ženin od prvega moža drugemu možu; posinjenec, posin⁷⁾ je tisti mladenič, ki ga mož «vzame za svojega».

b) Hči, hčer;⁸⁾ pastorka, paststerka,⁹⁾ t. j. hčer moževa od prve žene drugi ženi, ali pa ženina hčer drugemu možu; pohčerjenica, pohčer, pohčerka¹⁰⁾ je deklica, katero sta sprejela zakonska človeka za svojo.

3. Otrôk otroci.

a) Vnuk,¹¹⁾ sinov ali pa hčerin sin svojemu dedcu in babici.

¹⁾ Wahlvater, quem patrem appello. Glej: Vuk S. Karadžić, besednjak, str. 540. — ²⁾ Mutter. — ³⁾ Stiefmutter. — ⁴⁾ Die Wahlmutter, quae matris loco habetur. Vidi Vuk St. Karadžić besednjak, str. 536. — ⁵⁾ Der Sohn. — ⁶⁾ Der Stiefsohn. — ⁷⁾ Der Adoptivsohn. — ⁸⁾ Die Tochter. — ⁹⁾ Die Stieftochter. — ¹⁰⁾ Die Adoptivtochter. — ¹¹⁾ Der Enkel.

b) Vnuka,¹⁾ vnuke (ne «vnukinja», kakor nekateri pišejo; Dalmatin pozna le «vnuko»), sinova ali hčerina hči, kakor pri «vnuku».

4. Vnuka in vnuke otroci.

a) Pravnuk,²⁾ pravnuka³⁾ sin in hči vnuka in vnuke pradedcu in prababici. Po tej vrsti nadalje bi bili: «prapravnuki» in «prapravnuke», t. j. sini in hčere «pravnuka» in «pravnuke», abnepos in abneptis, t. j. tretji «vnuk» in tretja «vnuka».

II.

Ravna navzgora rodbinska vrsta.

1. Dedec, dedek, stari oče;⁴⁾ babica, stara mati⁵⁾ svojim vnukom in vnukam.

2. Pradedek,⁶⁾ prababica,⁷⁾ t. j. dedkov in babičin oče, dedkova in babičina mati svojima pravniku in pravniki. Hrvati razvijajo to še nadalje: «prapradedek» bi bil v hrvaški rodbini: «šukundjed», t. j. dedkov dedec; «praprababica», t. j. dedkova babica je pri Hrvatih «šukunbaba». Nadalje še imajo: «prašukundjed», t. j. «pradedkov dedec» in «praprašukundjed», t. j. »šukundjedov djed». ⁸⁾ (Konec.)

¹⁾ Die Enkelin. — ²⁾ Der Urenkel. — ³⁾ Die Urenkelin. — ⁴⁾ Der Grossvater. — ⁵⁾ Die Grossmutter. — ⁶⁾ Urgrossvater. — ⁷⁾ Urgrossmutter. — ⁸⁾ Kakor želi gospod pisatelj, tako prosi tudi uredništvo, da bi mu zvedenci poslali pojasnila ali pa svoje misli o tukajšnjih in naslednjih besedah. Tako pridemo do stalnih izrazov. — Uredn.

Iz Novega Mesta v Bosno.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

Letos pa mora biti, naj velja, kar hoče!» govoril sem začetkom meseca julija lanskega leta. «Pogledat grem slovanske brate v novi Avstriji, naj si bodo zapreke kakoršne koli.» Dve leti namreč sem že namerjal porabiti počitnice v to, da se ozrem v slovansko «Švico», a obakrat so prišle take zapreke, da sklepa nisem zvršil. Radi tega

je bila moja volja sedaj tako odločna, — in šel sem.

Najkrasnejše jutro naju je pozdravljalo, mojega tovariša gosp. J. in mene, ko sva se 16. julija vsedala v voz na Novomeškem velikem trgu. Gospod tovariš je hitel v svoj rojstveni kraj, lepo Savinjsko dolino, jaz pa proti hrvaški prestolnici; zaradi tega sva potovala

skupaj do mičnih Brežic. A bil sem prav malobeseden. Navadno sem potoval ob takem času tudi jaz v svoj rojstveni kraj, torej je umevno, da so misli silile domov. Morda sem verjel svarečim glasovom, naj ne hodim tako brezskrbno v Bosno. Neki dobrohotni gospod mi je bil celó revolver vtaknil v potno torbico, češ, doli je še vedno jako nevarno. Poživil sem se stoprv potem, ko sem bil med krmljenjem najinih konj opravil sveto daritev v Kostanjevici. Kako ljuba mi je Kostanjevica še vedno! Tukaj sem najprej služboval, tukaj preživel veliko prijetnih dnij. Zato mi je tako dobro v spominu in rad se pomudim v njej. Sedaj sem prosil v cerkvi blagoslova za srečno pot.

Hitela sva skozi rodovitne Cerklje in lepo Krško Vas. Jasno nebo se je smejala nad nama, priroda na okrog je razkrivala svojo lepoto, od Leskovca sem pa so naju pozdravljali topničarji z močnimi strelji iz Uhacijevih topov. Imeli so vojaške vaje. Potniku je tukaj zares lep prizor: Na desni mu je počasna Krka, za njo zadnje panoge zaraslih Gorjančev; pred njim se blesté Brežice; na levi je širno polje do Leskovških in Krških goric. Da, lepa je tudi naša dolenjska stran! — Če tudi so streljali samo za vajo, vendar mi je prihajalo nekako tesno v srcu. Vrivala se mi je misel: Prej ali slej — morda prav kmalu — se bode ta grozovita godba glasila kot zadnji pozdrav tisočem junških sinov avstrijskih, ki bodo v evtoči dôbi prelili kri za čast in srečo domovine. Celó tako streljanje ni čisto nenevarno. Mala napaka pri velikanskem morilnem stroju — bil je top slabo nabit — je vzela nekaj dnij poprej vojaku mlado življenje.

Pri Savi sva. Reka je narasla, radi tega je prevoz počasen. Vendar je drdral za pol ure voz po velikem Brežiškem trgu. Lepo mestece so Brežice; ponosno se dvigajo na savskem bregu, žal, da se še premalo zavedajo slovenskega svojega rodú!

Gospodu tovarišu se mudi na železnico, da se odpelje proti Zidanemu Mostu. A glej, kako daleč je iz mesta do železnice! Dobro, da imava čila ko-

njiča, sicer bi morala iti blizu pol ure. Pol ure — to je posledica stare modrosti Brežiških očetov! S tako modrostjo so se poslavlili tudi zastopniki nekaterih notranjskih krajev. Ponujali so jim železnico in železniško postajo, a niso je marali. Železnica ni silila k premetenim očetom, marveč se je ognila njihovih posestev. Sinovi pa delajo pokoro za nepremišljenost svojih prednikov. Koliko bi dali Brežičani, da se jim približa kolodvor! A neče se približati.

Odšel je moj tovariš. Meni je bilo čakati še pet ur vlaka, ki me potegne proti jugu; ure so mi minule hitro. Obiskal sem znane mi očete frančiškane v mestu, prijateljsko družino, ki mi je draga že iz veselih dijaških let, ljubeznivega nekdanjega součenca, načelnika tamošnje železniške postaje. Njegova soproga ni hotela drugače, kakor da sem obedoval v njiju prijazni družbi — pod košatim kostanjem ob železniški progi. Ni mi bilo žal, da sem se udal; prijateljski pogovor me je obodril in poživil.

Zares lepa je okolica pod Brežicami. Na desno in levo vidiš rodovitno polje in lepe vasi. In tu prebivajo mili rojaki, vrli katoliški Slovenci. O tem pričajo bele cerkvice po vaseh, na planjavi in po gričih; to kažejo križi in druga znamenja ob potih. Da, tukaj prebiva slovenski trpin, udan Bogu, zvest cesarju, vedno stanoviten, dasi je zaničevan. Tolaži ga njegova nebeška vera.

Zdrčali smo mimo Dobove, katero krasi velika nova cerkev; vlak drsne po mostu čez umazano Sotlo, pa smo na Hrvaškem. Ne bodem popisaval kraja, ki je sicer jako mičen zlasti proti zahodu, kjer se ti nasproti bliščé Jesenice, Mokrice, Dolina, na jugu pa lepa Samoborska okolica. Zdi se ti, da pokaže kraj drugačno lice takoj, ko prekoračiš Sotlo; skoro bi rekel, da je polje manj skrbno obdelano, nego na sosednem Štajerskem.

Bližamo se kraljevemu Zagrebu.

Kaj je ono veliko poslopje tam, nova krasna stavba v prijaznem zakotju? Cesta do nje vodi po rodovitnem polju, okrog poslopja so najlepši nasadi, vinske

gorice se vrsté v polkrogu, nad lepimi stavbami se prostira teman gozd. Jako prijazen je ta kraj. Tukaj je bivališče umobolnim Hrvatom, deželna blaznica Stenjevec. Prav primeren kraj je izbran za nesrečneže, da jih vsaj priroda poživi in jim povrne zdravje telesno, ki je potrebno za ozdravljenje na umu.

Zagreb, kako se leskečeš iz daljave, kako raseš po strašnem udarcu 9. novembra leta 1880., ko te je grozna prirodna sila skoro porušila, kako se dvigaš iz prahú, kako se lepotičiš! Malo let te nisem videl, pa se danes čudim premembam tvojim. Da, ponosen si slovanski, hrvaški Zagreb! Pa si li istinito tak, kakoršnega se kažeš? Trpiš pač mnogo bolečin. Hrvaško središče si, to kažeš, to trdiš; vendar se ptujec oblastno košati v tebi, tvoji sinovi pa so nejedini. — Ptujstva je v Zagrebu mnogo, to opaziš brž; ko stopiš na predvežje¹⁾ velikega kolodvora, začuješ nemške glasove.

V mesto ne pojdeva, prijazni čitatelj, preveč bi se zamudila; najin namen je, da prideva čim najpreje v Bosno. Ozriva se le mimogredé na njegovo zunanje lice.

Diven je pogled na «jugoslovanske Atene» z južne strani. Ozadje mestu je veličastni čez 1000 m visoki Slemen; pred njim so po nižjih gričih dražestna letovišča, žal, večinoma židovska; cerkve z visokimi zvoniki, zlasti orjaška prvostolnica, palače bogato okrašene in nepregledna planjava pred mestom, raztezajoča se proti jugu in zahodu — to so krasila Zagrebškega mesta. Ne goljufaj nas, sladko upanje, da bode Zagreb kdaj še večji in lepši, ne samo po zunanjem licu, ampak po katoliškem in narodnem duhu!

Od Zagreba naprej sem se vozil z nekim višjim uradnikom pri Zagrebški vladi. Jela sva govoriti slovanski, a nadaljevala sva kmalu nemški. Mož je bil ljubezniv, častitljiv; resni obraz je ka-

zal, da je prebíl že marsikako težavo. Dasi je bil rojen Hrvat, vendar je bil vzgojen nemški, in tako tudi uradoval dolgo vrsto let; radi tega sem mu rad odpustil, ko mi je zatrjeval, da bi mnogo rajši tudi sedaj videl v uradu nemški nego hrvaški jezik. Bil je mož stare šole. Bil mi je do Siska prav ljub in zanimiv sopotovalec; gotovo bi mi ne mogel kdo drugi tako opisati hrvaških razmer, kakor mi jih je opisaval on.

Malo pod Zagrebom nas postavi vlak čez Savo, katera je tu že dokaj široka. Nov most za vozove se ravnokar dovršuje blizu železničnega; lepa, trdna železna stavba je.

Nekaj minut potem je dospel vlak do Vélike Górice. Njeno ime ni prav primerno; dviga se le malo nad veliko planjavo, ki je okrog in okrog. Plodovit je ta svet; vrsté se polje, gozdi in travniki. Ljudem todi še ni hudo, naj reče kdo kar koli. Po delu tako sodim. Naj bi bili tu naši Gorenjci, drugačno lice bi imela lepa ravan. Na njivi ne najdeš nič družega, kakor koruzo in zopet koruzo, a še ta je jako slabo oskrbljena. Kjer je bila sejana pšenica, tam ti stoji prazno; goveda in svinje se preganjajo po takih njivah. Koliko bi tu vzraslo ajde! — mislil sem si. Njive počivajo, kar je sicer zanje dobro, a pri nas ne bi smele; ravno to pa je dokaz, da posestnikom ne gré slabo. Tudi delavci tu niso posebno pridni. Sila uči moliti, a tudi delati.

Pred Górico in daleč za njo proti Sisku je tako zvano Turopolje, kjer so vsi prebivalci kmetje-plemenitaši. Koncem 17. stoletja so se skazali v bojih zoper Turka, tako mi je pravil moj sopotnik; za plačo jih je povzdignil cesar Leopold I. v plemeniti stan. Do l. 1848. so bili zares gospodje: sodili so, zapirali so, v klado so devali. Znan je Turopoljski ponos, sloveča je Turopoljska ošabnost. Zgorej imenovanega leta pa so se jim vzele pravice. Umeva se, da Turopoljcem to ni hotelo v glavo, a ban je poslal doli polk vojakov. To je pomagalo, pa bilo je tudi vzrok, da so Turopoljci od takrat vedno madjaroni; volijo vsikdar, kakor želi Pešta, zakaj od tam pričakujejo baje še vedno pomoči

¹⁾ To skoyanko lahko rabimo za francosko «perron», ker je v istini pred pravo vežo. «Perron» imenujejo namreč Francozi oni nekoliko vzvišeni prostor, ki je pred hišnim pragom ali vežo. Imenuje se tako, ker je iz kamenov (pierre) ali kamenitih ploč. Uredn.

in starih pravic. Minister Josipović je brat župana Turopoljskega v Górici.

Ponosen je pa Turopoljec še vedno, a tudi petičen. Zarasli hrastovi gozdi dadó obilo novcev, ker se les dobro prodaje. Ob železnični progi so nepregledni kupi hrastovih dog, pragovi itd.; v gozdovih se debelé prasci, govedo pa dobiva bogate krme na polju: povsodi so viri bogastva in sreče.

Moj popotni tovariš mi je pravil, da je poslovanje med Turopoljci jako težavno. Poskusil je sam. Strezi županu, bogatašem — je dejal — potem gre; ako tega ne storiš, gorjé ti: najmanje, kar te zadene, je tožba pri banu; izgovarjati, opravičevati se pa tudi takrat ni prijetno, ko je človek nedolžen. Turopoljec zahteva, da se ravna ž njim kot z gospodom-plemenitašem. — V uradu se je vsela plemenita Turopoljka. «Stojte!» pravi neprevidni uradnik. «Jaz sem plemenita», je odgovor. Gospod se za to ne briga; a v malo dnéh dobi od vlade oster poziv, naj se opraviči radi svojega ravnanja. Da, ponosen je Turopoljec!

Od postaje Lekenik, prve za Górico, je svet mokroten, slab in jako leno obdelan. Pa ni čuda, zakaj tudi na Hrvaškem se poslednji čas delavci težko dobivajo. Knez Thurn-Taxis ima tu velikanska posestva; od daleč, tam od gorate Hrvaške okoli Karlovca in še iz bolj oddaljenih krajev dobiva delavcev, vendar se vrši delo le počasi, trava stoji suha, kakor daleč sega oko, nihče je ne kosí. Moj tovariš iz Zagreba je dejal, da se košnja več ne izplačuje. Domači imajo sami dovolj in ni jim sile, da bi delali drugim za denar; drugi Hrvatje pa prihajajo redkeje kakor nekdanj, ker županstva zlasti ženskam za branjujejo hoditi od doma.

«Sisak!» je zaklical sprevodnik. Vesel sem skočil iz voza, poslovivši se od prijaznega gospoda in peš korakal v mesto, ki mi je bilo že od prej dobro znano.

Sisek je malo mesto s 6500 prebivalci; posebnosti nima. Ločijo pa ga v dva dela: «civilni» (stari) in «militarski» Sisek. Zvezana sta po lepem lesenem mostu čez Kolpo.

Sisek je zgodovinsko slavno mesto, posebno slavno pa še iz turških bojev. L. 1593. je branil mesto junaški Zrinski. Nekoliko tožni spomini se ti budé v srcu, ko se sprehajaš po tem kraju, zlasti še, ako se potrudiš pogledat nekoliko od sedanjega mesta oddaljeno «sisacko» trdnjavo ob izlivu Kolpe v Savo. Kako je divjal tu krvavi ples! Koliko slovenske krvi je popila tu črna zemlja! — Tudi v trgovini je bil Sisek do sedanjega časa jako znamenit, imel je važno zvezo po železnici in po rekah Kolpi in Savi. Žita, lesa in ježic se je tu prodalo mnogo. Marsikak Slovenec si je prislužil v Sisku lep kos kruha. Poslednji čas pa je parobrodna vožnja kar ponehala večinoma zaradi železnice, ki veže ob savskem bregu Sisek z Brodom; trgovina zato hira, kakor so mi pravili domačini. Bratje Madjari obračajo železnice, kolikor se dá, proti središču — Budapešti — in Sisek propada. Čakajte Siščani, ko se potegne naša dolenska železnica preko Karlovca do vas, tu vam pride zopet zlata dôba!

Sedanji Sisek je bila nekdanja rimska naselbina «Siscia»; mnogo se zasleduje starin, ki to spričujejo, a jaz nisem imel časa, da bi jih ogledoval.

Siščani dobro skrbé za vnanjo ugodnost in lepoto svojega mesta. V novejšem času so zasadili blizu župnijske cerkve jako lep in prostoren park; ulice so čedne, in kar je novih, so tudi široke. Župnijsko jako staro cerkev je dal sedanji mnogozaslužni župnik, hrvaški narodnjak K., po potresu leta 1880. vkusno prenoviti; žal, da so ostali še stari oltarji, prave pokveke v nerodnem zlogu. Jako dobro je preskrbljeno v mestu za šolstvo; tu imaš krasne nove stavbe za ljudsko šolo, deško, dekliško pa meščansko šolo. Okolica je lepa, na zahodnji strani proti Petrinji krasna.

Naj li povem še kaj o sebi?

Poiskal sem brž hôtel «Zum Grosscapitel» (tudi v južni Hrvaški imajo hôteli nemška imena), ker je blizu župnijske cerkve. Spravil sem prah z obleke ter hitel k gosp. K., rojenemu Zagrebčanu, da se mu oglasim zaradi svete maše, ker drugi dan je bila nedelja.

Seznanil sem se bil z gospodom že pred več nego dvanajstimi leti, ko sem imel doli neko sitno reč uravnati. Sprejel me je gostoljubni gospod preljubeznivo ter hotel, da prenočim pri njem. Odklonil sem povabilo, ker sem že imel sobo v gostilni, vendar sem moral na večer ostati pri njegovi mizi. Vlegel sem se zgodaj, ker pot v hudi vročini me je bila močno utrudila, a spanec ni hotel priti, kakor sem želel. Pernica pod glavo je delala preveč vročine — kmečki sinovi, kar sem jaz, nismo vajeni pernicam — razven tega pa je bila v spodnjih prostorih pevska poskušnja do 11. ure, potem pa še dolgo živahna zabava. Spal sem malo, vstal ves utrujen. Tako se godi na potovanju.

Po sv. maši sem hitel poiskat svojo teto, ki biva v Sisku čez 30 let. Bilo je veliko veselja, ko sem našel njo, njenega moža in omoženo hčerko, svojo sestričino. A z dotičnim popisovanjem ne smem dolgočasiti čitatelja.

Neka stvar pa mi je v Sisku težila srce. Nedelja je bila. Kako je tak dan pri nas na Slovenskem vse slovesno, kako ti hiti verni naš narod v cerkev! A tukaj na Hrvaškem se večina ne briga ne za svetek, ne za Boga, marveč dere le za pridobivanjem in uživanjem. Posebno pa se odlikujejo v tej malomarnosti Siščani. Videl sem pri prvi službi božji pač precèj kmetov in kmetic v lepih narodnih nošah, a meščanov jako malo. Slovenec je še poštenjak, veren kristijan.

Ogledavši si mesto in meščane, pospešil sem korake proti kolodvoru, da se popeljem naprej proti jugu. Vozili smo se po široki planjavi; na severozahodu se vidi nekoliko gorovja, a na vshodu zagledaš le nekatere višine. Čez Kolpo dirjamo v dolino savsko; na levi vidimo staro trdnjavo Sisek. Polje je rodovitno, a malo obdelano; koruza se vrsti z gozdovi. Ono mnogoličnost na polju, ki na Kranjskem tako prijetno dene očesu, pogrešaš todi popolnoma.

S sopotniki nisem imel sreče; prišel sem v voz, v katerem so bili čisto malobrižni ljudje. Poskušal sem ž njimi govoriti, a dalo se je le malo besedij izsiliti iz teh seljakov. Izjema je bil pač neki madjarski agent, ki je govoril za devet drugih. A duhovitosti ni bilo v tem govorjenju.

Vesel sem bil, ko smo dospeli do postaje Sunje, kjer se deli železnica v dve progi: proti Brodu ob Savi in ob rečici Sunji čez sedlo Majur v dolino reke Une. Moji sedanji sopotniki so namreč krenili vsi proti Brodu, jaz pa sem se preselil na drug vlak ter dobil jako ljubeznivo družbo, trgovca I. iz Siska, ki je bil že čestokrat tudi na Kranjskem, in nekega finančnega uradnika, oba prav prijazna moža.

Vlak nas pelje bolj proti zahodu; zapustivši dolino savsko, drvi naprej po Sunjski dolini, ki se zožuje proti planini Majurju. Kraji so zanimivi in rodovitni, a vse kaže, da ni pridnih rôk. Od sela Majurja naprej je proga čim dalje bolj strma; vozimo se skozi dva predora in — pred nami je dolina ter reka Una, ki deli Hrvaško od Bosne.

Lepa je Unska dolina, zlasti pa je mičen pogled na levo proti vshodu, kjer je pod Majurjem prijazni trg avstrijska Kostanjica, zvezana po mostu z nasprotno turško Kostanjico. V avstrijski te pozdravljajo vitki zvoniki katoliške in razkolne cerkve in poleg drugih poslopij veliki novi frančiškanski samostan; v turški je bila zame največja imenitnost munara ali minaret pri džamiji, zakaj ta je bil prvi, katerega sem videl «in natura». Druga poslopja so jako preprosta. Most med Kostanjicama je bil baje narejen za časa Napoleona I. Tako mi je zatrjeval finančni uradnik.

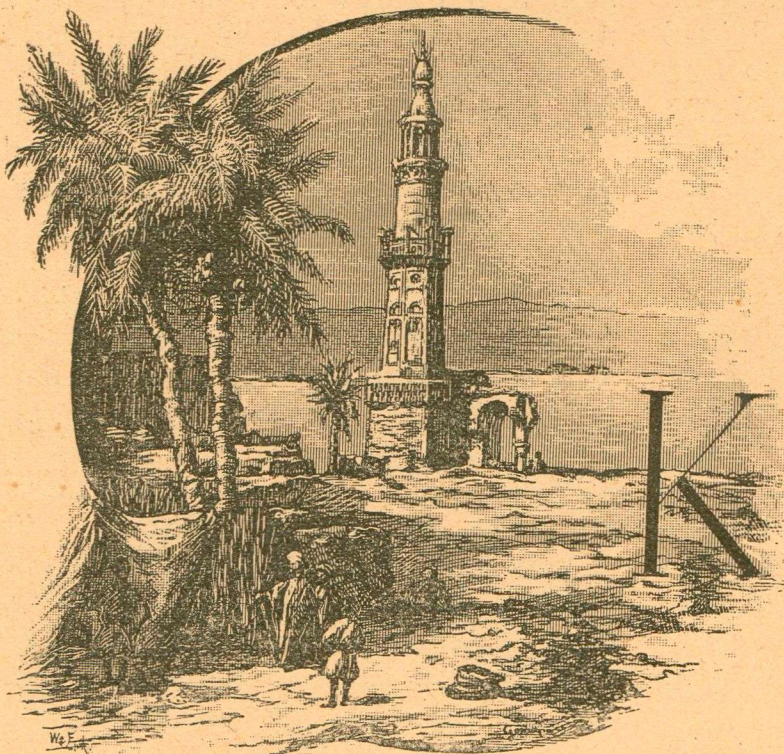
Prelep je pogled na nasprotno stran. Gora, precej visoka, je zavita v mlado lesovje, ki tako dobro dene očesu; vmes so posajene posamezne bosanske kočice, preprostejše, nego si moreš misliti; samo jedna je nekoliko večja in lepša.

(Dalje.)

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice. — Spisal dr. Fr. L.)

Za marsikaterega potovalca je pa glavna stvar, da se v ptujini zabava. Tudi tisti, ki si želi zabave, ne pogrēša v Kajiri ničesar, če ima le dovolj zlatov v žepu. Nikakor nisem šel zaradi zabave v Kajiro, vendar sem se zabaval tu pa tam in ob raznih prilikah. Še sedaj mi delajo prijetno zabavo ti spomini, zato mislim, da se bode zabaval tudi dragi bralec, ako mu povem kaj iz Kajirskega življenja.

Da se dobro zabavaš, treba ti je najprej prostosti; treba, da ti odleže vsakdanje breme in se razklenejo vsakdanje vezi. Kadar čutiš, kako te veže in stiska veriga raznih skrbij, opravil, težav, ozirov, pomislekov, tedaj nisi za zabavo. Ta prostost pa ne sme biti razbrzdano, v kateri bi se nič ne zmenil za božje in človeške postave. Grešna zabava ni nikakor prava zabava, za-

¹⁾ Naglašaja se to ime: Kájira.

VII. Zabave v Kajiri.

ajira ¹⁾ je sicer daleč od nas, vendar je vredno truda in denarja, da si ogledaš to glavno egiptovsko mesto. Vsak popotnik najde tukaj kako stvar, ki mu ugaja ali ga zanima. Kdor vidi rad veliko ljudij, najde jih tukaj obilo in od vseh krajev sveta; kdor gleda rad velike hiše ali stavbe, dobi jih tukaj vsake vrste; kdor se rad veseli v prijetnih vrtovih, temu je vseč v javnem vrtu Ezbekije; kdor želi preiskovati starine, dobi jih blizu mesta toliko, kolikor nikjer drugodi.

kaj greh je notranji smrtni črv ali pogubni ogenj v srcu, ki ne razveseljuje, ampak trpinči. Kar pa ni grešno ali nespodobno, to naj si človek prosto izbira za zabavo; ta prostost je najprej potrebna za veselje. Zato gremo tako radi iz mesta v prosto prirodo. Ne bi rad, da bi me kdo napačno umeval. Vsakdo je dolžan živeti po svoji veri in po svojem stanu. Zraven teh dolžnostij je pa še sto drugih navad, šeg, običajev, ozirov, razmer, okoliščin, ki te doma vežejo, kakor pajčevina veže ubogo muho. Recimo, da bi hotel jaz kdaj po Ljubljani jahati na konju: ljudje bi postajali, stikali bi glave in govorili drugi dan samo o najnovešem jahalcu. Kaj pa, če bi jahal na oslu! To vam bi bil dogodek, kakoršnega ni v petdesetih letih v Ljubljani. Ali pa, če bi se vsedel na dvokoleselj in zdrčal po Ljubljanskih ulicah: to bi bilo grozovito! In vendar ni ne prvo, ne drugo,

niti mal, niti velik greh, niti tolik, kakor je najmanjša laž.

To sem povedal, da sem pojasnil ono prostost. Zares to ima človek v svetovnem mestu, kakoršno je Kajira. Tukaj se ljudje ne čudijo takoj, če se zgodi kaka reč proti vsakdanji navadi, ali če ni vse tako, kakor se zdi njim lepo. Posebno prijetno pa je potniku, ako more živeti nekoliko po ptujih šegah. Tedaj mu je tako nekako, kakor bi bil na drugem svetu; taka izprememba ga do cela poživi.

Ker sem imel s seboj nekaj denarja za apostolskega vikarja in škofa Sogara, želel sem najprej najti njegovo stanovanje, da bi se iznebil denarja, ob enem pa dobil kakega znanega, krščanskega človeka. Bilo mi je namreč to najsitneje, da sem bil popolnoma sam v tako ptujem mestu. Usilil se mi je bil sicer neki spremljevalec, ki se me je držal kakor klòp pasje kože, a zdel se mi je neznansko oduren. Dajal mi je razne naslove: bil sem mu župnik, profesor, gospod, največkrat pa «pastór»; imel me je za protestantovskega duhovnika, kdo vé, zakaj. Vendar boljši je bil tak spremljevalec kakor nobeden; zato se zmeniva, da najmeva osla in poščeva omenjenega misijonskega škofa.

Davno že nisem bil tako radoveden, kakor takrat, češ: kako bode vendar šlo na dolgouhovem hrbtu po ulicah — meni, ki sem najbolj vajen sedeti za učiteljsko mizo. Ali se ne bode vse smejalo, kakor bi se v naši beli Ljubljani? — Kako je človek čuden in neumen, če tudi je dovolj star!

Napravim se v svoji sobici v gostilni, kjer sem se bil nastanil, vzamem s sabo pismo in denar in grem po stopnicah. Dà-te vendar, evo dva korenjaka! Spremnik je bil najel lepi živali. Polno ljudij je okrog, joj-meni, kaj bode! In če

me še vrže, ta bode lepa! Po pravici povem, tega se nisem bal, saj take vrste strahopetec nisem. Hèj, stópi, pa je, rečem si in tudi storim. Dečko, ki je varoval osliča, nasmeje se, dá mi uzdo, žival pa veselo zacepetá za spremljevalcem, ki je bil odjahal pred menoj. To je bilo vse; nihče se ni zmenil za ta tako važni dogodek mojega življenja, kakor se tudi takrat ni, ko sem dečko poganjal vipavskega osla po domači trati. Prepričal sem se kmalu, da se na ta način najhitreje, najceneje in najlože pride iz kraja v kraj, da je to gibanje mnogo prijetneje za zdrave kosti, kakor pa valjati se po mehkih blazinah naših mehkužnih vozov. Kako drobno in lahno stopa ta žival, ki pomenja — ne brez vzroka — mir! Kako peketá naravnost naprej, ne meneč se za gnečo, ali vozove, ali druge živali! In kako modro rabi svoji ušesi, kakor kralj svoje žezlo: sedaj ji nastavi po koncu v znamenje, da je vse v redu; potem ji naperi naprej, kakor vojak bodalo, češ, naj si le upa kdo! A tudi oslu upade pogum; tedaj povesi ušesi ter ji položi prav pohlevno nazaj proti jezdecu, kakor bi hotel reči: sedaj pa ti zadej glej, da si pomoreš! — Tako umno zna osel že s samimi ušesi svoja čustva naznanjati naprej in nazaj: potem pa naj kdo reče, da ni pameten! Seveda pridejo trenutki, ko se mu zmêde račun in ga zapusti modrost. Če pride namreč dolgouh tik za drugim dolgouhom, potem se ga lotijo muhe in treba je nategniti brzdo. Obračanje po raznih razpotjih, ko je treba zaviti iz ulice v ulico, tudi ni našemu znancu po volji. Najmanj pa mu je všeč, če ga zasede kak debel Anglež. Takrat stisne rep med noge, povesi uha, ne reče pa nič.

Kdor je v Kajiri ali drugodi jahal osla, ta res spoštuje to dragoceno, vrlo

žival. Res, da njegova uha nam niso povsem po godu, toda z drugimi lastnostmi, z mirnostjo in krotkostjo, potrpežljivostjo in vstrajnostjo, urnostjo in pokornostjo sprijaznimo se kmalu. Zato je prav oslič — rekel bi — nekaka poezija Kajirskega življenja. In tam vse jaha, staro in mlado, bogato in ubogo, moški in ženske. Zato je pa tam po ulicah toliko mladeničev, dečkov in možakov, ki ponujajo osla za jahanje. Ne samo, da dobiš osle za prav malo denarja na pósodo, tudi varih-oslar gre s teboj ter navadno poganja žival. Tu pa kaže oslov gospodar večinoma svojo slabo in grdo stran. Tudi osel obnemore in se postara, a teče naj še vedno, kakor bi bil mlad, tako veleva gospodar. Če ne gre z lepa, mora z grda, zato ima poganjač palico ali neko bodalo — nisem prav dobro videl —, in s tistim udriha neusmiljeno po živali, ali jo drega in poriva. Skoro vselej, kadar sem se gibal na oslovskem hrbtu, treba je bilo oslarja zavračati ali mu pretiti s palico, naj pusti žival. Večinoma sem videl, da so Evropeci branili žival in se upirali pretepanju, a Arabec-mohamedan nima do živali prav nobenega usmiljenja. Res te zabolí v srce, ko vidiš, da je osel ali konj v pravem pomenu do mesa odrt, ker mu je gospodar raztolkel kožo. Pa kako udrihajo! In če mu zapreliš s pestjo ali palico, pokaže ti Arabec vrsto belih zôb in se ti smeje, kakor bi hotel reči: «To si neumen, da se poteguješ za osla!»

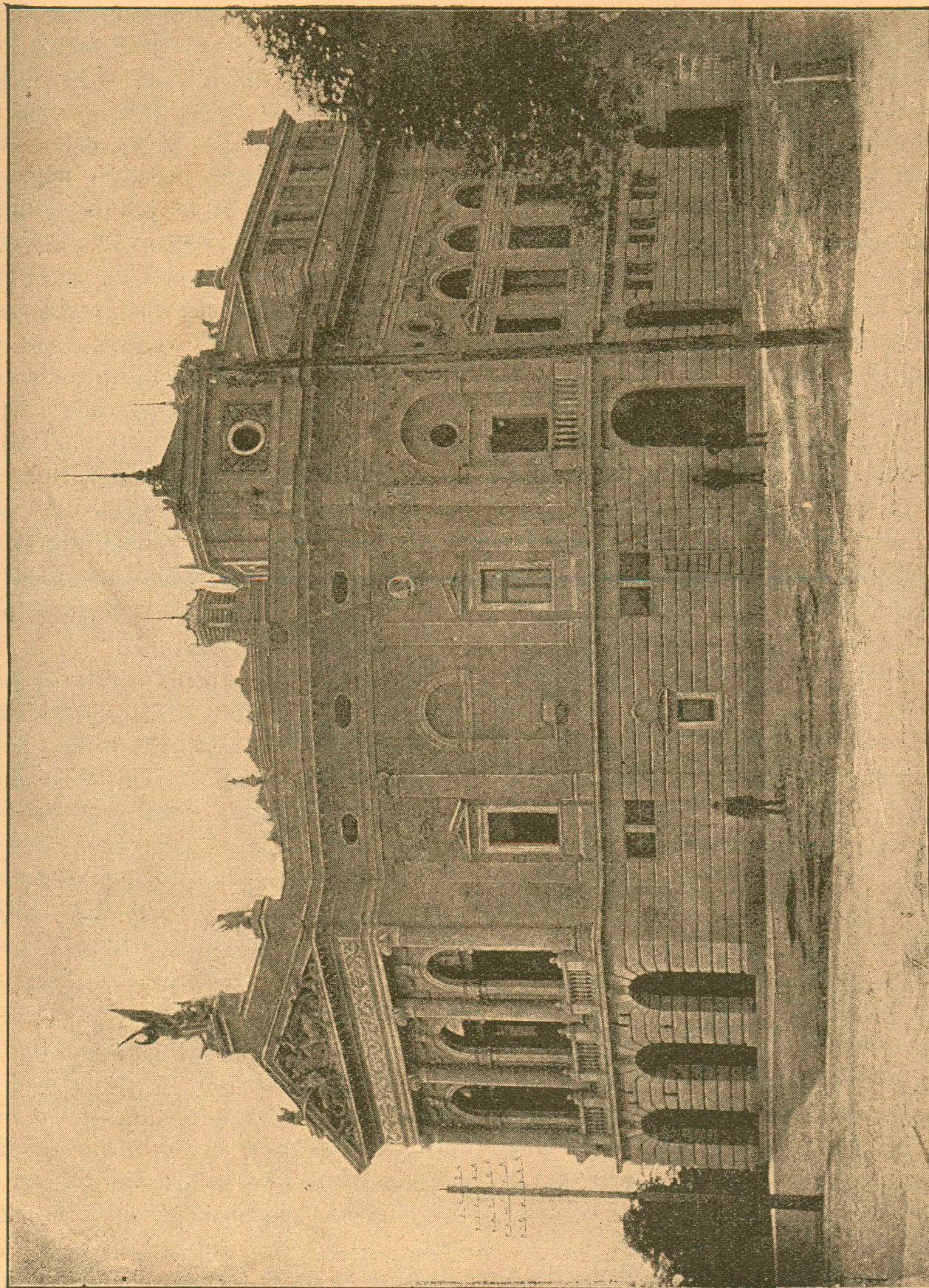
V Kajiri je neki do 20.000 oslov, katere ponujajo za jahanje. Lahko si misliš, kakšno je to ponujanje, kadar si na kaki živahni ulici. Ti se ozreš, da bi ujel pravega, močnega in mladega, a oslarji so se ozrli po tebi in v hipu so te obkolili. «Hamâr, hamâr», t. j. 'osel' ti doni na ušesa, ali pa po laško: «Buríko,

bon buríko», osel, dober osel, — ali francosko: «burík», tudi to znajo in še kaj več, celó nemško: Ezel, gut Ezel, Bismark-Ezel — kakor je nekdo pripovedoval — kličejo. Težko ti je izbirati. A ko si izbral, hvali ti oslar še vedno svojo žival, in se že naprej priporoča za bakšiš — neizogibno jutrovsko darilo. Zanimivo je, kadar je poganjač sredi gneče, kadar je cela ulica polna ljudij in živalij, ki rinejo sem in tje. «Riglâk» (tvoja noga), «jeminâk» (tvoja desnica), «daherâk» (tvoj hrbet) — taki so opomini, s katerimi te opozarja, da pazi na nogo, roko in hrbet. Ako je nevarnost, da bi trčila, že velika, zavpije: «Jâ valed» (o dečko!), «jâ šeh» (o starec!), «jâ sídi» (o gospod!). Če si pa koga z oslom ali z nogo zadel, tedaj te ozmerja n. pr.: «Ibn el kelb» (sin psa) ali kako drugače. Posebno neki čudni «â!» «ô-â!» odmeva tako močno od poganjača do poganjača, da bi si človek najrajši zamašil ušesa.

Na tak način sem tudi jaz prvič jahal po Kajiri in hotel priti do namena; a ni šlo tako hitro. Moj spremljevalec ni vedel, kam bi šel, ker se je samo delal, da vé za stanovanje Sogarovo, v resnici pa ni vedel. Kolikokrat je bilo treba iti zopet nazaj, kadar sva kam prišla, in iskati vnovič! Naposled obstojiva pred trdnim obzidjem, za katerim se je videla lična cerkev in na obeh straneh stanovanje. Tu se oglasiva, tu je bil škof Sogaro.

Izvrstna zabava je popotniku, ko gleda po živahnih ulicah gibanje ljudij. Najimenitnejši del mesta, kjer je največ vrenja in gibanja, imenuje se Muski. Ulica Muski in trg Muski sta na severno-vshodni strani mesta. Blizu tam je frančiškanska (katoliška) cerkev, maronitovska, sirska cerkev, pa tudi židovska shodnica. Blizu tam je óperno

gledišče, francosko gledišče, pošta, več velikih trgov in velikih ulic (boulevardov). Zato je pa tudi na ulicah res mnogo življenja, in oči se lahko pasejo

Deželno gledišče v Ljubljani. (Po fotografiji.)

ob raznih prizorih. Ako je tudi po teh ulicah mnogo stvari, ki nas spominjajo evropskih mest, vendar je zunanje lice v najživahnejšem delu Kajire prav

jutrovsko. Večina ljudij, katere srečavaš, ima dolgo in široko obleko, pa arabski ali semitski obraz. Ponosno stopajo moški, lahko se giblje njih noga z mehkim obuvalom po mehkih tleh. Različnih barv je njih pokrivalo, turban. In ženske, večinoma zagrnjene, hité tiho in boječe mimo gneče, vsakdo se jim umakne in jim pusti prosto pot. Kolikokrat sem gledal to gibanje in hitenje in si mislil, kaj goni te ljudi, po čem hrepené, a nisem našel pravega odgovora. Radi govore, glasni so, tudi smejejo se in šaliyo: a kaj žije tej ogromni množici v srcih?

Tam-le drdra lepa kočija. Vprežena sta iskra konja, kočijaš je črn, pravi zamorec in se ponosno vpenja na visokem sedežu. Spredaj pa teka klicar ali tekun, lahko in vkusno napravljen služabnik. To je čudna navada, ki iznenadi Evropca, dasi ni brez pomena. Ker ni kamenitega tlaka, po katerem bi drdral voz, zato teče voz skoro tiho. Tekun dela pot med gnečo, ko naznanja, da pride za njim imeniten voz. Pa tudi veličastno se vidi, ko hiti v pisani ali beli obleki pred vozom neko bitje in kliče, naj naredé pot njegovemu gospodu. Da bi le to bitje ne bilo človek! In to je grda stran te navade. V istini je tak klicar nekak tretji ali peti konj, ki mora ravno tako teči, kakor tekó za njim konji. Ko bi bil on na konju in jahal pred vozom, to bi bilo dostojno, toda jutrovec hoče, da se človek ponizha do živalske nizkosti. Do sedanjega časa je bila v obče navada, da je pred vsakim imenitnim vozom tekal klicar. V knjigi, ki je bila tiskana za ptujce pred desetimi leti, čitam: «K vsakemu boljšemu vozu treba tekuna (sâis), ki je ponajveč bos, v lahni beli obleki s širokimi rokavi; na glavi ima tuniški fes, z dolgim modrim šopom, v roki pa

palico. Sâis je posebno v ozkih in živahnih ulicah koristen, ker ljudem glasno kliče, da prihaja voz; on dela pot med gnečo. Nadeja se posebnega darila.» Omenjam še to, da se je takemu tekunu treba res čuditi, da more tako dolgo neprestano teči. Zdi se res, da imajo Egipčani boljša pluča kakor mi Evropci. Dasi nisem počasnih nôg, a za tekuna bi vendar ne bil, in menda nihče izmed dragih bralcev. V čast jutrovske omike pa povem, da se je ta navada že precèj odpravila. Dandanes ima tekuna le še kak velikaš, posebej še redoma osebe iz podkraljeve rodbine. — Ker je gibanje v Kajiri živahno, nahaja se mnogo voznikov z lepimi vozovi, kakor pri nas. Zamorec-voznik je zavit okrog in okrog glave, kakor bi ga zeblo; le belkaste oči, potlačeni nos in debele ustne štrlé v beli dan. A tudi drugih voznikov, menda evropskih, je na preostajanje.

Za naše oči je mično, kadar stopa vrsta kamel po takih ulicah. Tedaj se je treba skrbno umikati, da te njih tvor ne počese po glavi. Kadar so kamele lepo ozaljšane, — kar je pa malokdaj, — zdi se ti, kakor bi videl Modre iz jutrove dežele. Glej, tu-le je skrbno zaprta kočija, težko se vidi kaj skozi okna, le dolga zagrinjala, temne pajčolane in žensko obleko ugledaš. Marsikdo postoji in se ozira v voz: tu so žene kakega mohamedanskega bogatina, ali kakor pravimo, haremske žene, katere prevažajo z največjo skrbjó, katerih prav za prav ne bi smelo videti nobeno oko. Ako so pa bolj uboge, jahajo debelo zagrnjene na oslih v celi vrsti.

Kraj ulice vidiš razne osebe in stvari, ob katerih postojiš. Prodajalnice so deloma po evropskem kópitu, deloma pa po jutrovskem. Sadje, sladke pijače,

tobak . . . vse se ponuja. Po ulicah si si umazal čevlje. To je zapazil snažnik čevljev, ki ima tam na robu svoj stan z malo klopico in krtačami. Lahko si daš osnažiti čevlje, nikomur se ne zdi čudno. Tam blizu ropotá nekdo z denarjem: menjalec je, ki bi ti rad zmenjal tvoj denar, zraven te pa morda še ogoljufal. Spreten je pač, zakaj jako

urno viška in meče iz roke v roko svoj cvenk. Hočeš-li vode, «Mojje, mojje» (vode) vpije nekdo, ki gre mimo tebe. Vodo nosi v kozjem mehu, kakor bi imel vrečo moke. A od njega kaplje in z jedno roko maši odprtino, katero odpre, ako hoče kdo njegove izvrstne pijače.

(Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige družbe sv. Mohorja.

**Šmarnice naše ljube Gospé presvete-
tega Srca.** (Druga knjiga.) Spisal Janez Volčič, duhovnik Ljubljanske škofije. 16°. Str. 348. — «Ta-le knjiga je zadnja, ki jo udje Mohorjeve družbe prejmo iz plodnega peresa rajnega pisatelja Janeza Volčiča. Imenoval jo je 'Šmarnice', in mi smo ji pustili ta naslov, dasi bi se mogel zameniti s primernejšim, ker ga je ravno naš pisatelj uvedel v jezik slovenski in je postal med nami že nekako domač . . . Premišljevanja so povzeta iz slavnoznane knjige jezuvita o. J. Arnolda: 'Kako posnemati presv. Srce Jezusovo', in sicer sta prestavljena prva dva oddelka.» (Predg.) Knjiga ima dva dela: I. Premišljevanja (31). II. Pobožna opravila. Ni nam treba govoriti o vsebini, ki se sama priporoča, pa tudi o obliki ne govorimo radi, ker je pisatelj že v večnosti. V Mohorjevih knjigah se pač ne bodo ponavljale stvari, kakor n. pr.: «. . . pohujšuje, namesto da bi se boljše», ali: «kar pre narediti ne moreš» (str. 145), ali raba dovršnika za nedovršeno dejanje. Blagi pisatelj, ki je toliko pisal na čast Mariji, veseli se pač sedaj v njeni družbi in je še vedno prijatelj Mohorjevi družbi, kakor ji je bil v življenju podpornik. — L.

Slovenska čitanka za tretji razred srednjih šol. Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. III. Cena 80 novč. V Celovcu, 1892. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. — Leta 1854. in 1855. je izdal rajni dr. Janez Bleiweis «Slovensko berilo» za tretji in četrti gimnazijski razred. Nekaj let pozneje je sestavil in izdal pokojni A. Janežič tudi za prvi in drugi razred srednjih šol «Cvetnika» I. in II. del. Ker je uvidel, da vedno bolj napredujoči in razvijajoči se slovenščini ne zadošča več «Slovensko berilo» Bleiweis-ovo, poprijel se je blage misli, da bi sestavil «Cvetnik» tudi za tretji in četrti razred. Prezgodnja smrt

pisateljeva je preprečila, da se ni zvršil ta sklep. Nato sta jela nabirati gradivo za slovenske čitanke za nižjo gimnazijo med drugimi posebno gg. prof. M. Pleteršnik in Fr. Hubad, katerih nabrano gradivo je deloma porabil za sestavo svoje čitanke gosp. dr. J. Sket; bil je v to svrhu že poprej zabeležil vse rabljivo gradivo iz novejšega in najnovejšega slovstva od različnih več ali manj znamenitih pisateljev. Pri izberi pesmij in prozajičnih sestavkov se je oziral gospod sestavljalec posebno na zgodovino slovensko, srednjega in sedanjega veka, pa na pokrajine slovenske in slovanske. V pesmih in drugih sestavkih se opisujejo šege in razmere verske, družbinske, državne in vojaške, sploh delovanje Slovencev in Slovanov. A knjiga se ne ozira samo na navedene stvari, v njej se slika tudi prirodna krasota dotičnih pokrajin, kar naj vnema in polni mladeniška srca z navdušenjem in ljubeznijo do ožje in širše domovine — naše Avstrije. Poleg zanimive vsebine omenjamo po pravici tudi lepo vnanjščino knjige.

Dasi ima nova čitanka mnogo vrlin, omenjamo vendar nekaj stvarij, ki nam niso tako všeč, kakor poprej omenjene. Sicer trdi gospod pisatelj v predgovoru: «Berilo za predstoječo čitanko je povzeto večinoma iz najnovejšega slovstva in je tako izbrano in razvrščeno, da stoji v vidni zvezi in vzporedno z drugimi predmeti, kakor se poučujejo v tretjem razredu.» Ali zdi se nam, da se povsodi vendar ni tako godilo. Želeli bi, da bi bil gospod sestavljalec razvrstil berila preglednejše, da bi bil pregledal semtertje tudi nemška berila, popravil nekaj beril, nekaj neumestnih pa izpustil. Predgovor sam omenja take sestavke: «Zraven težjih in daljših sestavkov nahajaš v knjigi mnogo kratkih in lahkkih, tako, da bodo čitanko mogli uspešno rabiti tudi na takih šolah, kjer so učenci manj večji svojega materinega jezika.» — To-liko v obče. Posebej omenjamo, da nam nekaj pesmij ne ugaja gledé na ritmiko. Pesem (str. 1) «Čista vest» se ne čita ritmično gladko in pravilno. Pričakovali bi, da se čita prva in tretja vrstica prve kitice v jambsem ali z nastopom

v trohajskem merilu, kakor v 1. in 3. vrstici 2. in 3. kitice. Ritmične pege se nahajajo tudi še v drugih pesmih. Sestavljalcu sicer ne smemo takih peg šteti v zlo, zakaj pesmi v čitanki niso njegovo delo, a utegnil bi bil popraviti te napake, kakor se tudi drugače ni bal popravljati, kar je zapazil napačnega, bodisi v jeziku, bodisi v vsebini. Nekaj sestavkov je povzetih iz Janežičevega Cvetnika I. in II. dela, popravljene so nekatere jezikovne in stvarne napake, a ne povsodi. N. pr. (str. 7): «V Atilovi vojski so služili Slovenci . . . Kedar so kralja pokopavali, imeli so velike krmine . . . Latinski pisatelji pravijo, da se je ta sedmina velela, strava, kar je slovenska beseda ter priča, da so že tedaj stanovali Slovenci v Panoniji.» Ko bi bil rajni Trstenjak videl karto, katera slovi kot «tabula Peutingeriana», bil bi gotovo zadnji odstavek nekoliko premenil in pisal o bivališčih nekdanjih Slovencev za časa Atilovega natančneje in verjetneje. Huni so prodrli v Evropo leta 375. po Kr.; med potjo so trčili na Slovence, ki so v četrtem stoletju bivali — kakor nam kaže omenjena tabula Peutingeriana — v sedanji Rumuniji nad Dunavom, med Črnim morjem in Karpatskimi gorami. Nekaj so jih Huni prisilili, da so šli z njimi kot sobojevniki čez Karpate v veliko nižino Ogrsko, večina Slovencev pa je ostala še nekoliko desetletij v Rumuniji ter šla šele v drugi polovici šestega stoletja iz svojih bivališč, prekoračila Karpate in se naselila v Panoniji, kakor tudi po deželah planinskih. Če latinski pisatelji rabijo slovanski izraz «strava», to še nikakor ni dosti verjeten dokaz, da so Huni navedeno besedo slišali le od Slovencev v Panoniji naseljenih. — Drugo zgodovinsko nedostatnost čitamo v št. 38. («usmiljena Slovenka»): «Leta 563. po Kr. so privihrali na Donavo divji Obri (Avari).» Dokler so gospodovali po Ogrskem Gepidi in Langobardi, bila je Obrom pot na Ogrsko zaprta; odprla se jim je šele po popolnem porazu Gepidov in po odhodu Langobardov v Italijo leta 568. po Kr. Te in druge nedostatke bi bilo gosp. pisatelju lahko odstraniti, da je dotičnim številkam dodal daljše ali krajše opombe, ki bi bile izvestno v korist učenecem in učiteljem. Št. 6. čitamo:

Pod Krasom, kjer stena skalna zijá,
Kjer širi se Landrijska jama.

Kje je Landrijska jama? vprašali bodo radovedni učenci, belil si bode učitelj, nevešč krajepisja, glavo, zakaj Kras je obširen.

Jezik je gladek in opiljen. Poprava izraza «primanjkuje» (Jan. Cv., I. del, št. 6) v «nedostaje» (št. 3) ni bila neogibno potrebna. Gospod pisatelj je izpremenil «nižje» (Jan. Cv., I. del, št. 15) v «niže» (št. 9), vendar piše tudi «večji-del» (št. 24). V št. 17 čitamo: «hribi . . . gozdje» namesto Janežičevih oblik (Cv. I., št. 8): «hribje . . . gozdi». Manj navaden je izraz «ni se mu hotelo» (št. 20); manj navadna je tudi zveza: «in to še le v veži, nikar v hiši» (št. 20). Št. 35 čitamo: «. . . da je kar oglušal.» Oblika oglušal se sklada gledé na glasnik ê (staroslov. jat) z glagoli slišal, tičal in dr. A vendar se — če sodimo po ljudski govoricu in po slov-

nici — staroslovenski ê (jat) za omeščanimi soglasniki ne izpremeni vselej v novoslovenski a. Sliši se namreč med ljudstvom češče oblika oglušel. Morebiti bi bilo bolje pisati «najkrajše» namestu «najkračje» (št. 53). Št. 74 čitamo: «. . . ki se čemerno nareži nad njim»; rajši bi rekli: «. . . zareži nad njim».

Jos. Jenko.

Pedagogiški letnik. V. leto. 1891—1892. Uredil Fran Gabršek. Izdalo in založilo „Pedagogiško društvo“ v Krškem. V Celji. Natisnil Dragotin Hribar. 8°. Str. 236. Cena 1 gld. 40 kr. — Vsebina tega letnika je ta-le: Jana Amosa Komenskega: I. Šola v igri (IV. del). II. Kako pregnati lenobo iz šol. Prevel in uvod dodal Fr. Gabršek. — Simon Rudmaš, koroški šolnik in domoljub. Spisal Iv. Lapajne. — Jednostavni predmeti iz stavbarstva in strojstva. Za deške meščanske, obrtne nadaljevalne in rokodelske šole. Spisal Karel Hesky. Poslovenil Josip Bezljaj, učitelj meščanske šole v Krškem. — Kotomerstvo. Izvirna razprava s 6 podobami. Spisal J. B. — Iz norimberške risarske izložbe leta 1890. II. — z—. — Pogled na pedagogiško polje l. 1891. J. L. — Statistiški pregled ljudskega šolstva v Avstriji l. 1890. Sestavila Marija Michél. — Poročilo o «Prvi slovenski stalni učilski razstavi» pedagogiškega društva v Krškem. — Ocene. — Vabilo. — Poročilo o delovanji «Pedagogiškega društva» l. 1891. Fr. Gabršek.

Iz tega pregleda se vidi, da je vsebina ne samo mnogovrstna, ampak tudi bogato strokovnjaška. In taka naj se pridno podaje šolnikom, da morejo uspešno napredovati. Poleg vrlega spisa o Rudmašu omenjamo zlasti hvalevredni sestav slovenskih tehniških izrazov, ki dopolnjuje in razširja naše znanstveno in umetnostno besedišče. Že zaradi teh dveh člankov je knjiga zanimiva za vsakega slovenskega omikanca. Dasi nismo z vsemi posameznostmi (nekaterimi nemčiznami) v pisavi zadovoljni, priznamo splošno, da je pisava čista in lepa. Častitamo.

Letno izvestje c. kr. obrtne strokovne šole za lesno industrijo v Ljubljani o šolskem letu 1891/92. Na svetlo dal c. kr. direktor Ivan Šubic. V Ljubljani 1892. Založila c. kr. obrtna strokovna šola za lesno industrijo. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Vel. 8°. Str. 27. — Tukaj nahajamo najprej kratko zgodovino te šole v preteklih dveh letih, potem pa razna poročila. Iz teh razvidimo, kako se razvija ta najmlajši naš učni zavod. Ker je obrtna šola za naš narod jako važna, vredno je to poročilo občnega zanimanja. Če nam bode kaj prilike, povemo več o tem zavodu.

Letno izvestje c. kr. obrtne strokovne šole za umetno vezenje in šivanje čipek v Ljubljani o šolskem letu 1891/92. V Ljubljani 1892. Založila c. k. strokovna šola za umetno vezenje in šivanje čipek. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Vel. 8°. Str. 17. — Kar smo rekli o prejšnjem poročilu, to velja tudi o tem.

Kateri bo? Prizor iz domačega življenja. Po Bogosl. Rogačkem predelal J. pl. K. V Celji, 1892. Tiskal in založil Drag. Hribar. 12°. Str. 29. Cena 15 kr., po pošti 17 kr. —

Ta igra nima posebnega jedra, tudi je dejanje nekoliko nenavadno, vendar je dokaj šaljivosti v posameznih prizorih, zato bode igra ugajala na odru. Nekateri stavki se ne vjemajo s slovenskim jezikom, n. pr.: «Je-li to vaša resnica?» t. j.: Ist das Ihr Ernst? «Natvezati jih je hotela vse prav mastno», menda v pomenu: «Debelo jih je hotela nalagati, za nos zvoditi.» Mnogo je pa dobro zadetih izrekov.

Iskrice. Zbirka pesmij in povestij. Spisal in slovenskej mladini poklonil Janko Leban, nadučitelj. III. zvezek. Cena 25 kr., po pošti 28 kr. V Gorici. Založil in tiskal Anton M. Obizzi. 1892. 12°. Str. 76. — V tej knjižici je nekaj izvornih, nekaj že prej natisnjenih spisov, povestic in pesmic. Kakor je vsebina večinoma primerna otroškemu duhu, tako je tudi pisava dokaj lahka in gladka, pa tudi pravilna.

Drobtinice. XXVI. letnik. Uredil dr. France Lampe, profesor bogoslovja. Založila Katol. družba za Kranjsko. V Ljubljani. Natisnila «Katol. Tiskarna.» 1892. 8°. Str. 196. Cena 80 kr. Prodaje «Katoliška družba» v Ljubljani, Stari trg, 13, in «Katol. Bukvarna». — Knjigo posvečuje urednik svojim prijateljem in sotrudnikom pri «Dom in Svet»-u. V treh delih je ta-le vsebina: A. Nabožni del: Duh sv. Frančiška Saleškega (11.—14. del). B. Življenjepis: Franc Ksav. Kramer, poslednjič korar v Ljubljani. (Nadaljevanje in konec lani začetega spisa, pogl. XIX.—LXXVII.) C. Razno-terosti: Beseda o I. slovenskem katol. shodu. Sv. suknja Jezusova v Treviru na Nemškem. Pesmi (9). Imenik udov Katoliške družbe za Kranjsko leta 1892. Knjiga ima pet slik.

Kopališče Kneippovo v Kamniku na Kranjskem. Z ilustracijami kopališča in okolice Kamniške. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1893. 18°. Str. 34. Cena 30 kr. — Ta knjiga je prevod (kar pa ni povedano) ali slovenska izdaja nemške knjižice «Wasser-Heilanstalt und Bad Stein in Krain», ki je izšla v Wörl-ovi zbirki. Le na dveh mestih smo našli v slovenski knjižici mal dostavek. Škoda, da nima tudi slovenska knjiga načrta Kamniškega mesta. Lahko pa rečemo, da je slovenska knjižica sama na sebi lepa in dobra; prevod je gladek. Za ptujko «abonnement» rabimo besedo «naročnino» lahko tudi tedaj, kadar govorimo o jedilih.

Zgodbe svetega pisma za nižje razrede ljudskih šol. S 47 podobami. Nemški spisal dr. Friderik J. Knecht. Poslovenil Iv. Skuhala, dekan v Ljutomeru. Z dovoljenjem knezoškofijstva Lavantinskega, Ljubljanskega in Krškega ordinarijata. Tretji natis. Freiburg v Breisgavi. 1892. Herderjeva založnica. 8°. Str. 95. Cena 26 kr. — Ta knjižica, za šole jako rabna; znana je že našim čitateljem iz prejšnjih izdaj.

Matica Slovenska je izdala ravnokar za leto 1892. tri knjige: 1. Letopis za leto 1892. — 2. Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska. — 3. Z ognjem in mečem, roman, iz poljščine poslovenjen.

Časopisov in perijodičnih književnih stvari smo imeli Slovenci v pretek. letu 35. — L.

SRBSKO SLOVSTVO.

(Piše J. Barlè.)

Matica Srbska. Pred štirimi leti sem menda pisal že nekaj o tem najstarejšem slovstvenem društvu na slovanskem jugu. Vendar mislim, ne bode škodilo, če zopet malo izpregovorim o Matici Srbski; saj je potrebno, da se slovanski rodovi vedno bolj med sabo poznamo.

«Matica Srbska» je bila utemeljena l. 1826. Že leto preje je začel izdajati profesor Jurij Magarašević v Novem Sadu (Neusatz) književni zbornik: «Letopisi serbske». To je bil začetek, a lepo misel o književnem društvu je oživljal posebno mladi Jovan Hadžić; nagovoril je nekoliko imovitih peštanskih trgovcev, da so utemeljili «Matico». Lepe denarne podpore plemenitih ustanovnikov so postavile društvu čvrst temelj, zato ga tudi niso mogli uničiti mnogi viharji. Še danes stoji čvrsto, a upamo, da bode bratom Srbom rodilo še obilo sadú.

Dve stvari sta pri «Matici Srbski», s katerimi se druge Matice ne morejo tako ponašati: njena starost, in njen imetek. Uprav čudimo se, kakó so že v časih, ko je ilirstvo spalo še trdo spanje, kako so že ondaj, dasi niso bile razmere nič ugodne, mogli utemeljiti na slovanskem jugu književno društvo. Še bolj se čudimo, da ima ta Matica prav ogromen imetek; v letu 1891. je imela 754.598 gld. in 78 novč. Oj srečni Srbi, vsklikne marsikateri od vas, ker imajo tako bogato Matico, koliko predragocenih knjig lahko izdadó vsako leto! Počakajte malo, da povem vse! Od devetnajsterih precěj obilnih ustanov so ustanovljene le štiri v pravem pomenu za književnost; zato se more v književne namene izdati le 3760 gld., kar je dokaj malo v primeri z onimi sedemsto tisoč goldinarji. Deset ustanov je za podporo dijakov in za dobrodelne namene; zato šola Matica vsako leto šestnajst dijakov na raznih učiliščih, katerim razdeli na leto do 5600 gld. Preostalih pet ustanov pa še ni začelo delovati.

Kakor vsaka Matica, tako ima tudi srbska ude. Vem, da vas mika zvedeti, koliko udov ima «Matica Srbska». Ne mnogo. «Matica Hrvatska» jo mnogo presega, (ima 981 utemeljiteljev in 8100 letnih udov), a tudi naša slovenska je srbsko že dosegla. Seveda treba pomisliti, da «Matica Srbska» ni imela do sedaj letnih členov, ampak le ustanovitelje, (kateri plačajo 50 gld.), in teh je bilo do sedaj z onimi, kateri še niso plačali vse ustanovnine, od leta 1826. pa do leta 1891. vseh skupaj 1562 členov, od katerih je že jedna petina pomrla. Ker ni vsakomu lahko položiti v sedanjih ubogih časih 50 gold. na žrtvenik domovinski, zato je bil že skrajni čas, da Matica ustanovi tudi podporne letne člene, kar je tudi sklenila v lanski glavni seji. Podpornik plača letne tri gold., in dobi vse knjige, katere izda Matica. To je izvestno važen in potreben korak, saj se takó odpre Matica širjemu občinstvu; lepi uspehi «Matice Hrvatske» kažejo najbolje, da to Matici ne bode v škodo.

«Matica Srbska» izda vsakega leta po več knjig: «Letopis», (knjiga šteje od 150—180 str.), katerega urejuje že dolgo A. Hadžić, a poleg

Letopisa 5—6 poljudnih knjig za narod; tiskajo se v 4000 iztiskih, a izšlo jih je že 36. Mnoge nasvete dajajo «Matici Srbski» in ne brez potrebe. Srbi imajo razven Matice še dve književni društvi, kateri se bavita posebno z znanstvom: «Srbska kr. akademija» in pa «Srbsko učeno društvo», obe v Belem Gradu. Tu je torej znanstvenega polja dovolj in dovolj prilike in prostora za razprave in znanstvena preiskovanja. Po mojem mnenju naj bi se «Matica Srbska» ozrla v hrvaško, naj bi delala za srednje naobražene ljudi in pa prosti narod s knjigami za narod, ker Srbi nimajo Mohorjevega ali Jeronimskega društva. Bolj, nego drugemu narodu je treba baš Srbom dobro izbranih in vestno pregledanih knjig, ker so srbski knjigarji večkrat jako brezvestni in podajajo občinstvu stvari, katere so bolj v sramoto, kakor v čast srbskemu narodu. Posebno nenravni prevodi, knjižice po pet krajc. rasto tam kakor gobe. Srednje naobraženi narod naj bi čital primerne leposlovne knjižice, katere bi mu podajala Matica. Doslej tega ni bilo. V Letopisu njenem najdeš vse, kar hočeš, tu jezikoslovno razpravo, ondi pesmi, tu zgodovinski spis, ondi povest, tu kak kosček slovstvene zgodovine, ondi igro, ta je izvornik, ta prevod, — vse vprek. Taka zmes ne ugaja srednje naobraženemu občinstvu. Čemu narod pitati z učenimi, večkrat suhoparnimi razpravami, če je za nje dovolj prostora v omenjenih znanstvenih družtvih? Pri nas je drugače, kakor se je že večkrat pisalo in govorilo. Naša Matica nam je vse, in če nje ne bi bilo, kje naj zagleda beli dan učena razprava?

Iz zaklade P. Konjevića (46.809 gld. 24 novč.) so začeli pred sedmimi leti izdajati: «Knjige za narod». To je zlata misel, katera bode s časoma rodila stoteren sad. Prosti srbski narod je žal jako zapuščen, ker nima pravih pastirjev, a tudi razne druge neprilike (Turki, vojske itd.) so mu ovirale napredovanje. Treba previdno ravnati, da se mu priljubi knjiga. Matica izdaje sedaj lepe knjižice, dela pa naj še, da pridejo res med prosti narod, da jih bode narod čital in se ž njimi izobraževal. Pisali naj bi te knjige najboljši pisci, saj je zanje ta naloga najlepša. Cena knjigam bodi nizka; narod je siromašen, pa se mu mora knjižica posebno izprva dati skoro brezplačno — saj je denarja dovolj. Rodoljubi pa naj nagovarjajo ljudstvo, da čita.

Zelimo slavni «Matici srbski» takega preporeda; njeni uspehi se bodo kmalu videli med tako nadarjenim srbskim narodom.

RUSKO SLOVSTVO.

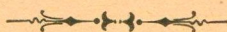
(Piše V. Bučar.)

Prvi tatarsko-ruski list. Leta 1882. je začel izhajati v Bahčisaraju kot tednik rusko-tatarski list «Perevodčik». To je bil prvi list v tatarski Rusiji. Ako pomislimo, koliko ima vsak list ob svojem začetku težav in sitnostij od vseh strani, potem umevamo, da je ta imel še stokrat več težav od drugih. Urednik se je moral bojevati s tiskarskimi težavami, n. pr. pri stavcih in popravljalcih, tudi si je moral še-le izbrati jedno izmed tatarskih narečij, katero bi

umevali vsi Tatarji. Kavkaški Tatar namreč ne razumeva popolnoma Krimskega, a ta zopet ne Kazanskega ali Povolškega Tatarja, — da ne govorim o stanovalcih srednje Azije. Ne gledé na vse te težave je vstrajal Izmail-Aga-Hasprinski pri začetem delu, in tako je obhajal «Perevodčik» lani desetletnico. Začel je le s posameznimi naročniki, kateri so se branja šele učili; sedaj pa jih ima dosti tudi izven meje ogromnega ruskega cesarstva. Med temi je mnogo Tatarov; med turškimi naročniki je tudi ime sultana Stambulskega. Namen tega lista je, da razširja med Tatarji ruski jezik. «Učis, Tatarin, po ruski» — to je geslo Perevodčikovo.

Knjigarstvo na Ruskem l. 1891. — Nekoliko podatkov o tem zajemamo iz brošure L. N. Pavlenkova: «Knjižnoe delo i periodičeskija izdanija v Rossiji v 1891. godu.» — Predlanskim je bilo tiskanih (brez Finske) v Rusiji 9.053 del v 29. milj. izvodih. Največji del napisan je v ruščini, 6.588 knj. v 23 milj. izvodih, v drugih jezikih samo 2.465 knj. v 5 milj. izvodih. Od leta 1890. se je pomnožilo knjigarstvo za 415 knjig v 4 milj. izvodih. Izmed neruskih jezikov je na prvem mestu poljski (840), potem nemški (393), hebrejski (380), litavski (219). — Po vsebini se zvrščujejo knjige po tej-le vrsti: duhovsko-bogoslovske knjige (789 v 3·9 milj. izvodih), od katerih je velika tretjina samo na novo pretiskana. Na drugem mestu so repertorji ali knjige za iskanje (624 del v 4 milj. izvodih). V tem delu je največ koledarjev (okoli 3 milj.), od katerih se posamezni tiskajo v 500 — 800 tisoč izvodih. — Leposlovnih knjig je izdanih 590 (v več ko 2 in pol milj. izvodih). Leta 1891. je prenehala pisateljska pravica za dela Lermontova; odtodi se razlaga, da se je istega leta izdalo Lermontovih del v 92 izdanih v 1.180.300 izvodih (1887 ob petdesetletnici smrti Puškina je izšlo njegovih del 163 izdaj v 1.481.375 izvodih). Razven tega je izšla 8. izdaja L. N. Tolstega in 13. zvezek njegovih del, v katerem sta tudi «Kreutzerjeva sonata» in «Plody prosvješčenija»; 3. izdaja Turgenjeva (12 tisoč izvodov) itd. — Na četrtem mestu so šolske knjige (574 v 4 milj. izvodih), dalje zdravniške (476 del v 520.000 izvodih); računi in poročila raznih društev (291 spisov v 111.000 izvodih), dramatična dela (272 del v 118.000 izvodih), zgodovinske knjige (254 del v 187.000 izvodih), pravdoznanska dela (224 v 290.000 izvodih). Jako dobro se obdeluje slovstvo za ljudstvo (221 knjig v 1·7 milj. izvodih). Prirodnoznanstvo ima 194 knjig, matematika 45, statistika 176, jezikoslovje 94, zgodovina slovstvena 71, zvezdoznanstvo in vremenoslovje 59, financija 79, gospodarsko slovstvo 188, vojaštvo 139, tehnika 157, slovstvo za deco 181 novih knjig, natisnjenih v 1·3 milj. izvodih.

Vse knjige so tiskali v 154 ruskih mestih. Obseg se je sicer od leta 1890. razširil, a vse to je še malo, če pomislimo, da ima Rusija (brez Finske) 1.281 mest. Največ se tiska v Petrogradu (3.193), v Moskvi (1.848), v Varšavi (1.091 knjig). V Varšavi izide največ neruskih knjig. Dosti se tiska tudi v Kijevu (328), Kazanu (302), Rigi (297), Odesi (265), Tiflisu (255).

Razne stvari.

Naše slike.

V slikah današnje številke pač vidijo naročniki nekoliko napredka. Razlagati jih obširno ne moremo zaradi pičlega prostora. Prvo omenjamo posebej natisnjeno sliko z naslovom: «Umirajoči Rafael» (Rafaelova smrt). Rafael gleda umirajoč v svoje največje delo «Izpremenjenje». O tej sliki omenjamo, da smo želeli podati naročnikom vsestransko umetno delo. Fotografični posnetek izvirnika nam je blagovoljno posodil gospod podobar Val. Šubic v Poljanah. Vendar nas je sama plošča za tisek stala 49 gld. Iz tega lahko naročniki presodijo, kolike stroške nam prizadevajo slike. — Drobna in preprosta slika na str. 3 kaže delo Rafaelovega očeta, Janeza Santija, ko je v angelju vpodobil obraz svojega sinčka. — O sliki na str. 9, ki je iz mladostne dobe Rafaelove, mislili so nekateri, da je naslikal Rafael samega sebe. A drugi trdijo, da ni on. Rafaelovo podobo — njegov portret — podamo pozneje. — O lepi slovenski navadi, katero nam predočuje Jurija Šubica slika na str. 25, dal bi se napisati lep sestavek. Ako bode možno, priobčimo pozneje opis te navade, kakoršna je na Notranjskem. Jurij Šubic je naredil risbo za delo: «Oesterr. - ungar. Monarchie in Wort und Bild.» — Slika na 29. strani nam predstavlja kardinala Lavigerieja blizu njegove naprave v Biskri. Poleg njega sta dva bela očeta, njegova misijonarja, na desni in levi se vrši delo. Vse drugo pojasnjuje dotični spis. — Deželno gledišče v Ljubljani so zidali predlanskim in lani, letos pa so je dovršili. Sedaj je velika stavba, katere zunanjo obliko od severovzhodne strani nam kaže naša slika. Fotograf je imel s sliko težavo, ker ni možno tako daleč od stavbe, da bi se naredila velika pa čisto pravilna slika. Upamo, da objavimo tudi o tej zgradbi še kakšno poročilo. Sedaj omenjamo le, da so se deli nad pročelje stavbe neki kiparski izdelki, o katerih trdijo po pravici, da umetniško niso lepi, pravno pa nikakor ne za javnost primerni. To nam jako greni veselje nad sicer tako znamenito stavbo, ki bi lahko bila v čast deželi in njenemu stolnemu mestu.

Umetnost pri Slovencih l. 1892.

Glasbena Matica. Naš vrli glasbeni zavod je v preteklem letu napredoval prav znatno in došel do umetniške višine. To dokazujejo njegovi koncerti in proizvodi. Prvi lanski koncert, dne 12. marca, je iznenadil vse poslušalce. Nič manjšega uspeha niso imeli sledeči koncerti. Pred vsemi omenjamo koncert v proslavo tristoletnice Gallusove smrti. Pele so se tu skoro same skladbe Jakoba Gallusa (Petelina), našega doslej skoro neznanega glasbenega velikan. Zadnji koncert «Glasbene Matice» se je vršil v novem gledišču dne 15. decembra in ponavljal dne 17. decembra v redutni dvorani. Velike nade, katere je gojilo občinstvo, izpol-

nile so se popolnoma. Kako umeva zavod svojo nalogo, da vnema za slovansko glasbo, kaže nam vsopred. Divna Smetanova uvertura k «Prodani nevesti» je bila uvod, za katerim so se vrstili različni zbori zlasti slovanskih skladateljev: Försterjev «Samo», Dvořakovi dueti, Nedvědov «Nazaj v planinski raj», Fibichova «Pomladna romanca». Najsijajnejša točka pa je bil Weissov «Triumfator». Zmagoviti vojščaki pojejo svoj gromoviti «Evoe, io triumphe», njim odgovarja ukanje ljudstva in žalujoča tožba ujetih sovražnikov z nesrečnim kraljem Perzejem. Središče vse slavnosti pa je zmagoviti L. Emilij Pavel. Zbor je pokazal, da umeva umetniško zvršiti najtežavnejše naloge. Pevski zbor, ki šteje poln do 150 glasov, pokazal je pod vodstvom gosp. Hubada, kaj se lahko z vstrajnostjo doseže na glasbenem polju.

Zanimanje za društvo vedno rase, v odboru je mnogo slovenskih rodoljubov. Med učitelji omenjamo pevskega vodjo gosp. Hubada, kateri je v kratkem času, a z neumornim trudom mnogo pomogel v povzdigo društva, znanega glasbenika gosp. Gerbića in njegovo gospo, gg. Hoffmeister-a, Baudisa in Razingerja.

Skladbe, ki jih je izdala lani «Glasbena Matica», so: 1. «Zagorska», koncertna fantazija, zložil Ant. Foerster. 2. «Kje so moje rožice?» fantazija, zložil P. Hugolin Sattner. 3. «Rapsodija na slovenske narodne pesmi», zložil K. Hoffmeister. Vse tri skladbe nam kažejo preproste narodne napeve slovenske v dovršeni umetniški obliki, in bodo izvestno mnogo koristile ugledu lepih naših narodnih pesmij. Ponosno sme vsak igravec v salonu svirati te pesmi, in dosegli so gospodje zlagatelji svoj namen, da se sme to, kar čuti in misli preprosto ljudstvo, glasiti v najbolj izbrani družini. — Zato smemo imenovati »Glasbena Matica» velevažno in koristno družbo, častitati ji za lepe uspehe in ji želeti obilne podpore od slovenskega razumništva.

Slovenska dramatika. V novem gledišču je sedaj prilika, da se razvija slovenska dramatika. Tu omenjamo samo slovensko opero: «Teharski plemiči», ki se je predstavljala prvič dne 10. decembra. Besede je zložil gosp. A. Funtek, uglasil jih je znani skladatelj gosp. dr. B. Ipavec. Občinstvo je poklonilo gosp. skladatelju lovorov venec. Posebno se hvali duh narodnih pesmij, ki veje iz te skladbe.

Dramatično društvo v Ljubljani ima namen, da goji slovensko dramatiko. Kakor čujemo, bori se to društvo s takimi težavami, ki bi se dale odpraviti. Dne 17. grudna pr. l. je imelo društvo svoj občni zbor, v katerem se je sklenilo, da razpiše odbor nagradi za 200 in 100 gld. za dobro izvirno dramo ali pa veseloigro. Želimo, da bi dramatično društvo — stber naše dramatike — povzdignilo slovensko dramatiko do častnega stanja in ugleda med domačini in ptujci. Bog mu daj uspeha!

Slovensko slikarstvo in kiparstvo. Tudi slovensko slikarstvo in kiparstvo je doseglo leta 1892. nekaj lepih uspehov. Omenjamo tukaj le mimogredé, da je naslikal gosp. Ogrin z Vrhniko veliko sliko: «Sv. Anton» za Ljubljansko frančiškansko cerkev. Slika je posneta v Drobtinica, morebiti jo objavimo tudi v listu ali na platnicah. — Gosp. Lud. Grilc, slikar v Ljubljani, je dobil srebrno svetinjo na lanski razstavi v Plovidivu na Bolgarskem. — Kipar Vek. Progar iz Celovca je izklesal za Kamniško župno cerkev lepo skupino Matere Božje. V Celovškem muzeju je pred kratkim razstavil petero manjših kiparskih del. Nekaterih slikarjev dela smo videli tu pa tam razstavljeni, n. pr. gosp. Grilca portret Ant. Knez-a, gosp. Iv. Franketa portret bivšega dež. predsednika Winklerja i. dr. Umetniško se je prenovila lepa župna cerkev v Kranju po trudu gosp. dekana Ant. Mežnarca. O tem bomo poročali več, kadar bomo mogli. Tudi mlade naše moči, sedaj na akademiji Dunajski, obetajo sadú. — Vse prijatelje naše umetnosti prosimo, da bi nam točno poročali o novih proizvodih, ali nam poslali risane ali fotografovane posnetke znamenitejših del.

Iz znanstvenega slovstva v Avstriji.

„Argo“ Zeitschrift für krainische Landeskunde. Izdaje Alfons Müllner, muzealni kustos v Ljubljani. Stane na leto 4 gld. in izhaja na mesec na 1 — 1½ pôle. — V rokah imamo 5. štev. I. leta tega lista z zanimivo vsebino, n. pr. o kranjskih gradiščih (gradišče pri Svetem Mihaelu pri Hrenovicah), piše g. Müllner; Metternich und Gentz auf dem Laibacher Congresse, piše pl. Radics; sežiganje mrličev pri starih narodih in razna poročila, zlasti iz muzeja. Vsekako je list zanimiv.

V Gradcu v založbi «Styria» izhaja velika „svetovna zgodovina“ profesorja in dvornega svétnika dr. Jan. K. pl. Weiss-a v nemškem jeziku. Onim naročnikom, ki segajo iz znanstvenih namenov po velikih zgodovinskih delih, lahko priporočamo to delo bolj, nego druga nemška dela iste vrste. Weiss je nam Slovonom pravičnejši nego drugi nemški pisatelji; posebno se odlikuje z nenavadno obširnimi znanjem, v obliki pa z lepo pisavo. O njegovem katoliškem stališču nam niti ni treba govoriti. VIII. zvezek, ki nam je pred očmi (obstoječ iz osmih snopičev po 50 kr.), obdeluje versko preosnovo na Angleškem, verske prepire na Nemškem, opisuje Karola V., Filipa I. in njegove vojske. Zlasti zanimiv je zadnji oddelek o umetnosti in slovstvu v 16. in 17. stoletju. O smrti Rafaelovi n. pr. piše: «Rafael je umrl zaradi mrzlice, katero so mu zdravniki slabo zdravili, 37 let star, na veliki petek, svoj rojstveni dan, 6. malega travna leta 1520. Žalost nad njegovo smrtjo je bila v Rimu in po Laškem velika. Papež je točil bridke solze. Njegovo truplo je ležalo pod sliko „Izpremenjenje“. Bembo mu je postavil na grob ta nadpis:

*Ille hic est Raphael, timuit quo sospite vinci
Rerum magna parens et moriente mori.»*

Družba sv. Cirila in Metoda.

Izšel je «Vestnik» VI., ki poroča o sedmi veliki skupščini dné 28. julija v Postojni. Dohodkov je bilo lani 9.905 gld., stroškov 8.556 gld. 77 kr. Podružnic je na Kranjskem 45, na Štajerskem 28, na Koroškem 14, na Primorskem 18. Udov je 9.007. Družba napreduje; sedaj vzdržuje pet svojih zavodov, pet drugih podpira. O slovstvenem delovanju te družbe poročamo sproti v «Slovstvu».

— L.

Trije popravki.

Gospod urednik! Menim in se nadejam, da mi ne bode ta zamerila dva čislana sotrudnika Vašega lista, ako naznanim o sledečih treh stvarih svojo misel. V 12. številki leta 1892. «Dom in Svet»-a se čita pri opisu Kamnika na str. 554: «Stari grad ali Karnik». Po krivici so začeli pisatelji Kamniški stari grad (Oberstein) imenovati Karnek (prim. «Kranjska mesta» str. 29) ali pa Karnik. Ljudstvo gradú tako ne imenuje. Ta spaka prihaja v knjige iz tiskovne pomote, katero je napravil Valvasor (XI, 427), a jo tudi sam popravil, ko je zapisal na koncu četrtega zvezka med tiskovne pogrške «Karnik l. Kamnek». Grad se je torej imenoval Kamnik, po nemško pa Stein in pozneje Oberstein.

V istem sestavku stoji ime mekinske opatinje Goljanec zapisano «Klara Poljančeva». A pravo je Goljanec, ker ima Valvasor (XI, 373) «Clara Galianitzinn von Görz»; Milkowicz, Klöster in Krain, str. 174 jo imenuje «Gallianič (Gallienig)», in jaz sem v Vidmu v dveh izvornih pismih našel zapisano: «Gollianiz». Bolj pravo bode torej Goljanec.

Filologov se sicer bojim, vendar očitno povem, da mi razlaga Vavte Vasi na str. 563. ni všeč. Ime spada med srednjevisokonemške paperke. Nekoliko prisiljeno je pa razlagati ime iz besede «bautara», kar je nemško «Fallthür». Zdi se mi ta-le razlaga verjetnejša. Grajski oskrbniki so bili v srednjem veku našim kmetom dobro znani. Nemci so zvali takega moža «Walter» ali «Waltbote»,*) Slovenci so pa iz poslednje besede napravili «vavpet». Vem za nekega Nemca, ki se piše «Walther», in njegov gospod je slučajno «Verwalter» (oskrbnik). Poznam pa tudi hišo, kateri se reče «pri Vavptu». Mogoče je potemtakem, da je kak grajski oskrbnik sezidal hišo ali gradič (od katerega so baje še ostanki v zemlji) ondi, kjer stoji Vavta Vas. Ko so hiše narasle, imenovali so vas po «vavptu» (kateri je morebiti imel tudi ondotni brod v najemu) Vavptova Vas, «p» je izpadel, in odtodi je sedaj med ljudstvom znana Vavtova (ne Bautova) Vas. Nemško ime je vas dobila od oblike Walter. Zato je po nemško, kakor priča neka izvorna listina, že leta 1501. bilo zapisano: Waltersdorf, danes pa pišejo Waltendorf. A. K.

*) Prim. Lexer, Mittelhochdeutsches Wörterbuch.

Slovstveno božično darilo je 1. snopič Slovensko-nemškega besednjaka Wolfovega, ki je izšel te dni in se sedaj razpošilja.

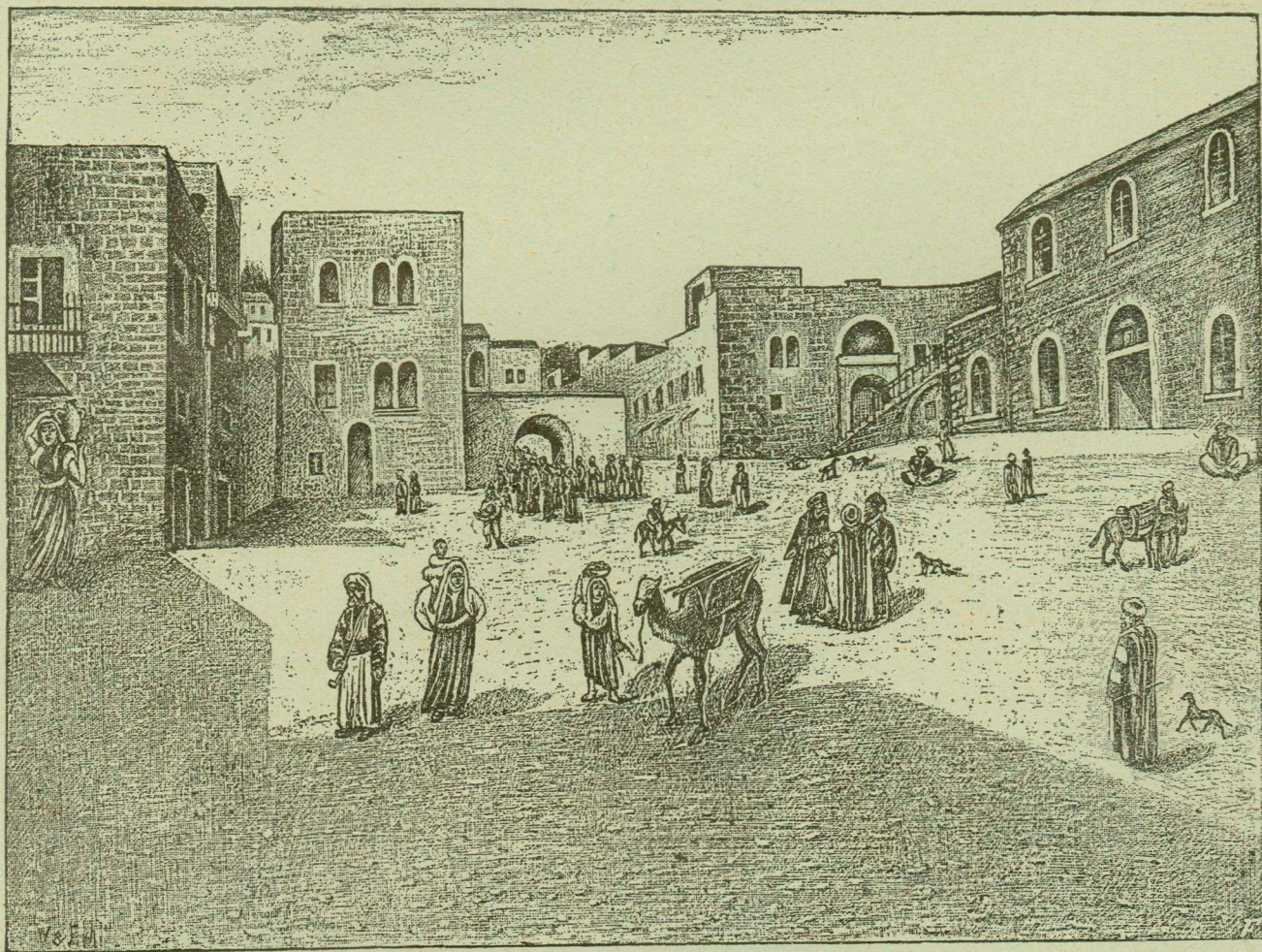
Umirajoći Rafael.

VABILO NA NAROČBO „DOM IN SVET“-A ZA LETO 1893.

Ne vabimo radi na naročbo s posebnim vabilom, s posebnimi obljubami in s samohvalo. Po-

dobno je tako ravnanje prodajanju blaga. A žal, Slovenci nismo tako srečni, da bi se pri naročbah listov oglašali tisoči

Pogled na trg v Betlehemu izpred cerkve Zveličarjevega rojstva.

(Po fotografiji urednikovi narisal P. S. F.)

prijateljev, kakor se oglašajo pri večjih narodih. Zato je treba vabiti in prositi. Ko bi se ne zavedali, da delamo z dobro in pošteno voljo za dobro in potrebno stvar, takoj bi list ponehal izhajati, urednik bi pa odložil breme, katero nosi mnogokrat prav težko, za katero so odločene mnogoštevilne dnevne in nočne ure.

Dragi Slovenci, zavedajmo se, da smo narod, da imamo neki namen in imamo nalogo! Stvarnik nam je določil namen ta, da se ohranimo, izpopolnimo na svetu med drugimi narodi in zveličamo. Zato imamo nalogo in dolžnost, da se izobrazimo v vedi in umetnosti in ž njima Boga poveljučujemo. Slovenci nimamo lista, ki bi na tako preprost

in zanesljiv način razširjal vedo in umetnost, kakor je «Dom in Svet». Posebno poudarjamo še tako zvane 'lepe umetnosti', katerim posvečuje mnogo prostora. Ali ni torej vreden podpore?

V tem letu bode objavljal list povesti za zabavo, ki bodo pa hkrati imele tudi dobro jedro, pesmi, potopise, življenjepise, opise naše domovine, znanstvene spise in, kolikor bodemo mogli, tudi narodno blago. Prinašali bodemo podobe, kakor v preteklem letu. Skrbeli smo, da bodo mnoge podobe res umetne, saj le iz takih se bode učil narod spoznavati in ceniti pravo umetnost.

Mnoge naše prijatelje plaši «velika cena», kakor pravijo. Izdajatelj reče lahko, ozirajoč se na druge liste, da «Dom in Svet» ni drag. O domačih listih niti ne govorimo. Res ponujajo ilustrovani listi drugih narodov več tvarine, a so tudi dražji. Popustite, Slovenci, nemške liste, podpirajte bolj naš list, da se poveča: potem ne bodete pogrešali v njem nobene stvari, ki vam sedaj ugaja v ptujih listih.

Drage sotrudnike svoje prosimo, naj skrbé za lepo obliko spisov, za mično pripovedovanje in čist jezik. Na vsaki strani naj puščajo širok prazen rob.

Več naročnikov nam je povedalo svoje želje zastran platnic in zunanje oblike

lista. Odgovorimo vsaj nekoliko! Se posebna glava na prvi strani se nam zdi nepotrebna, nekako otroška. Platnice puščati prazne — zdi se nam škoda. Dvostolpni tisek se lože čita, kakor v dolgih vrstah. Uredništvu je na tem, da ima list tako obliko, s kakoršno sme stopiti tudi med liste drugih slovanskih narodov. Nečemo se hvaliti, a prijateljem svojim povemo v veselje, da nam dohaja priznanje in pohvala od čeških, poljskih in hrvaških listov, oziroma urednikov. Prav v tem, da porabljam vsak kotiček za slovstvene namene, da nimamo niti na platnicah naznanil ali inseratov, niti v listu mašil, dela list izjemo med drugimi listi. Poudarjamo: Ni nam namen, dobrikati se občinstvu, tudi ne delati dobička, ne sebi, ne sotrudnikom, ampak dvigati narod do prave prosvete.

Cena listu je na leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr.; za neavstrijske dežele 3 gld. 60 kr., za dijake 2 gld. 60 kr. Odprte reklamacije (brezplačno), naročila in druga pisma naj se pošiljajo naravnost „*Dom in Svet*“-u v *Ljubljano*. Naročila po posrednikih pridejo navadno pozno do namena. — Dobiva se še «Dom in Svet»-a letnik II. za 2 gld., letnik IV. in V. po 3 gld.

Uredništvo in upravništvo.

Oklic!

V prošlih treh vekih rodilo se je narodu našemu lepo število znamenitih mož, ki so vsestransko delovali na širnem polju kulturnem, toda žal, pozabljeni so danes skoro do cela. Večina teh slovenskih velikanov, tako duhovnikov, kakor posvetnjakov, ki imajo za splošno omiko ogromnih zaslug, ne poznamo dandanes niti po imenu, kaj še po njih delovanju! Da se imena vsaj nekaterih teh veljakov otmo popolnej pozabljenosti, namerjata podpisana izdati životopise sto, ali celo več, znamenitih tacih rojakov, ter imata v to svrho nabranega precej in obširnega gradiva. Delo, ki bi izhajalo v nedoločenih rokih, v zvezkih, 4 tiskane pole obsezajočih, — prvi nekako o velikej noči, — dičile bi tudi pojedine slike. Cena zvezku, ki bi bila plačati precej po vsprejemu prvega in vsacega sledečega snopiča, bila bi s poštnino vred: 35 kr. Delo izide le, ako se javi vsaj toliko naročnikov, da se pokrijejo tiskovni stroški. Za-

torej najvljudneje pozivljava razumništvo slovensko i knjižnice župnijske, šolske in učiteljske, da se izvolé v obilnem številu naročiti na to delo, ter javiti se v to z dopisnico pod naslovom: Fran Podkrajšek, pošta Sava (Dolenjsko.)

Fridolin Kavčič. Fran Podkrajšek.

Ime za novi denar.

Na platnicah št. 12. l. l. smo prosili naročnike svetov, kako bi se imenoval «Heller» po slovensko. Dobili smo skoro jednako glasov za belič, kakor za vinar. Med tem je izšel državni zakonik, ki objavlja zakon o novi veljavi (novem denarju). Ta ima besedo vinar in v oklepu belič. Potemtakem je stvar skoro določena, oblasti bodo rabile vinar. Torej mislimo tako: Vinar nam bode «oficijelni» izraz za novi denarčič, a beliča nikar ne pozabimo in ga rabimo v pomenu najmanjšega dela bodisi v domači ali ptuji veljavi. Uredn.